

Safe.si

Center za varnejši internet

**Priročnik
za šole**

Spletno nasilje:

prepoznavanje, obvladovanje in ukrepanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DIGITALNO PEROBRZBO

Sofinancira
Evropska unija

Safesi!

Kolofon

Avtorji: Saša Car, univ. dipl. prav., Bojana Kračan, mag. prav. in manag. neprem., dr. Benjamin Lesjak, Nina Mezinec, mag. prof. soc. ped., Andrej Motl, univ. dipl. soc., Ajda Petek, univ. dipl. kom., Marko Puschner, dipl. inž. gozd., dr. Simon Slokan, Mateja Strašek, mag. soc., Irena Zemljič, univ. dipl. soc. del.

Urednik: Marko Puschner

Lektoriranje: Alfalink, s. p.

Oblikovanje in prelom: Tanja's Design, www.tanjas-design.si

Izdajatelj: Center za varnejši internet, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za družboslovno informatiko, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana

Datum izdaje: februar 2024

Založila: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV

Dostopno prek: www.safe.si

DOI: 10.51936/9780612950705

Elektronska izdaja

Brezplačna publikacija

Avtorske pravice: To delo je zaščiteno z licenco CC-BY-NC 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Dovoljena sta vam deljenje – kopiranje in razširjanje vsebin v kakršnemkoli mediju in obliki; predelovanje – remiksanje, urejanje, predelava in vključevanje vsebine v lastna dela pod naslednjimi pogoji: priznanje avtorstva – primerno morate navesti avtorje, povezavo do licence in označiti spremembe, če so nastale; nekomercialno – te vsebine ne smete uporabiti v komercialne namene.

Priročnik je izključno informativne narave, zato je odgovornost avtorjev popolnoma izključena. Avtorji ne odgovarjajo za posledice morebitne uporabe nasvetov in informacij kakor tudi ne za nikakršno neposredno ali posredno škodo ali neprijetnosti, ki bi lahko uporabniku nastale zaradi uporabe nasvetov ali informacij, podanih v tem priročniku.

Financerja:

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DIGITALNO PREOBRAZBO

Sofinancira
Evropska unija

Financirano s strani Evropske unije. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorjev in ni nujno, da odražajo stališča in mnenja Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za zdravje in digitalno tehnologijo (HaDEA). Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti HaDEA.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE

INŠPEKTORAT REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA ŠOLSTVO

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 183740675

ISBN 978-961-295-070-5 (PDF)

Kazalo

Uvod	7
Kako uporabljati priročnik	8
Spletno nasilje in njegove posledice	9
Kaj je spletno nasilje?	9
Oblike spletnega nasilja	10
Razširjenost spletnega nasilja	11
Žrtve spletnega nasilja	12
Povzročitelji spletnega nasilja	13
Pomen prič	15
Vzgojno delovanje in ukrepanje v zavodih vzgoje in izobraževanja kot element preprečevanja neprimernih ravnanj	17
Vzgojno delovanje in ukrepanje	18
Vloga šole in šolskih delavcev	21
Vloga policije pri obravnavi spletnega nasilja	23
Pojasnila policije h kaznivim dejanjem	23
Pravice žrtev kaznivih dejanj	25
Povezovanje šole in policije pri obravnavi spletnega nasilja	26
Preprečevanje spletnega nasilja – obsežna naloga vseh deležnikov	27
Izzivi pri obravnavi spletnega nasilja	29
Centri za socialno delo in spletno nasilje	30
Kdaj je šola dolžna obvestiti center za socialno delo?	30
Obravnava spletnega nasilja s strani centrov za socialno delo	31
Sodelovanje s šolami	33
Primer dobre prakse	34
Sodelovanje s starši	36
Preventiva	39
SPLETNO NASILJE IN SPLETNE ZLORABE – TIPSKE PRIMERI IN NAČINI UKREPANJ IN REŠEVANJ	40
NASILJE, POVEZANO S SPOLNOSTJO, IN SPOLNE ZLORABE	41
Sekstanje in deljenje intimnih posnetkov	42

Predelava fotografij in video posnetkov s spolno vsebino	47
Snemanje in fotografiranje spolne zlorabe	50
Izsiljevanje z intimnimi posnetki ali informacijami	52
Prostitucija in trgovina z ljudmi na spletu	56
Spletno spolno napeljevanje otrok	59
Izpostavljenost pornografskemu gradivu na spletu	61
Spolno nadlegovanje	64
SOVRAŽNE, ŽALJIVE IN NASILNE VSEBINE	66
Trolanje	67
Predelava fotografij in video posnetkov na žaljivi način	69
Sovražni govor	71
Žaljivi govor	74
Grožnje	77
ZLORABE ZASEBNOSTI	79
Vdor v profil	80
Kraja identitete – lažni profili	82
Nedovoljeno snemanje ali fotografiranje	84
Nedovoljena objava podatkov, fotografij ali video posnetkov	86
Zalezovanje na spletu	88
Obrazec za zapis o nasilju nad otrokom	90
Uporabljeni viri	91

**Priročnik
za šole**

Spletno nasilje:

prepoznavanje, obvladovanje
in ukrepanje

Uvod

Pred vami je priročnik o spletnem nasilju, ki smo ga pripravili na Fakulteti za družbene vede v okviru projekta Center za varnejši internet, Točke osveščanja o varni rabi interneta Safe. si v sodelovanju s Skupnostjo centrov za socialno delo Slovenije, Policijo in Inšpektoratom republike Slovenije za šolstvo. Priročnik je namenjen vsem, ki delajo v šolstvu, in drugim, ki poklicno ali prostovoljno delajo z mladimi.

Nastal je na osnovi priročnika Spletno nasilje in spletne zlorabe otrok in mladostnikov, ki smo ga leta 2020 pripravili za strokovne delavke in delavce centrov za socialno delo, ki so potrebovali informacije, kako obravnavati mladostnike žrtve spletnega nasilja. Priročnik pred vami pa je namenjen predvsem šolskih svetovalnim delavkam in delavcem, ravnateljicam in ravnateljem, učiteljicam in učiteljem ter drugim, ki vsakodnevno ali občasno delajo z mladimi. Razdeljen je na dva dela. V prvem delu smo zbrali ključne informacije o problematiki spletnega nasilja, predvsem kako ga v šolah obravnavati, kaj so dolžnosti šol in šolskih delavcev, kako je mogoče ukrepati, kdaj je treba obvestiti policijo in center za socialno delo in kako uspešno sodelovati s starši. V drugem delu smo podrobno predstavili oblike spletnega nasilja in kako je priporočljivo obravnavati žrtve, povzročitelje nasilja in starše. Vsaka opisana oblika spletnega nasilja ima tudi po en resničen praktičen primer z možnimi načini ukrepanja in reševanja. Seveda gre za možne načine ukrepanja, dejanski pa so odvisni od posameznega incidenta in vpletenih.

Avtorji želimo s priročnikom ponuditi orodje, ki bo v pomoč pri reševanju incidentov spletnega nasilja v šolah, da bo to hitrejše in lažje, posledice za vse vpletene pa čim manj boleče.

Kako uporabljati priročnik

Priročnik vsebuje številne napotke in informacije, ki so lahko v pomoč pri obravnavi različnih primerov spletnega nasilja in spletnih zlorab otrok in mladostnikov. **Ker se primeri v praksi med seboj razlikujejo, gre zgolj za okvirne napotke, kako ravnati oziroma ukrepati.** Dejansko ravnanje oziroma ukrepanje je **odvisno od vsakega posameznega primera** in mora potekati v skladu s šolskimi pravilniki in protokoli.

Poglavja prvega dela priročnika so namenjena vpogledu v problematiko spletnega nasilja in obravnavi s strani policije in centrov za socialno delo (v nadaljevanju CSD). Prav tako so vključeni nasveti, kako naj šole naslavlajo to perečo problematiko, ne le z vidika reševanja incidentov, temveč tudi z vidika preventive.

V drugem delu, v poglavju *Spletno nasilje in spletne zlorabe – tipski primeri in načini ukrepanj in reševanj*, so opisane posamezne oblike spletnega nasilja in spletnih zlorab otrok. Pri uporabi moramo imeti v mislih, da gre za splošne informacije in usmeritve, ukrepanje pa mora biti prilagojeno vpletenim in značilnostim posameznega primera. Pri tem je treba upoštevati, da gre lahko v praksi za prepletanje različnih oblik spletnega nasilja in zlorab. V takšnih primerih si pomagamo z opisi vseh oblik, ki jih ta primer vključuje.

Drugi del priročnika bo v veliko pomoč tudi drugim, ki se srečujejo z žrtvami in povzročitelji spletnega nasilja in zlorab.

Čeprav smo skušali pri posameznih primerih čim širše opisati ukrepanja, pa velja izpostaviti **nekaj splošnih nasvetov, ki veljajo za vse opisane primere in v besedilu niso vedno izrecno poudarjeni:**

- če gre za sum kaznivega dejanja, podamo prijavo na policijo in obvestimo CSD;
- če smo v dvomih ali gre za kaznivo dejanje ali ne, se lahko posvetujemo s kriminalistom ali policistom, kar še ne pomeni uradne prijave oziroma začetka policijskega postopka;
- žrtvam vedno svetujemo zavarovanje dokazov;
- kadar je zaradi zaščite žrtve smiselno čim prej začeti odstranjevati objave na spletu, to svetujemo ali začnemo izvajati šele, ko je policija zavarovala dokaze, oziroma v skladu z navodili policije;
- če je žrtev v stiski, ji nudimo ustrezno psihosocialno pomoč¹;
- če obravnavamo povzročitelja, skušamo od njega izvedeti vzroke za njegova dejanja, pri tem pa smo pozorni, če ima sam morebiti težave ali pa je celo deležen nasilja;
- povzročitelja pri obravnavi vedno seznanimo s posledicami njegovih dejanj;
- če gre za kaznivo dejanje, naj bodo razgovori omejeni na pridobivanje nujno potrebnih informacij, saj bo podroben razgovor opravila policija.

Na koncu vsake opisane oblike spletnega nasilja ali zlorabe je praktičen primer. Gre za resnične primere, ki smo jih pridobili od strokovnih delavcev CSD in učiteljev, so pa nekoliko prilagojeni. Navedli smo ukrepe, ki bi jih bilo smiselno izvesti pri posameznem primeru. Upoštevati je treba, da ti ukrepi veljajo za predstavljeni primer, ki pa se lahko razlikuje od primera, s katerim se soočamo.

V besedilih nismo predvideli, kdo izvaja pogovore. Pogovore naj izvaja za to določena oseba v skladu s protokoli in pravilniki. Pri tem je lahko v pomoč prikaz ravnanj ob zaznavi medvrstniškega nasilja na strani 35.

¹ Seznam nekaterih organizacij, kamor lahko usmerimo žrtev, ki potrebuje psihosocialno pomoč: www.spletno-oko.si/posnetki-spolnih-zlorab-otrok/psihosocialna-pomoc

Spletno nasilje in njegove posledice

O nasilju govorimo takrat, ko posameznik izrabi svojo (pre)moč nad neko osebo in s svojimi dejanji občutno poseže v pravice žrtve. Vsakršna oblika nasilja ali zlorab je prepovedana in pomeni kršitev človekovih pravic.

Nasilje je že v fizičnem svetu žal zelo pogosto. Pojavlja se v različnih oblikah, različni so razlogi zanj, njegovi znaki in posledice na žrtvah. V današnji digitalni dobi je prisotno tudi spletno nasilje, ki predstavlja kompleksen problem. Zaradi t. i. internetnega »trajnega spomina« se nasilje na spletu nikoli ne konča, saj je zaradi nezmožnosti brisanja neprimernih, sramotnih, intimnih ali nasilnih fotografij, videoposnetkov, objav in komentarjev žrtev ob vsakem ponovnem deljenju takih vsebin vnovič žrtev spletnega nasilja.

Kaj je spletno nasilje?

Spletno nasilje lahko najbolj splošno opredelimo kot nasilje, ki se dogaja s pomočjo oziroma prek interneta in digitalnih naprav, kot so mobilni telefoni in računalniki. Čeprav spletno nasilje poteka prek interneta, se njegov vpliv širi tudi v fizičnem svetu in ima zelo oprijemljive fizične, socialne, psihične in čustvene posledice tako za žrtev kot tudi za tiste, ki so mu priča, in celo za tiste, ki ga povzročajo ali pri njem sodelujejo. Zaposleni v šolah se srečujejo tako s primeri medvrstniškega nasilja na spletu kot tudi s primeri, ko so učenci in učenke deležni nasilja prek spleta s strani odraslih, ali pa so na spletu izpostavljeni nasilnim vsebinam.

Zaradi splošne razširjenosti dostopa do spleta in hitrega razvoja novih informacijsko-komunikacijskih tehnologij in storitev se odpirajo nove in nove možnosti za izvajanje spletnega nasilja. V zadnjem

času so izredno napredovale tehnologije, ki uporabljajo umetno inteligenco in na primer omogočajo izdelavo lažnih slik in videov (t. i. deepfakes), na katerih žrtve govorijo ali počnejo stvari, ki jih v resnici nikoli niso počele, ali so nekje, kjer nikoli niso bile, ali pa je bila njihova običajna slika predelana v golo ali pornografsko. S stranmi, ki omogočajo prodajo lastnega slikovnega materiala, kot je npr. OnlyFans, se je v obdobju med zaprtji držav zaradi pandemije COVID-19 v letih od 2020 do 2022 razširilo t. i. transakcijsko sekstanje², ki odpira nove možnosti za spletno spolno napeljevanje otrok (t. i. grooming). To se je razmahnilo prek t. i. shoutout profilov³ predvsem na Instagramu.

Ko se pogovarjamo o spletnem nasilju, lahko hitro pridemo do zaključka, da bi bili varnejši, če se v digitalno okolje sploh ne bi vključevali. A zavedati se moramo, da tehnologija ni vzrok, temveč sredstvo, s katerim se nasilje izvaja. Seveda nekatere možnosti, ki jih tehnologija ponuja, kot so izdelovanje lažnih profilov, skrivanje za anonimnostjo, možnosti sledenja nekemu in ustvarjanje novih in novih računov, ustvarjanje posnetkov zaslonov v intimnih pogovorih, video klicih ter skrivno slikanje in snemanje, omogočajo načine izvajanja nasilja, ki so v fizičnem svetu veliko težji ali celo nemogoči. Kljub temu odvrčanje mladih od uporabe interneta nima smisla, saj imajo spletni stiki in spletna vključenost zelo pomembno vlogo pri njihovem razvoju, vključenosti v družbo vrstnikov in tudi širši socialni participaciji.

Spletno nasilje je pogosto prepleteno z oblikami nasilja, ki se pojavljajo v fizičnem svetu, saj gre pravzaprav za odraz iste problematike. Na primer spletno vrstniško nadlegovanje, trpinčenje (t. i. cyberbullying) je zelo pogosto povezano z incidenti,

² Transakcijsko sekstanje je izmenjava spolnih vsebin za denar preko interneta ali drugih informacijsko-komunikacijskih tehnologij.

³ Shoutout profili ponujajo širjenje objav velikemu številu sledilcev in tako omogočajo izredno visok doseg objav. Nekateri profili promovirajo izključno posameznike, tudi mladoletne, ki so aktivni na OnlyFans in sorodnih platformah in usmerjajo uporabnike na te platforme.

ki se začnejo med vrstniki v šoli. Spletno nasilje je lahko »podaljšek« nasilja, ki se v osnovi dogaja v živo, ali pa je začetek nasilja, ki se kasneje stopnjuje s fizičnim nasiljem ali nadlegovanjem v živo. V nekaterih pogledih ima spletno nasilje lahko hujše posledice kot nasilje v živo ali fizično nasilje. Nasilne objave, zlobni komentarji, žaljivo predelane fotografije in videi ter brez privolitve deljeni intimni posnetki se zelo hitro širijo po spletu, zato je občinstvo spletnega nasilja precej večje kot pri nasilju v živo. Posledično sta večja tudi breme in sram, ki ju čuti žrtev. Če je v fizičnem svetu nasilju na šolskem igrišču priča le nekaj otrok, ki so takrat poleg, je spletna zloraba lahko v trenutku dostopna vsem učencem in učenkam neke šole, staršem, učencem bližnjih šol in tako naprej do potencialno več milijonom ljudi. Ker internet nikoli ne pozabi in je pogosto nemogoče dokončno izbrisati objave, saj ne vemo, kdo si jo je že shranil na svojo napravo in jo bo lahko spet objavil, posnetki in objave pogosto ostanejo na spletu še dolgo potem, ko se je nasilje sicer že prenehalo, kar pripelje do vnovične viktimizacije. Prav tako se pri spletnem nasilju težje umaknemo na varno, saj imamo telefon z internetom stalno pri sebi in smo z njim dostopni za sporočila, obvestila družbenih omrežij in aplikacij, klice ipd. Če se otrok pred vrstniškim nasiljem na dvorišču lahko umakne na varno domov, mu spletno nasilje sledi povsod, tudi zvečer v posteljo.

Oblike spletnega nasilja

Za lažjo obravnavo oblike spletnega nasilja razvrščamo v štiri kategorije glede na to, ali gre za žaljenje žrtve, nadlegovanje in trpinčenje, izključevanje ali zlorabo njene zasebnosti. Ob tem poudarjamo, da so mnoge oblike spletnega nadlegovanja medsebojno povezane in prepletene, se prekrivajo oziroma so sestavljene iz kombinacije dejanj.

Žaljenje:

- **žaljiva sporočila in komentarji** – žaljenje, zmerjanje ali deljenje sovražnih vsebin, usmerjenih na točno določeno osebo (ali skupino);
- **trolanje** – objavljanje žaljivih, sovražnih in provokativnih (izzivalnih) sporočil v spletnih

skupnostih in klepetih z namenom izzivanja ali pritegovanja pozornosti;

- **predelave posnetkov na žaljiv način** – žaljiva predelava fotografije ali video posnetka z namenom ponižanja, posmehovanja osebi na posnetku;
- **žaljivi memi** – ustvarjanje memov s fotografijami in podatki žrtve z namenom žaljenja, posmehovanja, poniževanja ipd. - mem je obdelana fotografija ali GIF-animacija z dodanim besedilom, ki naj bi bilo smešno ali norčavo; za mem se pogosto uporabijo fotografije z interneta brez vedenja ali privolitve upodobljenih oseb;
- **telesno sramotenje** – žaljenje in norčevanje iz osebe zaradi njenega telesa (komentarji o velikost, teži, videzu osebe).

Nadlegovanje in trpinčenje:

- **lažni profili** – ustvarjanje lažnega profila žrtve na družbenih omrežjih in objavljanje vsebin v njenem imenu, ki to osebo spravljajo v zadrego ali jo ponižujejo; druga možnost je uporaba lažnega profila za prevare ali žaljenje drugih in s tem očrnitev žrtve;
- **spletno zalezovanje** – gre za ponavljajoče se, dolgotrajnejše, neželene navezovanje stikov, spremljanje žrtve prek spleta (družbenih omrežij, forumov, klepetov ipd.), lahko tudi v kombinaciji s fizičnim zalezovanjem;
- **spolno nadlegovanje** – uporaba digitalnih tehnologij za različne oblike s strani žrtve neželene komunikacije, nagovarjanja, komentiranja in vedenja seksualne narave;
- **pošiljanje spolnih vsebin** – pošiljanje lastnih seksualno eksplicitnih slik ali posnetkov (npr. »dick pics« – slike spolnih organov) ali pornografskih slik ali posnetkov, ki pri prejemniku niso zaželeni oziroma v prejetje ni privolil;
- **predelovanje posnetkov v gole ali pornografske** – uporaba različnih programov, aplikacij za predelavo slik ali videov osebe v gole ali pornografske posnetke;
- **spletno spolno napeljevanje otrok (t. i. grooming)** – vzpostavljanje odnosa z otrokom prek spleta z namenom spolne zlorabe v živo;

- **izsiljevanje** – pošiljanje izsiljevalskih sporočil, v katerih povzročitelj ali povzročiteljica od žrtve nekaj zahteva; zelo pogosto gre za izsiljevanje za gole oziroma intimne posnetke ali denar, če pa povzročitelj ali povzročiteljica že ima intimne posnetke žrtve (ki jih je žrtev sama poslala ali so nastali v njuni pretekli zvezi), grozi, da bo te posnetke objavil/-a, če mu/ji ne pošlje denarja ali še več takšnih posnetkov ali znova vzpostavi intimno zvezo z njim/njo in podobno;
- **grožnje** – uporaba groženj in ustrahovanje žrtve prek sporočil ali javnih objav na spletu, v skrajnem primeru lahko gre tudi za grožnje s spolnim nasiljem, posilstvom, smrtjo;
- **deljenje posnetkov fizičnega ali spolnega nasilja:** gre za vnovično viktimizacijo oseb, ki so bile na posnetkih spolno ali fizično napadene.

Izključevanje:

- **izključevanje iz skupin** – skupina vrstnikov izloči vrstnika iz skupine na družbenem omrežju ali v aplikaciji za sporočanje ali pa mu prepreči vstop v skupino; v skupini se o tej osebi pogovarjajo, o čemer jo obveščajo;
- **ustvarjanje sovražnih skupin** – ustvarjanje skupine na družbenih omrežjih, v aplikacijah, klepetih z namenom širjenja sovraštva proti določeni osebi (ali skupini);
- **obrekovanje** – širjenje neresnic (laži) o žrtvi na spletu, po družbenih omrežjih, prek aplikacij za sporočanje itd.;
- **trpinčenje zaradi dejanske ali domnevne spolne identitete ali usmerjenosti;**
- **»avtiranje« na spletu** – javno spletno razkrivanje spolne usmerjenosti ali spolne identitete osebe brez njene privolitve;
- **spolno sramotenje** – stigmatiziranje osebe zaradi njenega videza, vedenja (zlasti spolnega) in zmerjanje s kurbo, vlačugo.

Zloraba zasebnosti:

- **fotografiranje in snemanje ter objavljanje posnetkov brez dovoljenja** – fotografiranje osebe brez njenega dovoljenja je poseg v

zasebnost in tega po zakonu ne smemo izvajati. Enako velja za objavo in deljenje teh posnetkov na družbenih omrežjih ali drugje na internetu;

- **prikrito fotografiranje** – gole ali spolne slike, ki so posnete brez dovoljenja (slikanje na ulici »pod krilom«, v dekolte, na straniščih ipd.);
- **deljenje intimnih posnetkov** – objavljanje, razpošiljanje, deljenje golih fotografij ali intimnih posnetkov žrtve prek spleta;
- **kraja gesel** – pridobivanje gesla žrtve (za elektronsko pošto, mobilni telefon, račune na družbenih omrežjih ipd.) brez njene vednosti;
- **vdiranje v profile (račune)** – vdiranje (hekanje, krekanje) v spletne profile žrtve na družbenih omrežjih ali račune elektronske pošte in podobno. Gre za kazniv poseg v zasebnost in bi ga lahko primerjali z vlomom v stanovanje;
- **e-blatenje (doxing)** – pridobivanje osebnih podatkov neke osebe na spletu (tudi z vdiranjem v račune) in nato razkrivanje, javno objavljanje teh podatkov, ne da bi ta oseba to dovolila. Končni cilj je množično nadlegovanje te osebe prek družbenih omrežij, elektronske pošte, celo na domačem ali službenem naslovu s strani vseh, ki vidijo te podatke;
- **zloraba zaupanja** – razkrivanje (javno na internetu ali v zaprti skupini) zasebnih informacij, ki jih je žrtev zaupala v prepričanju, da ne bodo deljene z drugimi;
- **spletno zaslužjevanje:** z vdorom v digitalne naprave prestrezanje in zlorabljanje zasebnih informacij, sledenje zasebnim komunikacijam ipd.

Razširjenost spletnega nasilja

Raziskave, ki so merile pojavnost, razširjenost spletnega nasilja med slovenskimi otroki in mladimi, segajo v čas pred pandemijo COVID-19. Fokusne skupine s starši, učitelji in učiteljicami ter stroko z relevantnih področij, ki so bile v okviru kvalitativne raziskave na Fakulteti za družbene vede izvedene v letu 2022 v projektu TRACeD (Spoprijemanje s spletnim nasiljem zaradi spola⁴), so pokazale,

⁴ Poročilo je dostopno na: www.safe.si/raziskave-in-trendi/traced-raziskava-o-spletnem-nasilju-nad-dekleti-in-mladimi-zenskami

da se je stanje na tem področju v času zaprtja države v času pandemije še poslabšalo. Zato lahko z veliko gotovostjo sklepamo, da so se deleži, ki jih predstavljamo v nadaljevanju letih 2019–2023 povišali.

Kvantitativni podatki domače raziskave Odklikni!⁵, izvedene leta 2018 v okviru Fakultete za družbene vede na vzorcu 5.000 slovenskih mladih, starih od 13 do 19 let, so pokazali, da je več kot polovica mladih (54,5 %) že doživela spletno nadlegovanje. V osnovni šoli je o nadlegovanju prek spleta poročalo 53 % najstnikov, v srednji pa že 60 %. V obeh starostnih skupinah je bilo med žrtvami spletnega nadlegovanja več deklet kot fantov.

Tako izkušnje iz delavnic Safe.si⁶ kot tudi raziskave, ki jih izvajamo med najstniki, kažejo, da je izključevanje na spletu oblika spletnega nadlegovanja, ki je zelo razširjena in izredno škodljiva. Primeri so na primer spletne razredne skupine v različnih aplikacijah za klepet (npr. Messenger, Viber, WhatsApp, Snapchat), kjer se nekoga izključi iz skupine ali pa se naredi skupina, v katero se nekoga namensko ne povabi, in podobno. V raziskavi Safe.si o vplivu interneta na duševno zdravje mladostnikov⁷ se je izključevanje na spletu pokazalo kot oblika nasilja na spletu, ki izmed vseh naštetih negativnih situacij mladostnike najbolj prizadene in negativno vpliva na njihovo počutje. Raziskava med ravnateljicami slovenskih šol leta 2021,⁸ prav tako izvedena v okviru Fakultete za družbene vede (projekt Cybersafe MOOC), je pokazala, da je ravno spletno izključevanje oblika spletnega nasilja, ki jo slovenski ravnatelji najpogosteje opazijo pri svojih učencih, učenkah, dijakih in dijakih.

Osveščanje, izobraževanje in regulacija težko sledita hitremu tehnološkemu razvoju in ravno zaradi tega je v današnjem času bolj kot kadarkoli prej pomembno ozaveščati mlade o varnem in odgovornem vedenju na spletu, kako zaščititi sebe in druge, kako se odzvati v primerih spletnega nasilja

ter kako vzpostavljati in ohranjati zdrave odnose na spletu. Večja ozaveščenost namreč lahko vpliva na spremembe ravnanja pri mladih. Če razumejo, kaj pomeni spletno nasilje, prepoznavajo škodo, ki jo lahko povzroči žrtvi, ter tudi kakšne so lahko (pravne) posledice za povzročitelje, je manj verjetnosti, da ga bodo izvajali. Mladi se namreč velikokrat ne zavedajo, da sodelujejo pri spletnem nasilju. Delijo slike in objavljajo komentarje, ker mislijo, da je to zabavno (»saj je samo šala«), ne da bi se zavedali ali pomislili na vpliv, ki ga ima to na druge. Takšno razmišljanje je sicer sodeč po rezultatih raziskave Odklikni! bolj prisotno med fanti kot dekleti: več kot štirikrat toliko fantov (14 %) kot deklet (4 %) meni, da je žaljenje in norčevanje iz sošolcev in prijateljev na družbenih omrežjih le vrsta zabava, ki nikomur ne škoduje. Ista raziskava je pokazala tudi, da so tisti mladi, ki imajo prepričanje, da spletno nasilje sploh nima posledic, v neprimerljivo večjem deležu izvajali spletno nasilje nad drugimi v primerjavi z mladimi, ki razumejo, da spletno nasilje ima posledice za žrtev. Tudi to prepričanje je bolj prisotno med fanti kot dekleti, saj je štirikrat več deklet kot fantov odgovorilo, da spletno nadlegovanje sploh nima posledic.

Kljub temu da veliko mladih doživlja ali je priča spletnemu nasilju, ga velikokrat ne prijavijo niti se ne odzovejo na situacijo na proaktiven način, na primer s pogovorom s starši ali učiteljem ali s podporo žrtvi. Tudi zaradi tega je spletno nasilje bolj razširjeno, kot bi bilo sicer. Mladi imajo lahko zadržke glede prijave ali ukrepanja, kot so občutki zadrege, sramu in skrbi, kakšne bodo posledice zanje, da bodo tudi sami deležni trpinčenja ali da bodo krivili njih. Zato jim znanje in pogovor o tem, kako se zaščititi in kako postopati, če pride do spletnega nasilja, daje možnost pozitivnega ukrepanja: bodisi da bodo spletno nasilje znali prijaviti bodisi da bodo o njem spregovorili ter poiskati podporo.

Žrtve spletnega nasilja

Nasilje povzroči pri žrtvi številne posledice, saj

⁵ Poročilo je dostopno na: www.safe.si/raziskave-in-trendi/odklikni-raziskava-o-spletnem-nadlegovanju-med-mladimi-sloveniji

⁶ Točka osveščanja o varni rabi interneta Safe.si letno izvede okoli 800 delavnic o temah varne rabe interneta na slovenskih osnovnih in srednjih šolah.

⁷ Poročilo je dostopno na: www.safe.si/raziskave-in-trendi/safesi-2022

⁸ Raziskava je dostopna na: <https://cybermooc.splet.arnes.si/files/2022/12/Report-Slovenija-E-translated.pdf>

postopoma začne uničujoče vplivati na njeno življenje, spletno in socialno vključenost ter zdravje. Žrtve spletnega nasilja velikokrat doživljajo (javno) poniževanje, trpinčenje, sramotenje, okrivljanje in stigmatiziranje. To lahko povzroči hude čustvene, fizične in psihosocialne posledice, tako kratkotrajne kot dolgotrajne, kot so:

- zmanjšana samozavest,
- obremenjenost, zaskrbljenost, jeza,
- strah, tesnoba, stiska, stres,
- občutki krivde in sramu,
- občutki osamljenosti, izločenosti, asocialno vedenje,
- telesne težave,
- slabšanje učnega uspeha,
- travmatizacija (in retravmatizacija), težave z duševnim zdravjem, depresija,
- samopoškodbe ali samomor.

V raziskavi Odklikni! so se pokazale razlike med spoloma v doživljanju spletnega nadlegovanja. Medtem ko fantje spletnemu nadlegovanju, ki se jim zgodi, večinoma ne pripisujejo večjega pomena – jim je vseeno, smešno, so jezni, ustrahovanje nanje ni imelo učinka, dekleta doživljajo večje čustvene stiske – počutijo se zaskrbljeno, jezno, stresno, prestrašeno, razburjeno, depresivno, osramočeno ipd.

Izkušnje z delavnic Odklikni!, ki smo jih v okviru projekta izvajali po slovenskih osnovnih in srednjih šolah, kažejo, da mladi prepoznavajo samo zelo resne in ekstremne odzive na spletno nasilje (npr.

depresija, samopoškodovanje, samomor). Bolj subtilnih znakov, kot so žalost, slabo počutje, sram, zaskrbljenost, jeza, nespečnost, občutek osamljenosti, izločenosti, nepripadnosti, ne navajajo. To gre z roko v roki tudi s še vedno precej visoko toleranco do nasilja v naši družbi. Zato je pomembno mlade senzibilizirati tudi za prepoznavanje in priznavanje takih odzivov kot bistvenih, resnih in vrednih pozornosti. Naj jih ne jemljejo zlahka, saj so za žrtev pomembni in zaradi njih trpi ter potrebuje pomoč. Pri tem se je treba zavedati, da žrtev ni pasivna in potrebuje veliko moči in iznajdljivosti, da preživi in se vsakodnevno sooča z nasiljem.

Povzročitelji spletnega nasilja

Povzročitelj spletnega nasilja je lahko vsakdo. Povzročitelji so lahko vseh starosti, prihajajo iz vseh družbenih in ekonomskih razredov, kultur, etničnih in verskih pripadnosti. Med njimi so fantje, moški, dekleta, ženske, tako homoseksualne kot heteroseksualne osebe, stari in mladi, polnoletni in mladoletni ljudje. Žrtve običajno poznajo povzročitelja spletnega nasilja, toda lahko se zgodi, da jih napade neznana, anonimna oseba.

Raziskava Odklikni! je pokazala, da so pri vrstniškem nasilju na spletu v večji meri povzročitelji fantje. Kot vidimo v preglednici 1, so tako fante kot dekleta v osnovni in srednji šoli v večjih deležih nadlegovali fantje.

Preglednica 1: Nadlegovali so me ... (Odklikni!, 2018)

	Fantje (%)	Dekleta (%)	Oboji (%)
Osnovnošolke	50,8	35,5	13,9
Osnovnošolci	69,5	20,4	10,0
Srednješolke	57,8	25,8	16,4
Srednješolci	67,6	19,6	12,8

Razlogov, zakaj mladi sodelujejo v nasilju, je več:

- **predhodna zloraba** – (mladi) ljudje, ki doživljajo nasilje v družini ali drugje, spolno, psihično ali fizično nasilje, so velikokrat tudi sami povzročitelji (spletnega) nasilja;
- **nezmožnost soočanja s težkimi čustvi** – zaradi občutkov prizadetosti, negotovosti, zavrtnjenosti (na primer, ko se spreta prijateljici ali razideta fant in dekle), ki jih še ne znajo ustrezno regulirati, izraziti in predelati, se poslužujejo sramotenja ali maščevanja, na primer. bivšemu dekletu;
- **normalizacija** – mladi pogosto ne prepoznajo, da gre za spletno nasilje ali nesprejemljivo vedenje, marsikdaj niso poučeni tem, kaj pomeni zdrav medosebni odnos;
- **razvojno obdobje** – otroški in najstniški možgani so še v razvoju in ne zmorejo še zrelo presojati posledic svojih dejanj, poleg tega v najstništvu iščejo in raziskujejo sebe, spolnost, odnose in meje ter so ob tem razvojno nagnjeni k tveganju;
- **strah** – včasih se bojijo, da bodo tudi sami postali žrtev, če ne bodo sodelovali;
- **pritisk vrstnikov:** udeleževanje v spletnem nasilju lahko prinaša priljubljenost, odobravanje in spoštovanje prijateljev;
- **nezavedanje posledic** – dostikrat sodelujejo, ker mislijo, da gre le za zabavo ali šalo, ter se ne zavedajo, da lahko njihovo žaljivo ali nasilno vedenje drugim pusti čustvene posledice;
- **pomanjkanje znanja glede iskanja pomoči** – to lahko povzroči nadaljevanje ali poslabšanje situacij spletnega nasilja;
- idr.

Tudi samo spletno okolje in značilnosti komunikacije v tem okolju so dejavniki, ki vplivajo na izvajanje spletnega nasilja:

- možnost **skrivanja identitete** (ker mislijo, da so anonimni, naredijo ali rečejo stvari, ki jih sicer ne bi);
- manj očitni in **slabše opazen vpliv**, ki ga imajo dejanja povzročitelja na počutje žrtve (na spletu gre večinoma za tekstovno komunikacijo, kjer neverbalni odzivi žrtve, ki kažejo na njeno prizadetost, običajno niso vidni);

- **lažje iskanje podpornikov** za svoja mnenja in dejanja na spletu;
- **občutek moči in nepremagljivosti**, ki ga v fizičnem svetu nimamo;
- občutek pomanjkanja nadzora in možnost **izogibanja kazni** za svoja dejanja.

V raziskavi Odklikni! se je pokazalo, da so fantje kot najpogostejša razloga za nadlegovanje prek spleta navajali, da je nasilje zanje način zabave (s prijatelji se na ta način zabavamo – 30 %, ker me to zabava – 25 %). Pri dekletih pa je po pogostosti na prvem mestu razlog, da so bile prej same žrtve ustrahovanja (22 %), pri fantih je ta delež 15 %. Še vedno pa tesno sledita tudi enaka vzroka kot pri fantih, da gre za način zabave (s prijatelji se na ta način zabavamo – 21 %, ker me to zabava – 18 %). Fantje v precejšnji meri to počnejo tudi zaradi pritiska okolice (ker to počnejo drugi – 14 %, pri dekletih je takih skoraj trikrat manj – 5 %).

Ista raziskava je pokazala, da so povzročitelji spletnega nadlegovanja pogosteje fantje kot dekleta. Tako je med srednješolci kar 15 % takih, ki so v zadnjih dveh mesecih vsaj enkrat nekoga nadlegovali, vsakodnevno pa je to počelo 4 % vprašanih fantov. Med osnovnošolci jih je sicer nekaj manj, še vedno pa je 12 % takih fantov, ki so nekoga nadlegovali prek mobilnega telefona ali spleta. Med dekleti je ta delež nižji – vsaj enkrat v zadnjih dveh mesecih je nekoga nadlegovalo 6 % osnovnošolk in 7 % srednješolk.

Ne glede na to, kar mladi poročajo, da je zanje razlog, da so povzročali spletno nasilje, se moramo zavedati, da je izvajanje nasilja sporočilo mladega človeka, da v njegovem svetu, njegovem življenju ni vse, kot bi moralo biti. Zelo pogosto je izvajanje nasilja klic na pomoč s strani mladega človeka, potem ko so bili drugi načini pritegniti pozornost preslišani ali pa otrok oziroma mladostnik nima zmožnosti na bolj konstruktiven način izraziti svojo stisko. Zato se je pri obravnavi nasilja med mladimi izredno pomembno zanimati tudi za razloge v mladem človeku, ki so ga do tega pripeljali, in poskusiti nasloviti in reševati tudi te. Samo s kaznijo problematike ne bomo rešili celostno. Vse to pa ne pomeni, da bomo

nasilje dopuščali, da ga ne bomo takoj ustavili, zaščitili žrtev in po potrebi tudi ustrezno kaznovali povzročitelja ali primer prijavili pristojnim službam. Vsekakor pa sta sočutne obravnave in zanimanja za njuno situacijo ter počutje potrebna tako žrtev kot povzročitelj nasilja.

Pomen prič

Priče spletnega nasilja so vsi, ki na spletu opazijo nasilje nad drugimi. Priče sicer aktivno ne posegajo oziroma ne izvajajo nasilja, a žrtve pogosto ne zaščitijo.

Vzroki za takšno vedenje so po raziskavah različni:

- ne vedo, kako bi to naredili,
- strah jih je povzročitelja,
- ne želijo se izpostaviti,
- bojijo se položaj še poslabšati,
- ne zaupajo, da bodo odrasli ustavili nasilje, tudi če jim bodo povedali in iskali pomoč pri njih,
- imajo slabe izkušnje iz preteklosti,
- menijo, da to ni njihov problem,
- nočejo tožariti,
- se ne želijo vmešavati, ker ne poznajo celotne predzgodbe,
- se tiho identificirajo s povzročiteljem,
- drugo.

Priče lahko razdelimo na tri vrste glede na to, kako ravnajo, ko so soočene z nasiljem na spletu: pasivne priče, ki se ne odzovejo oziroma se delajo, kot da ničesar ne opazijo, ignorirajo nasilje; priče, ki spodbujajo, podpirajo povzročitelja nasilja, všečkajo ali delijo njegove objave; priče, ki branijo žrtev in se postavijo na njeno stran, jo tolažijo, se soočijo s povzročiteljem, ga pozivajo, naj preneha z nasiljem, poiščejo pomoč odraslega.

Raziskava Odklikni! je pokazala, da je med slovenskimi najstniki najpogostejši odziv tako s strani deklet kot fantov, da kot priče spletnemu nadlegovanju ne storijo ničesar, ker se jih to ne tiče.

Tako je odgovorila več kot polovica fantov in več kot tretjina deklet. Raziskava je pokazala še, da je več kot dvakrat več fantov kot deklet v skupini prič, ki spodbujajo nadlegovanje (smejal sem se, komentiral sem nadlegovanje kot dobro idejo, dajal sem še svoje ideje, širil sem, da so se smejali še drugi). Med pričami, ki branijo žrtve, pa je deklet skoraj polovica več kot fantov (rekle so povzročitelju, naj tega ne počne, poskusile so na različne načine ustaviti nasilje, povedale so odrasli osebi ipd.). Pri pasivnih, ignorantskih pričah se na tak način v večji meri vedejo fantje kot dekleta (ukrenili niso nič, ker se jih to ne tiče, ali zato, ker je to le zabava ipd.).

Pri spletnem nadlegovanju je lahko med pričami celo manj pozitivnega vedenja kot pri nasilju, ki se dogaja v fizičnem svetu. Nekatere raziskave⁹ kažejo, da se priče spletnemu nadlegovanju pogosteje priključijo povzročiteljem kot pri klasičnem vrstniškem nasilju, saj pri tem ni treba biti posebej močan ali socialno spreten. Priče na spletu tudi težje opazijo trpljenje žrtve, saj žrtve in škode, ki se ji povzročata, ne vidijo, zato njeno stisko lažje odmislijo. Poleg tega priče pri spletnem ustrahovanju povzročitelju težje posredujejo neverbalne povratne informacije, z njihove strani je potrebno odločnejše ukrepanje. Opisano lahko zmanjša verjetnost pozitivnega vedenja prič pri spletnem ustrahovanju. Po drugi strani pa lahko fizična oddaljenost priče poveča pozitivno vedenje, saj se manj boji fizičnih povračilnih ukrepov.

Še en zelo pomemben mehanizem, ki izredno vpliva na vedenje prič in počutje žrtve, pa je prelaganje krivde na žrtev. Približno tretjina fantov in četrtnina deklet se je v raziskavi Odklikni! strinjala, da je oseba pogosto sama kriva, da jo nadlegujejo. Njihovi vrstniki žrtve pogosto krivijo za škodljivo vedenje, ki so ga deležne od drugih. To lahko izvira iz nezavednih predpostavk ali stereotipov ter želje po vključenosti in sprejemanju s strani večine. Bolj kot fantje so negativnega odziva vrstnikov, tako s strani fantov kot deklet, deležna dekleta. Na primer vrstniki krivijo dekleta, ki nekomu pošlje svojo golo sliko ali

⁹ Pušnik, M. (2012). Nasilje v šoli v krogu nasilja. V: Muršič, M. s sod. (O)krog nasilja v družini in šoli. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, dostopno na: nenasilje.inst-krim.si/images/docs/inst-krim_okrog-nasilja-v-druzini-in-soli.pdf

objavi svojo zapeljivo sliko na spletu, namesto da bi s prstom pokazali na osebo, ki je zlorabila dekletovo zaupanje in to sliko delila naprej brez dekletovega dovoljenja ali dekleta ponižuje ali objavlja žaljive spolne komentarje poleg njene slike na spletu. Zelo pogost odziv, ki ga slišimo na delavnicah, ki jih v različnih projektih izvajamo na slovenskih šolah, je: »Neumna je, da je delila svojo golo sliko s fantom, zato je sama kriva, da je zdaj njena slika po celem internetu.« Tudi v raziskavi Odklikni! se je kar 54 % fantov in 42 % deklet strinjalo, da so dekleta, ki objavljajo svoje fotografije na internetu, sama kriva, da jih nadlegujejo.

Prelaganje krivde na žrtev povzroči, da ta vnovič doživi trpinčenje ter s tem tudi še več škode in večjo stisko. Prav tako vsa ta zunanja sporočila okrivljanja ponotranji in začne verjeti, da je dejansko sama kriva za to, kar se ji dogaja. To pomeni, da se bo še težje postavila zase, zahtevala, da se nasilje preneha, ali poiskala ustrezno pomoč, prijavila, kar se ji dogaja.

Izrednega pomena za preventivo je izobraževanje in ozaveščanje prič nasilja, kako ravnati, ko so soočene z nasiljem na spletu. Priče in njihov odnos do žrtve in nasilnih dejanj so zelo pogosto ključnega pomena. Kako se kot skupnost odzovemo na spletno nasilje? Pasivnost, neodzivanje ali celo obsojanje žrtve ter odobravanje, všečkanje, spodbujanje nasilja in deljenje neprimernih komentarjev, slik s strani prič lahko še bolj uničujoče deluje na žrtev kot sama dejanja nasilja. Zgodbe in izkušnje žrtev, katerih intimni posnetki so bili deljeni na spletu, nam jasno kažejo, da so se znašle v brezizhodnem položaju (zaradi katerega so nekatere naredile samomor) samo zaradi odziva okolice, torej prič, na te posnetke. Če bi jim njihova okolica in skupnost dala podporo in jih ne bi zasramovala, etiketirala in zavračala, krivila za nasilje, bi bil njihov položaj mnogo lažji in bi lažje zopet našle pozitiven pogled na svojo situacijo in prihodnost. Poglejmo samo primer Amande Todd,¹⁰ ki je zamenjala nekaj šol, da bi ušla sramotanju zaradi svojih golih slik na spletu. A slike so ji povsod

sledile in prav tako »slab« sloves zaradi njih. In povsod se je skupnost obrnila proti njej, dokler ni naredila samomora. V takih primerih ubija izločanje, linč množice, sramotenje in ne sama zloraba. Priče nasilja ne smejo zapasti v obtoževanje žrtve, zato je ključno, da se zavedajo, da je odgovornost za nasilje vedno na strani povzročitelja ali povzročiteljice. Če priče ravnajo podporno in v smeri razreševanja, to naredi ogromno spremembo. Zato so priče najpomembnejša skupina, če želimo spremeniti klimo in okolje v povezavi s spletnim nasiljem.

¹⁰ Tragično zgodbo Amande Todd si lahko preberete na Wikipediji: en.wikipedia.org/wiki/Suicide_of_Amanda_Todd

Vzgojno delovanje in ukrepanje v zavodih vzgoje in izobraževanja kot element preprečevanja neprimernih ravnanj

Tako v splošnem kot tudi specifičnem okviru, ko se pogovarjamo o morebitnih nevarnostih znotraj šol, se moramo pri delovanju zavodov vzgoje in izobraževanja vedno najprej osredotočiti na osnovno zakonsko določilo, ki določa družbeno odgovornost šolskega sistema. Ta je formalno zajet v 2. in 2.a členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (v nadaljevanju ZOFVI), pri čemer se določbi pomensko nanašata na cilje vzgoje in izobraževanja ter varno in spodbudno učno okolje.¹¹ Vse omenjeno ureja izvajanje aktivnosti šol

v zvezi z zaznavanjem in preprečevanjem različnih oblik nasilja, istočasno pa daje podlago za pripravo ukrepov, ki jih morajo šole izvajati za preprečevanje ukrepov, in tudi možnost, da si šole pripravijo ukrepe, ki jih bodo izvajale v primeru zaznave nasilja oziroma zaznave predmetov (npr. nevarni predmeti, orožje, telefon), ki so lahko »uporabljeni« za izvajanje nasilja.

Temeljni cilji vzgoje in izobraževanja, kot so navedeni tudi v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS 2011,

¹¹ 2. člen ZOFVI – Cilji vzgoje in izobraževanja

Cilji sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji so:

- zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, rasno, etnično in narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo oziroma invalidnost,
- vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi,
- razvijanje jezikovnih zmožnosti in sposobnosti in ozaveščanje položaja slovenskega jezika kot jezika države Slovenije; na območjih, ki so opredeljena kot narodno mešana, pa ob slovenskem jeziku tudi ohranjanje in razvijanje italijanskega in madžarskega jezika,
- zagotavljanje kakovostne izobrazbe,
- spodbujanje zavesti o integriteti posameznika,
- razvijanje zavesti o državni pripadnosti in nacionalni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi. Vzgojno-izobraževalni zavodi razvijajo zavest o državni pripadnosti in nacionalni identiteti z obeleževanjem državnih praznikov, katerega sestavni del je izvedba himne Republike Slovenije in z drugimi dejavnostmi. Vzgojno-izobraževalni zavodi imajo stalno izobešeno zastavo Republike Slovenije, na območjih, kjer živita italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, se izobešata tudi zastavo narodne skupnosti,
- omogočanje vključevanja v procese evropskega povezovanja,
- uveljavljanje možnosti izbire na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja,
- omogočanje vzgoje in izobraževanja, ki ustreza stopnji razvoja in življenjski dobi posameznika,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje na območjih s posebnimi razvojnimi problemi,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok iz socialno manj spodbudnih okolij,
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok, mladostnikov in odraslih s posebnimi potrebami,
- vzgajanje in izobraževanje za trajnostni razvoj in za dejavno vključevanje v demokratično družbo, kar vključuje tudi globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih ljudi, do svoje in drugih kultur, do naravnega in družbenega okolja, do prihodnjih generacij,
- spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja,
- omogočanje splošne izobrazbe in pridobitve poklica vsemu prebivalstvu,
- omogočanje čim višje ravni izobrazbe čim večjemu deležu prebivalstva ob ohranjanju že dosežene ravni zahtevnosti,
- omogočanje razvoja in doseganje čim višje ravni ustvarjalnosti čim večjemu deležu prebivalstva.

2.a člen ZOFVI – Varo in spodbudno učno okolje:

V vrtcih, šolah in drugih zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami se v skladu s cilji iz prejšnjega člena zagotovi varno in spodbudno učno okolje, kjer je prepovedano telesno kaznovanje otrok in vsakršna druga oblika nasilja nad in med otroki in neenakopravna obravnava, ki bi temeljila na spolu, spolni usmerjenosti, socialnem in kulturnem poreklu, veroizpovedi, rasni, etnični in narodni pripadnosti ter posebnosti v telesnem in duševnem razvoju.

dajejo poudarek:

- zagotavljanju kakovostne vzgoje in izobraževanja na vseh ravneh,
- podpiranju optimalnega fizičnega in psihičnega razvoja vsakega posameznika,
- zagotavljanju splošne vzgoje in izobraževanja ter znanj kot tudi poklicnih spretnosti in znanj, primerljivih z državami, ki dosegajo najvišje rezultate na mednarodnih tekmovanjih,
- razvoju sposobnosti za vseživljenjsko učenje in stalen osebni in strokovni razvoj,
- zagotavljanju enakih možnosti v izobraževanju ne glede na spol, družbeno in kulturno poreklo, vero, narodnost, svetovni nazor in fizično ali psihično stanje ter zagotavljanju podpore in spodbud določenim skupinam, ki jih potrebujejo,
- zagotavljanju pogojev za razvoj posebej nadarjenih posameznikov,
- zagotavljanju sodelovanja med izobraževalnimi zavodi in širšo skupnostjo,
- razvoju sposobnosti za življenje v demokratični družbi.

Kot izhaja iz omenjenih temeljnih ciljev se je država, ob pripravi normativnih okvirov zavedala pomena sodobnih oblik družbene odgovornosti šolskega prostora. Ob proučevanju dodatnih oblik in razlag ciljev vzgoje in izobraževanja se poudarja sodobnost družbe, šolskega prostora in enakosti ter doprinos k razvoju na celotnem področju. V tem kontekstu je večkrat poudarjen pomen vzgojnega delovanja zavodov vzgoje in izobraževanja kot temeljni koncept oziroma element za preprečevanje različnih neprimernih ravnanj, ki lahko preidejo tudi v nasilna in nezakonita ravnanja.

Vzgojno delovanje in ukrepanje

V nadaljevanju bomo predstavili okvir vzgojnega delovanja in ukrepanja, ki ga pri vsakodnevnem delu na Inšpektoratu Republike Slovenije za šolstvo zaznavamo na operativni ravni in bo predstavljen v smislu uporabne vrednosti prek vprašanj in predlogov rešitev.

Ali je namen šole samo izobraževanje? Kakšen pomen ima v šoli vzgoja? Kako je to urejeno v predpisih?

V 2. členu ZOFVI so navedeni cilji sistema vzgoje in izobraževanja, ki so utemeljeni na univerzalnih vrednotah, ki so v naši družbi splošno sprejete. Cilji izobraževanja so posebej navedeni tudi v Zakonu o osnovni šoli. V 2. a členu ZOFVI pa je posebej določeno, da se v vrtcih, šolah in drugih zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v skladu s cilji iz 2. člena zagotovi varno in spodbudno učno okolje, kjer je prepovedano telesno kaznovanje otrok in vsakršna druga oblika nasilja nad in med otroki in neenakopravna obravnava, ki bi temeljila na spolu, spolni usmerjenosti, socialnem in kulturnem poreklu, veroizpovedi, rasni, etnični in narodni pripadnosti ter posebnosti v telesnem in duševnem razvoju.

Šole so vzgojno-izobraževalne institucije. Kot take na vzgojnem področju delujejo avtonomno, seveda v okviru zakonodaje in aktov – kar pomeni, da same izbirajo načine in metode za doseganje vzgojnih ciljev, ki so opredeljeni v zakonodaji. Ko starši vpišejo svojega otroka v šolo, sprejmejo pravila šole (ne glede na siceršnjo vzgojno pluralnost, ki velja v naši družbi). Vzgojno delovanje je bistven pogoj za zagotovitev varnega in spodbudnega učnega okolja ter za izobraževanje in razvoj otrok.

Zavedati se je treba, da je vzgojno delovanje najširši koncept delovanja šole, ki izhaja iz družbene odgovornosti. To pomeni, da je vzgojno delovanje vsaka interakcija, ki jo posamezni zaposleni ali deležnik v šoli izvaja v šoli v smislu pozitivnih vrednot (npr. učitelj ob vstopu v šolo pozdravi učence, jih opozori, kaj je sprejemljivo in kaj ne; ne samo pri pouku).

Kaj pa v šoli sami? So naloge razdeljene? Na primer: učitelj matematike pretežno uči matematiko, razrednik pa izvaja vzgojne naloge?

Učence morajo vzgajati vsi strokovni delavci oziroma vsi zaposleni v šoli, ki z njimi pridejo v stik

(ne le razrednik, vzgojiteljica skupine). To je njihova delovna naloga, saj v šolah opravljajo »vzgojno-izobraževalno« delo. To nalogo opravljajo zavestno in v skladu s cilji, ki so opredeljeni v predpisih. Nanjo se morajo tudi pripravljati.

Vzgoja je kontinuirana, poteka pri vseh dejavnostih in je ni mogoče ločiti od izobraževanja. Vzgoji torej niso namenjene le razredne ure, posvečene tej temi, posebno izobraževanje o nevarnostih pri uporabi spleta ipd. Vzgoja tudi ne poteka samo takrat, ko se rešujejo konflikti ali obravnavajo kršitve pravil s strani otrok ali udeležencev izobraževanja.

Vzgoja poteka:

- z zgledom pri vseh dejavnostih,
- s preventivnimi vzgojnimi dejavnostmi,
- z vzgojnim ukrepanjem – kurativa.

Kako pa se pri vzgojnem delovanju odraža avtonomija učitelja? Se lahko učitelj sam odloča, kako bo ukrepal?

Šola je pri vzgojnem delovanju avtonomna, a v okviru zakonodaje in aktov.

Na podlagi zakonodaje (torej zakonov) so oblikovani pravilniki, ki jih sprejme minister, interni akti šol, učni načrti in kurikul za vrtce. Vsi ti akti oziroma dokumenti v nekem delu določajo vzgojno delovanje.

Vrtci: Zakon o vrtcih, Kurikulum za vrtce.

Osnovna šola: Zakon o osnovni šoli, Vzgojni načrt, Pravila šolskega reda, Hišni red. Zakon o osnovni šoli je zastavljen tako, da si lahko šole same postavijo pravila igre, da so dejavnosti lahko naravnane na njihovo specifično situacijo in okoliščine, v katerih delujejo. V Republiki Sloveniji deluje obsežna in razvejana mreža osnovnih šol v zelo različnih razmerah in okoljih. Dejstvo, da Zakon o osnovni šoli določa, da si osnovne šole po demokratičnem postopku v nekem delu lahko same postavijo pravila, omogoča tudi, da lahko šole pravila in vzgojne dejavnosti sproti prilagajajo spremembam v svoji okolici. Dobra praksa na nekaterih šolah je, da se vzgojni načrt evalvira vsako leto (kar je tudi

predpisano) in da se pravila šolskega reda evalvirajo in po potrebi spremenijo vsako leto.

Srednja šola: Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Zakon o gimnazijah, Pravilnik o šolskem redu v srednjih šolah.

Šola je avtonomna do te mere, da si določi vsebino internih aktov, predpisanih z zakonodajo. Dodatno si lahko šola z namenom enotnega delovanja določi tudi dodatne protokole za ravnanje v določenih situacijah, ki niso predpisani z zakonodajo. Pri tem mora paziti, da niso kršene pravice udeležencev izobraževanja.

Glede na vsebino predpisov je učitelj precej samostojen predvsem v tem, katere oblike in metode bo v konkretnem primeru uporabil pri vzgojnem delovanju. Avtonomen je v tem, kako bo izpeljal vzgojno delovanje. Prav način vzgojnega delovanja in ukrepanja pa je bistven. Za učinkovitost vzgojnega dela ni pomembno le, kateri ukrep je predpisan in kdo ga je predpisal, ampak je pomembno, da ga učitelj pozna in ve kako ga bo v konkretni situaciji izvedel.

Hipotetičen primer za lažjo predstavo in dolžnost izvajanja aktivnosti

Situacija

Zamislimo si situacijo v prvem triletju osnovne šole v času podaljšanega bivanja. En učenec drugemu učencu vzame svinčnik. Drugega učenca to razburi in svinčnik glasno zahteva nazaj. Prvi učenec zavpije, da mu ga ne bo vrnil, ker mu je drugi učenec dan pred tem vzel radirko, ki je ni vrnil.

Iz povedanega je hitro razvidno, da gre v tem primeru za spor oziroma konflikt med dvema učencema, ki pa ima osnovo v preteklosti, saj sta učenca spor očitno imela že dan prej. Očitno tega prvega spora nista razrešila. Ta se torej nadaljuje in prerašča v večji spor.

Gre za eno od mnogih situacij, do kakršnih prihaja v šolah vsakodnevno. Namesto svinčnika in radirke si lahko predstavljamo tudi kaj drugega, na primer

žaljivke na družbenem omrežju: en učenec užali drugega, nato drugi prvemu vrne – lahko istega dne, lahko kasneje. Če učencema zadeve na neki stopnji ne uspe razrešiti, lahko ob stopnjevanju spora prehaja v različne oblike nasilja tako na spletu z uporabo sodobnih tehnologij kot v fizičnem svetu. Spor se seveda pogloblja in lahko privede do medvrstniškega nasilja.

Zaradi tega se moramo zavedati, da se nerazrešen spor najpogosteje nadaljuje, saj zgodba za enega ali oba udeleženca spora ni zaključena. Če imamo na primer učenca, ki ga stalno zbada drugi učenec, se bo prvi učenec prej ali slej uprl zbadanju. Med učencema bo prihajalo do negativnih interakcij. Na neki točki se lahko v spor vpletejo oziroma postavijo na eno ali drugo stran tudi drugi učenci. Lahko si predstavljamo, da s tem pride do motenja pouka pri različnih predmetih in različnih učiteljih. V končni fazi zadeva lahko preraste v stanje, ko pride do izločitve določenega učenca s strani ostalih učencev, seveda pa tudi do medvrstniškega nasilja.

Predvsem pa je treba poudariti, da **učitelj ob neukrepanju opusti vzgojno delovanje**, ki je, bistveno za zagotovitev varnega in spodbudnega učnega okolja.

Intervencija

Osnova je seveda, da strokovni delavec ukrepa in ne pusti, da se spor zaostrojuje in sčasoma preraste v nekaj več, na primer v nasilje. Zlasti mora biti pozoren in ukrepati, če opazi negativno interakcijo med dvema učencema. Pri tem je ključnega pomena tudi izmenjava informacij med strokovnimi delavci, da bodo situacijo ustrezno zaznali. Lahko se namreč zgodi, da zadevo opazi razrednik ali učitelj, ki z oddelkom preživi več časa, drugi učitelji pa težje prepoznajo ponavljajoči se vzorec, zato je pomembno, da so z zadevo pravočasno seznanjeni.

V primeru sporov oziroma konfliktov je učence treba naučiti, kako jih razrešiti. Vemo namreč, da je precejšen del otrok slabše opremljen z veščinami ustrezne komunikacije.

V našem primeru smo se omejili le na spor. Seveda

je situacij, kjer je potrebno učiteljevo vzgojno delovanje, veliko in so lahko zelo raznolike. Vendar pa lahko rečemo, da mora učitelj pri svojem vzgojnem delovanju izbrati ustrezno metodo glede na situacijo in poznavanje učencev (delovati po načelu individualnega pristopa) ter metodo pravilno uporabiti, sicer delovanje ne bo učinkovito.

Namen

Temeljni namen je, da se je treba zavedati, da vzgojno delovanje strokovnih delavcev zahteva čas, vendar pa gre za investicijo v razvoj otrok in družbe. To pa privede tudi do:

- zmanjševanja števila neželenih dogodkov v prihodnje, saj po eni strani učenci spoznajo meje, ki jih ne smejo prekoračiti, po drugi strani pa se naučijo določene stvari učinkovito razrešiti sami;
- preprečevanja preraščanja teh dogodkov v na primer medvrstniško nasilje, kar lahko prihrani ure in ure dela, do katerih pride, ko se zgodi medvrstniško nasilje, sploh če je to težje; pri tem se je treba zavedati, da takrat ne gre zgolj za čas enega strokovnega delavca, temveč večjega števila (vsaj razrednika, učitelja, pri katerem je prišlo do dogodka, svetovalne službe), običajno pa tudi ravnatelja.

Pomembno je, kako ima šola urejen protokol vzgojnega ukrepanja v smislu, kdo ukrepa, kako in kdaj, oziroma kaj ima dejansko v svojih šolskih pravilih zavedeno kot prepoved ter kako je urejen postopkovnik (npr. odvzem mobilnega telefona). Tako bo lahko predmetni učitelj, ki ni razrednik oddelka, v primeru, da v času njegove učne ure pride do kršitev pravil šolskega reda, ukrepal predvsem tako, da učenec s kršitvijo preneha. Kako lahko učitelj to stori?

Zelo pogosto uporabljen ukrep je **opozorilo učencu, naj s svojim neustreznim vedenjem preneha**.

Seveda pa vemo, da je včasih bolj kot opozorilo učinkovit kakšen drug ukrep, na primer sprememba oblike poučevanja med učno dejavnostjo – prehod iz frontalne v druge oblike, drug način aktivne udeležbe učenca pri pouku, presedanje, posebna naloga za učence za dvig motivacije oziroma

dodaten izziv idr.

Če in ko so ostale možnosti za zagotovitev nemotenega izvajanja pouka izčrpane, lahko učitelj učenca **v skladu s protokolom**, ki ga ima šola, **napoti iz razreda** in je zanj organizirana nadomestna vzgojno-izobraževalna dejavnost. Nadalje bo zadevo reševal razrednik, lahko pa tudi svetovalna služba, odvisno od protokola, ki ga je določila šola.

Kot vidimo, je protokol šole v takih primerih pomemben zato, da strokovni delavci poznajo svojo vlogo in ni dileme glede tega, kdo in kako lahko in mora ukrepati.

Poudarjamo, da se posamezni ukrepi **lahko izvajajo** izključno, **če so navedeni v vzgojnem načrtu in pravilih šolskega reda** ter so določeni postopki, kako in kdaj se jih lahko izvede – omenjene določbe je treba razumeti tudi v kontekstu odvzema predmetov (npr. mobilni telefoni).

Če bi **želeli pregledati šolske torbe** zaradi suma posedovanja nevarnih predmetov (ali prepovedanih predmetov, npr. mobilni telefon), lahko šole to izvajajo, vendar zgolj takrat, ko imajo to **zavedeno v vzgojnem načrtu in pravilih šolskega reda**, hkrati pa se je treba natančno **držati protokola za zaščito integritete otroka**, ki ga je pripravilo Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje za primere pregledov šolskih torb.

V zvezi z že predstavljenim se je treba zavedati tudi dejstva, da je v skladu s predmetnikom osnovne šole uram oddelčne skupnosti namenjena zgolj polovica šolske ure tedensko. Tudi s tega vidika je ključno, da se v vzgojno delovanje in ukrepanje v oddelku izvaja kadar je to potrebno, vključijo vsi strokovni delavci, ki v njem delujejo, in ne prepuščajo vsega razredniku.

Vzgojni ukrep – izrekanje vzgojnih opominov

Zakon o osnovni šoli določa dva pogoja, kdaj se lahko izreče vzgojni opomin, in sicer:

- če učenec stori kršitev, vendar mora biti zraven (kumulativno) izpolnjen tudi drugi pogoj;

- če vzgojne dejavnosti oziroma ukrepi ob predhodnih kršitvah niso dosegli namena.

Vzgojni opomin se torej glede na navedeni zakon ne more izreči za prvo kršitev v šolskem letu. Poudarek je tudi na tem, da se pogovor z učencem ali učenko opravi ob prisotnosti staršev ali zagovornika.

Nekatere osnovne šole v pravilih šolskega reda za določene kršitve, po navadi tiste najtežje, kot vzgojni ukrep določijo le vzgojni opomin, kar ni ustrezno, saj pogoje za vzgojni opomin določa zakon; posledično se lahko zgodi, da je izrečeni vzgojni opomin, če gre za prvo dokumentirano kršitev učenca v šolskem letu, pa čeprav je ta lahko zelo huda, nezakonit.

Vloga šole in šolskih delavcev

Če želimo spreminjati vrednostne sisteme in vedenjske vzorce otrok, se moramo zavedati, da smo za vzgojo otrok neposredno odgovorni vsi – kot posamezniki, strokovnjaki, skupnosti, sistem ... Seveda vsak na svoj način in v svojih okvirih delovanja.

Šola je vzgojno-izobraževalna institucija, torej je vzgoja otrok njena obveza, kar ji v okviru ciljev vzgoje in izobraževanja določa tudi zakon. Pomembno pri vzgojnem delovanju šole je, da je kontinuirano in pravočasno, da se strokovni delavci zavedajo, da je to naloga njih vseh (in ne le npr. razrednika določenega učenca) in da so pri tem avtonomni v okviru predpisov in internih aktov šole.

Aktivnosti za preprečevanje različnih pojavnih oblik nasilja tako ne smejo biti usmerjene samo na posledice oziroma dogodke, ko se je nasilje že primerilo, temveč moramo stremeti k temu, da otroke ozaveščamo o vzrokih in posledicah. Krepiti je treba zavedanje otrok, da uporaba mobilnega telefona v svojem »varnem« domačem okolju prav tako predstavlja nevarnost za zlorabo kot tudi sredstvo storitve različnih neprimernih ravnanj (tako v odnosu do sovrstnikov kot morebiti učiteljev, lahko pa tudi v odnosu do družbe idr). Šole sicer ne morejo izvajati vzgojnih ukrepov za ravnanja, ki so se

primerila v domačem okolju, zavedati pa se morajo, da vpliv ravnanj, ki so se zgodila prek spleta oziroma telefonov v popoldanskem času, neposredno vpliva na dinamiko otrok, tudi ko so v šolskem prostoru to pa lahko privede do nasilnih oziroma nesprejemljivih ravnanj v šoli. Tudi zato morajo učitelji vzgojno delovati glede pomena in varne uporabe spleta, telefonov, sodobne tehnologije itd.

Treba je poudariti, da so šole zaščitene pred morebitnimi pričakovanji različnih deležnikov oziroma morebitnimi grožnjami s tožbami ali inšpekcijskimi službami, če učitelji delujejo v skladu z zakonitimi predpisi, internimi akti in protokoli, ki so pripravljene za ukrepanje v primeru nasilnih ravnanj. Seveda pa je treba interne akte pripraviti na osnovi načela postopnosti in se zavedati, kaj pomeni vzgojno delovanje ter kaj želimo s posameznim ukrepom doseči.

Zavedanje, da je vzgojno delovanje proces in naložba v razvoj družbe, mora postati osnovno vodilo vsakega sistema – tudi šolskega.

Vloga policije pri obravnavi spletnega nasilja

Nasilna dejanja na spletu imajo včasih elemente prekrškov ali kaznivih dejanj (nekatera kazniva dejanja se preganjajo po uradni dolžnosti, spet druga pa na predlog žrtve oziroma oškodovanca). V takih primerih je prijava policiji nujna za zaščito žrtve in ukrepanje zoper storilca. Vloga policije pri obravnavi spletnega nasilja je ključnega pomena za zagotavljanje varnosti in pravic na spletu. Da lahko policija zagotavlja te pravice, mora biti o kršitvah obveščena.

Težko je reči, koliko je primerov spletnega nasilja, saj bi spletno nasilje lahko ponazorili s prisposodbo ledene gore. Manjši, nad gladino vidni del predstavljajo primeri, ki so bili prijavljeni uradnim institucijam in policija lahko ukrepa proti povzročitelju ter zaščiti žrtev. Večji del, ki je skrit pod gladino in tako očem neviden, pa predstavljajo primeri, ki iz različnih razlogov nikoli ne bodo prijavljeni uradnim institucijam, zato ukrepanje ni mogoče.

Pri ignoriranju takih dejanj je podobno kot pri ignoriranju nasilnih dejanj v fizičnem svetu – s tem na tihem to dopuščamo. Žrtvam spletnega nasilja zato svetujemo, da naredijo čim več zaslonskih slik nasilja, ki se dogaja na spletu in če pride do nasilja prek različnih družbenih omrežij, naj **povzročitelja do prijave policiji ne blokirajo in ničesar ne brišejo**. Še posebno to velja za primere, ko gre za spletne spolne zlorabe mladoletnih oseb, saj so to za policijo pomembni dokazi za izsleditev storilca.

Žrtve lahko spletno nasilje prijavijo na najbližji policijski postaji, na interventni številki 113, pisno prek spleta ali po elektronski pošti. Vsako prijavo nasilja v policiji strokovno in zakonito obravnavamo. V primerih, ko so žrtve otroci, smo pri svojem postopku še posebej skrbni in pozorni, saj imajo zaradi svoje starosti pravico do posebno skrbnega in obzirnega ravnanja.

Policist bo ob prijavi žrtve sestavil zapisnik o

sprejemu ustne kazenske ovadbe. Po sprejemu ovadbe policist presodi, ali obstaja razlog za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, in ukrene vse potrebno, da se storilec tega kaznivega dejanja izsledi, da se storilec ne skrrije ali pobegne, da se odkrijejo in zavarujejo sledovi kaznivega dejanja in predmeti, ki bi lahko bili dokaz, ter da se v policijski preiskavi zberejo vsa obvestila, ki bi bila morda koristna za uspešno izvedbo kazenskega postopka. Policisti nato po vseh zbranih obvestilih na tožilstvo pošljejo kazensko ovadbo, če so bili ugotovljeni elementi kaznivega dejanja, ali poročilo, če ni podlage za kazensko ovadbo.

Ob podaji ustne kazenske ovadbe imajo žrtve pravico, da jih ob tem spremlja zaupna oseba, hkrati pa tudi pravico do brezplačne zdravstvene, psihološke in druge pomoči in podpore, ki jo nudijo CSD in druge organizacije.

V policiji neprenehoma skrbimo za ustrezno usposabljanje policistov, ki pri svojem delu lahko pridejo v stik tudi s takimi kaznivimi dejanji. Prijava takega intimnega kaznivega dejanja, zaradi katerega ima žrtev včasih tudi občutek sramu in strahu, je nekaj neprijetnega in žrtev ob tem doživlja različna čustva. Policija vsako prijavo kaznivega dejanja ustrezno obravnava v skladu s svojimi pristojnostmi.

Pojasnila policije h kaznivim dejanjem

Če določena ravnanja posameznikov preidejo v kazniva dejanja, govorimo o hujših protipravnih ravnanjih. Kazniva dejanja so specifična in njihovo preiskovanje zahteva individualno obravnavo v vsakem posameznem primeru.

Če obstaja sum, da je neko ravnanje prešlo v kaznivo dejanje, o tem nemudoma obvestimo policijo. Če je šolski delavec v dvomu, ali gre za

kaznivo dejanje ali ne, se lahko o tem posvetuje s policistom ali kriminalistom pristojne policijske enote, kar pa **še ne pomeni**, da gre za **prijavo kaznivega dejanja** ali začetek policijskega postopka. Če bodo policisti prepoznali znake uradno pregonljivega kaznivega dejanja, bodo ukrepali v skladu z zakonodajo.

Pomembno je, da žrtve ne brišejo podatkov, slik, sporočil, profilov, telefonskih števil itd., saj bodo policisti zavarovali vse morebitne dokaze, ki bodo pozneje služili kot dokaz v kazenskem postopku, hkrati pa bodo na ta način lažje ugotovili identiteto storilca.

Če žrtev sama pošilja svoje gole fotografije (brez prisile, grožnje, preslepitve, prekoračitve ali zlorabe pooblastil nekoga, brez novačenja, nagovarjanja ali izkoriščanja), ne govorimo o kaznivem dejanju.

Mladoletniki so v kazenskem pravu obravnavani drugače kot polnoletne osebe, zaradi česar določene zakonske posebnosti pri obravnavi mladoletnikov pojasnjujemo v nadaljevanju.

Naša zakonodaja opredeljuje omejitev kazenske odgovornosti glede na starost storilcev, in sicer Kazenski zakonik (KZ-1) v 21. členu določa, da kdor je storil protipravno dejanje, ko še ni bil star 14 let, ne more biti storilec kaznivega dejanja. Policija o ravnanju mladoletnika v skladu s 452. členom Zakona o kazenskem postopku (v nadaljevanju ZKP) obvesti organ socialnega varstva (CSD).

Mladoletnik je storilec kaznivega dejanja, ko je dopolnil 14 let, ni pa še dopolnil 18 let. Policija na podlagi 148. člena ZKP z ustreznim aktom obvesti pristojno okrožno državno tožilstvo. V postopku proti mladoletniku se ima organ socialnega varstva pravico seznaniti s potekom postopka (458. člen ZKP).

Kadar policisti obravnavajo otroke ali mladoletnike, glede na okoliščine ocenijo, ali bodo o izvedbi policijskih pooblastil obvestili tudi pristojni CSD (18. člen Zakona o nalogah in pooblastilih policije – ZNPPol).

Brez dovoljenja sodišča se ne sme objaviti poteka kazenskega postopka proti mladoletniku in tudi ne odločbe, ki je bila v njem izdana (460. člen ZKP). Prav tako je prepovedano objaviti osebne podatke mladoletne osebe, ki je udeleženec v sodnem, upravnem ali v kakršnemkoli drugem postopku, ali objaviti druge informacije, na podlagi katerih bi bilo mogoče prepoznati njeno identiteto (287. člen KZ-1). O žrtvah ali povzročiteljih nasilja ne smejo biti javnosti posredovani podatki, na podlagi katerih bi bilo mogoče prepoznati žrtev ali njeno družino. Posredovanje podatkov je dopustno le, če polnoletna žrtev s tem izrecno soglaša in s tem ne izpostavlja otrok ali njihovih osebnih podatkov. Starši ali otrokov skrbnik, rejnik, posvojitelj so dolžni v okviru izvajanja skrbi za otroka tega varovati pred izpostavljanjem javnosti (9. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini – ZPND). Organi in organizacije ter nevladne organizacije kot poklicno skrivnost varujejo podatke o nastanitvi žrtve in njenih otrok ali drugih ukrepah za njihovo zaščito (9. a člen ZPND).

Za kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja na predlog ali zasebno tožbo, je treba predlog podati oziroma zasebno tožbo vložiti v šestih mesecih od dneva, ko je upravičenec izvedel za kaznivo dejanje in storilca (52. člen ZKP). Kadar je kaznivo dejanje iz poglavij zoper življenje in telo, zoper človekove pravice in svoboščine, zoper spolno nedotakljivost ali drugo kaznivo dejanje iz Kazenskega zakonika z znaki nasilja izvršeno zoper mladoletnika, se glede načina kazenskega pregona ne uporabljajo določbe Kazenskega zakonika o vložitvi predloga ali zasebne tožbe in se storilec preganja po uradni dolžnosti (15. a člen KZ-1).

Mladoletna oseba, ki je dopolnila 16 let, lahko sama poda predlog ali vloži zasebno tožbo (drugi odstavek 54. člena ZKP) ter podaja izjave in opravlja procesna dejanja (drugi odstavek 64. člena ZKP). Za ostale mladoletne osebe in osebe, ki niso poslovno sposobne, je njihov zakoniti zastopnik upravičen podati predlog oziroma vložiti zasebno tožbo ter je upravičen podati vse izjave in opravljati vsa dejanja, ki jih je po zakonu upravičen podajati oziroma opravljati oškodovanec (54. in 64. člen ZKP).

Zastaranje kazenskega pregona za kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, ki so bila storjena proti mladoletni osebi, začne teči od polnoletnosti oškodovanca (90. člen KZ-1).

Pravice žrtev kaznivih dejanj

Pravice, ki jih imajo žrtve kaznivih dejanj:¹²

- pravica do posebno skrbnega in obzirnega ravnanja, kadar je to potrebno zaradi žrtvine ranljivosti, na primer zaradi starosti, zdravja, nebogljenosti ali druge podobne okoliščine (18. a-člen ZKP);
- pravica do uporabe maternega jezika oziroma jezika, ki ga žrtev razume (8. člen ZKP);
- pravica do prisotnosti zaupne osebe, ki jo lahko žrtev sama izbere ob prvem stiku s pristojnim organom (četrti odstavek 65. člena ZKP);
- pravica, da lahko žrtev v postopku zastopa pooblaščenec, ki je lahko tudi odvetnik. Mladoletni oškodovanec, ki je žrtev kaznivih dejanj, navedenih v 65. členu ZKP, mora imeti ves čas od uvedbe kazenskega postopka pooblaščenca, ki skrbi za njegove pravice. Pooblaščenca mora imeti tudi, kadar je zaslišan v predkazenskem postopku. Če mladoletni oškodovanec pooblaščenca nima, mu ga postavi sodišče po uradni dolžnosti izmed odvetnikov (65. člen ZKP);
- pravica do brezplačne zdravstvene, psihološke in druge pomoči ter podpore, ki jo nudijo CSD in druge organizacije (prva alineja prvega odstavka 65. a člena ZKP in 14. a člen Zakona o socialnem varstvu – ZSV);
- pravica seznanjenosti z možnostjo pomoči in ukrepi po ZKP (druga alineja prvega odstavka 65. a člena);
- pravica do preprečitve neželenega stika, ki bi ga žrtev imela s storilcem, razen če je stik nujno potreben zaradi uspešne izvedbe predkazenskega ali kazenskega postopka (peti odstavek 65. člena ZKP);
- pravica, da je žrtev zaradi zagotavljanja svoje osebne varnosti obveščena o izpustitvi ali pobegu osumljenca oziroma obdolženca iz pripora ali hišnega pripora (četrti odstavek 65. a člena ZKP);
- pravica, da žrtev lahko zahteva obveščanje o izhodu, odpustu ali pobegu zapornika po Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij (30. b-člen Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij – ZIKS-1);
- pravica do upravičenosti do zaščitnih in drugih ukrepov za zagotavljanje osebne varnosti po Zakonu o kazenskem postopku in Zakonu o zaščiti prič (ZZPrič):
 - kazenskem postopku in Zakonu o zaščiti prič (ZZPrič);
 - snemanje zaslišanja priče (oškodovanca), mlajše od 15 let (prvi odstavek 84. člena ZKP);
 - zbiranje obvestil (pred policijo), ki ga opravi ista oseba oziroma oseba istega spola (148. b člen ZKP);
 - zaslišanje s pomočjo strokovnjaka in v prilagojenih prostorih (peti in šesti odstavek 240. člena ZKP);
 - varovanje osebnih podatkov priče in zaslišanje z uporabo tehničnih sredstev, npr. zaščitne stene (240. a člen ZKP);
 - zaslišanje prek video konference (prvi odstavek 244. a člena ZKP),
 - izključitev javnosti na glavni obravnavi (295. člen ZKP);
- pravica, da mora pravice iz petega odstavka 65. in šestega odstavka 240. člena ZKP upoštevati tudi izvedenec pri pregledu oziroma razgovoru z žrtvijo zaradi izdelave izvedenskega mnenja (264. in 264. a člen ZKP);
- pravica, da je žrtev ob prijavi kaznivega dejanja upravičena do potrdila oziroma izvoda zapisnika o prijavi kaznivega dejanja (147. a člen ZKP);
- pravica, da je žrtev seznanjena s potekom svoje zadeve in s svojo vlogo v predkazenskem oziroma kazenskem postopku (tretji odstavek

¹² Več o pravicah žrtev kaznivih dejanj na GOV.SI: www.gov.si/teme/pravice-zrtev-kaznivih-dejanj

65. a člena ZKP);

- pravica, da je žrtev seznanjena s podatki kontaktne osebe pristojnega organa, s katero lahko komunicira o svoji zadevi (osma alineja prvega odstavka 65. a člena ZKP);
- pravica, da lahko žrtev v kazenskem postopku opozarja na dejstva in predlaga dokaze, vpogleda v spis in ga kopira (59. člen ZKP);
- pravica, da lahko žrtev poda mnenje o nameravanem zavrženju ovadbe za kaznivo dejanje, za katero je v zakonu predpisana kazen zapora več kot osem let (četrty odstavek 161. člena ZKP);
- pravica, da lahko žrtev prevzame pregon, če ga opusti ali ne začne državni tožilec (60. člen in drugi odstavek 63. člena ZKP);
- pravica, da lahko žrtev vloži predlog za uveljavitev premoženjskopravnega zahtevka (100.–111. člen ZKP);
- pravica, da je žrtev lahko upravičena do brezplačne pravne pomoči po Zakonu o brezplačni pravni pomoči (ZBPP);
- pravica o seznanjenosti z načinom in pogoji uveljavljanja pravice do odškodnine žrtvam nasilnih naklepnih kaznivih dejanj po Zakonu o odškodnini žrtvam kaznivih dejanj (ZOZKD);
- pravica do upravičenosti do plačila in povrnitve stroškov v kazenskem postopku (92. člen, četrty odstavek 96. in 97. člena ZKP);
- pravica, da se lahko žrtev pritoži zoper sodbo (četrty odstavek 367. člena ZKP).

Žrtvi kaznivega dejanja ne glede na to, ali poda prijavo kaznivega dejanja, s katerim ji je bila neposredno povzročena kakršnakoli škoda ali ne, po zakonu, ki ureja socialno varstvo, pripada pravica do podpore žrtvam kaznivih dejanj, ki obsega strokovno podporo in strokovno svetovanje (izvajajo ju CSD). S tem se žrtvi omogoča ustrezno psihološko, socialno in finančno izboljšanje položaja, nastalega zaradi storjenega kaznivega dejanja.

Povezovanje šole in policije pri obravnavi spletnega nasilja

Sodelovanje med policijo in šolami pri reševanju

konfliktov, zlasti tistih, ki izvirajo iz spletnega nasilja, je ključnega pomena za celostno obravnavo problema. Skupno delovanje omogoča boljše in hitrejše prepoznavo, preprečevanje ter obravnavo konfliktov, hkrati pa ustvarja varno okolje za mlade. Zelo pogosto se namreč zgodi, da se nasilje, ki se je izven šolskega časa dogajalo na spletu in družbenih omrežjih, kmalu razširi v šolski prostor in se razvije v psihično ali fizično nasilje, ki ga je mogoče lažje opaziti.

Šola lahko za primere spletnega nasilja izve na tri načine: včasih lahko učenec sam pove, da je žrtev nasilja na spletu ali pa učitelj pri učencu opazi znake, ki nakazujejo, da je učenec žrtev, včasih pa je učitelj o spletnem nasilju seznanjen s strani drugih oseb (starši, ostali zaposleni, sošolci ipd.).

Naloga vseh pedagoških delavcev, ki so zaznali nasilje nad otrokom, je, da policiji prijavijo sum, da se nad otrokom dogaja nasilje. Ugotavljanje obstoja kaznivega dejanja je v pristojnosti policije. Svetujemo, da učitelj v primeru, ko se mu učenec izpove o spletnem nasilju ali učitelj opazi znake, ki nakazujejo, da je otrok žrtev spletnega nasilja, napiše kratek zapis dogodka, ki bo v nadaljevanju služil za prijavo policiji.

Učitelj naj otroka pomiri, od njega poskuša izvedeti čim več o tem dogodku, obenem pa otroku ponudi vso potrebno pomoč in podporo, ki jo bo potreboval v prihodnje med celotnim postopkom. Staršev šola ne obvešča v primerih, če so ti za otroka ogrožajoči.

Za razgovor z otrokom, ki je žrtev spletnega nasilja, prijava pa bo podana na policijo, učiteljem priporočamo, da:

- razgovor opravijo na mirnem, nevtralnem, za otroka varnem kraju (npr. učilnica, ki jo otrok pozna, pisarna šolske svetovalne službe ipd.); šolska avla, jedilnica, hodnik ali zbornica niso primerni za razgovor o tej temi; v prostoru naj ne bo preveč igrač, ker odvrta pozornost otroka; priporočamo, da imajo učitelji pri sebi list papirja, na katerega si bodo zapisali ključna dejstva otrokove izpovedi;
- v razgovoru z otrokom ohranjajo stik v višini oči;

- v razgovoru sodeluje čim manj oseb;
- otroka prosijo za pojasnila pojmov, ki jih ne razumejo, in temu prilagodijo tudi svoj besednjak – uporabljajo jezik, ki ga otrok razume;
- postavljajo eno vprašanje naenkrat, vprašanja naj bodo natančna;
- naj med pogovorom nadzorujejo svoja čustva, ton glasu in obrazno mimiko, še posebno, če gre za hude oblike spletnega (spolnega) nasilja;
- pripovedovanje naj poskusijo spodbuditi z odprtimi vprašanji, kot so: »Povej mi več o tem.«, »Kaj se je zgodilo potem?«;
- otroka v razgovoru nikoli ne grajajo in ne hvalijo; pohvalijo lahko njegov pogum, da jim je povedal o nasilju;
- so med pogovorom potrpežljivi, saj različni otroci govorijo v različnem tempu;
- ne prekinjajo otrokove pripovedi;
- se izogibajo vprašalnice »zakaj«;
- otroku ničesar ne obljublajo: ne obljublajo mu, da ne bodo nikomur povedali o tem, kar jim bo zaupal; v primeru kaznivih dejanj, ko bodo morali o tem podati prijavo, bo tako otrok izgubil zaupanje do odraslih in dobil občutek, da smo odrasli spet zatajili pri svoji vlogi in zaščitili otroka; seznanijo naj otroka, da obstaja možnost, da bo moral o tem še kdaj govoriti.

Učitelj naj otroku svetuje, da ničesar ne briše, pomaga naj mu narediti zaslonske slike, obenem pa otroku nudi prvo psihosocialno pomoč. Otroku po tem v šoli nudijo strokovno pomoč v okviru vzgojno-izobraževalnega zavoda ali otroka v dogovoru s starši usmerijo po pomoč v druge strokovne institucije.

Zelo pomembna je tudi izmenjava informacij in sodelovanje med policijo in šolo v primerih spletnega nasilja.

Ko je policija obveščena o sumu spletnega nasilja, so pridobljene informacije šole zelo pomembne in koristne. Kadar je v največjo korist otroka, da se

razgovor z otrokom opravi v šoli, naj šola zagotovi primeren prostor, kjer bo razgovor lahko potekal nemoteno. Za otroka so to zelo stresni dogodki, zato potrebuje oporo in pomoč ter varno okolje.

O tem, kako poteka razgovor na policiji, si lahko preberete v priročniku Spletno nasilje in spletne zlorabe otrok in mladostnikov.¹³

Preprečevanje spletnega nasilja - obsežna naloga vseh deležnikov

V policiji se zavedamo resnosti in raznolikosti spletnega nasilja. Naša naloga je zaščititi žrtve, preprečiti nadaljnje nasilne dogodke ter s tem prispevati k oblikovanju varnejšega spletnega okolja za vse.

V policiji spremljamo trende spletnega nasilja, vključno z novimi oblikami nasilja, priljubljenimi platformami in družbenimi omrežji ter se povezujemo z različnimi strokovnjaki. Vsi ti podatki so ključni za boljše razumevanje problema in oblikovanje učinkovitih politik, hkrati pa lahko uspešne preventivne aktivnosti načrtujemo le, če ta problem dobro poznamo. Poznati je treba pojav spletnega nasilja, njegove posledice, obenem pa tudi varovalne in rizične dejavnike pri otroku, ki je bodisi storilec bodisi žrtev spletnega nasilja.

Z učenjem spletnega bontona, pravil, ki veljajo na spletu, ter z vzgajanjem za (spletno) nenasilje je treba začeti že zelo zgodaj, še preden otroku kupimo njegovo prvo pametno napravo ali začne uporabljati družbena omrežja. Učenje teh vsebin se mora začeti v družini, nadaljevati pa v šoli ter ostalih mladinskih in drugih organizacijah.

Preventiva pred spletnim nasiljem bi morala biti večplastna. V prvi vrsti je otroke in mladostnike treba osveščati o tem, kaj je spletno nasilje, kakšne so njegove oblike, posledice, predvsem pa, kaj naj sami

¹³ Dosegljivo na: www.safe.si/gradiva/gradiva-za-ucitelje/spletno-nasilje-in-spletne-zlorabe-otrok-in-mladostnikov

naredijo v primerih, ko so žrtve ali priče spletnemu nasilju, da imajo pravico poiskati pomoč in kje lahko to pomoč najdejo. Bistvo takih preventivnih pristopov, ki otroke opolnomočajo in osveščajo o tem problemu, je, da bi otroci znali prepoznati, kdaj so žrtve ali povzročitelji spletnega nasilja, ter se zavedali, da pomoč obstaja. Nemogoče je namreč nadzorovati vse otrokove aktivnosti na spletu, zato ne moremo vedeti, kdaj je otrok izpostavljen nasilnim vsebinam. Lahko pa otroke usposobimo oziroma naučimo, da se bodo znali spoprijeti s situacijami spletnega nasilja.

Preventivno delovanje na področju spletnega nasilja pa ne poteka zgolj, preden pride do nasilnega dogodka, temveč tudi po dogodku. V takem primeru, ko šola ali druga institucija oziroma odrasli zazna spletno nasilje nad otrokom ali mu otrok zaupa o nasilju, je treba takoj intervenirati, da se prepreči hujše posledice spletnega nasilja na dolgi rok (brisanje fotografij, prijava policiji, blokiranje povzročitelja, psihosocialna pomoč žrtvi in povzročitelju). Vsekakor pa je v primerih, ko se zgodi spletno nasilje in je žrtev nekdo izmed učencev na šoli, nujno delati s celotno šolsko skupnostjo z namenom preprečitve stigmatizacije tega učenca, širjenja nasilnih vsebin in preprečevanja podobnih dogodkov v prihodnje.

Preventivno delovanje na področju spletnega nasilja je pomembno prav zaradi velikega števila teh primerov, pa tudi zaradi obsežnega črnega polja statistik. Veliko primerov spletnega nasilja namreč nikoli ni prijavljenih, saj žrtve teh dejanj včasih niti ne dojemajo kot nasilje, strah jih je poiskati pomoč, včasih pa niti ne vedo, da pomoč obstaja in da je izhod iz situacije spletnega nasilja možen, če pomoč poiščemo pravočasno.

Pri preventivnem delovanju imajo veliko vlogo učitelji in mladinski delavci, saj so večino časa v neposrednem stiku z otroki in imajo možnost zaznavati spremembe, ki bi lahko nakazovale, da je otrok v spletnem okolju žrtev nasilja. Šolski prostor je idealen za izvajanje teh preventivnih aktivnosti, saj lahko naenkrat sporočilo o spletnem nasilju širimo med veliko število mladih, obenem pa je

prostor, kjer otroci preživijo večino svojega časa. Šola ima poleg družine namreč najpomembnejšo vlogo pri vzgajanju otrok za varno rabo spleta ter pri odkrivanju in pomoči otrokom, ki so bodisi žrtve bodisi povzročitelji spletnega nasilja.

Šola lahko preventivno deluje na več ravneh. Najprej je s problematiko spletnega nasilja treba seznaniti vse zaposlene, pa tudi otroke in starše. Tema spletnega nasilja in spletnih zlorab je lahko tema pedagoških konferenc, roditeljskih sestankov, srečanj aktivov ipd. Včasih je ob takih priložnostih smiselno povabiti zunanje institucije. Vsekakor pa mora biti – prav zaradi vse pogostejše uporabe spleta in pametnih naprav pri otrocih – tema spletnega nasilja in spletne varnosti tema različnih dnevov dejavnosti, projektov, razrednih ur ipd. V sklopu preventivnega delovanja je o tem torej treba najprej seznaniti vse zaposlene in starše o tem, nato pa otroke opolnomočiti za varno uporabo spleta ter jih poučiti o nevarnostih, ki jim pretijo na spletu.

Preventivno delovanje ni dolžnost samo šole, policije, CSD ali nevladnih organizacij. Preventivnega delovanja se moramo lotiti vse organizacije skupaj, si tako nuditi pomoč, podporo, izmenjavo primerov dobrih in slabih praks, predvsem pa se med seboj obveščati, kakšni so trendi v spletnem nasilju ter kako si lahko med seboj pomagamo.

Pri preventivnem delovanju na področju spletnega nasilja so ključnega pomena tudi starši. Starši se morajo z otroki pogovoriti o tem, kaj na spletu lahko počnejo in česa ne smejo, predvsem pa kakšne so nevarnosti, ki jim pretijo na spletu in kje lahko poiščejo pomoč. Za tak pogovor z otrokom ne potrebujejo velikih računalniških znanj, dovolj je že zavedanje o tem, da so otroci na spletu lahko žrtve zlorab in nasilja. Z otrokom se je treba pogovarjati prej, še preden mu damo v uporabo pametno napravo, torej je z njim treba imeti preventivni pogovor, ki je ključnega pomena za zaščito otrok na spletu. Tako kot se z otroki pogovorimo o njihovi varnosti na cesti, na bazenu, jih svarimo pred belimi kombiji, prav tako bi jih morali poučiti o tem, kako naj ravnajo samozaščitno na spletu. Svarimo jih pred neznanci na ulici, v resnici pa veliko hujši neznanci živijo z nami

v naši hiši, nahajajo se v otroških sobah – in na naše otroke prežijo prek njihovih telefonov, ki smo jih – ironično – otrokom kupili za njihovo varnost.

Računalnik naj ne bo postavljen v otroški sobi. Takoj ob nakupu pametne naprave je z otrokom treba postaviti meje uporabe interneta, torej kdaj ga otrok lahko uporablja, do katerih spletnih strani lahko dostopa, katera družbena omrežja lahko uporablja, s kom se na spletu lahko pogovarja, kaj lahko počne.

Vsekakor pa si morajo starši prizadevati za zaupen in sproščen odnos s svojim najstnikom, saj le če bo otrok staršu zaupal, bo pri njem poiskal pomoč, ko se bo na spletu znašel v težavah ali bo postal žrtev spletnega nasilja.

Glavno sporočilo, ki ga morajo starši dati otrokom, je, da morajo v situacijah, katerim so priča na internetu, obvezno poiskati pomoč in da jim jo bodo starši tudi nudili. Starši naj otrokom pomagajo razumeti, zakaj so določene stvari tudi na spletu prepovedane oziroma neprimerne, pa čeprav se otrokom včasih zdi, da to ni nič takega. Predvsem pa morajo biti starši svojim hčerkam in sinovom zgled primerne uporabe pametnih naprav in spleta.

Razvoja tehnologije ne moremo ustaviti, zato je bolje, da svoja življenja prilagodimo novim tehnologijam in otroke naučimo varne in preišljene uporabe. Pogosto smo postavljeni pred odločitev, ali otrokom prepovedati uporabo pametnih naprav ali vsaj družbenih omrežij ali jih raje pripraviti in opolnomočiti, da bodo znali reagirati, ko na spletu naletijo na situacije, ob katerih se prestrašijo, jim je neprijetno, ko ne vejo, kaj storiti. Prepovedovanje oziroma omejevanje uporabe družbenih omrežij pri otrocih lahko povzroči stigmatizacijo in socialno izključevanje. Otroci, ki ne uporabljajo družbenih omrežij, žal niso na tekočem z aktualnim dogajanjem. Komunikacija med vrstniki se prenaša iz realnega v spletno okolje in obratno. Če otrok ne pozna dogajanja, ki se v zunajšolskem času dogaja na družbenih omrežjih, bo v pogovorih z vrstniki težko sodeloval in bo tako sčasoma izključen iz dogajanja. Za otroke brskanje po družbenih omrežjih ni zapravljanje časa.

Internet torej sam po sebi za otroke ni nevaren. Odgovornost vseh odraslih, še posebno staršev in učiteljev, pa je, da zaščitimo otroke, ko uporabljajo internet, vendar ne na način, da bi jim omejili informacije, zabavo in razvoj digitalnih kompetenc.

Izzivi pri obravnavi spletnega nasilja

Izzivi pri obravnavi spletnega nasilja so raznoliki. Storiteli spletnega nasilja pogosto uporabljajo anonimne ali lažne profile ter različne načine, da bi prikriili svojo identiteto in se izognili sledenju, kar otežuje identifikacijo in pregon storilcev.

Spletne komunikacije se hitro spreminjajo, prihajajo vedno nove tehnologije in komunikacijske platforme, zato je iskanje elektronskih sledi zahtevno in od policistov oziroma kriminalistov zahteva ustrezna tehnična znanja za preiskavo spletnega nasilja. Prepoznavanje in razumevanje različnih pojavnih oblik spletnega nasilja je ključno za obravnavo.

Velik izziv spletnega nasilja je tudi hitrost širjenja informacij, kar vpliva na obseg in resnost posledic pri žrtvi, zato je pri tem nujno hitro ukrepanje. Spletno nasilje ima namreč velik vpliv na mladostnike in lahko pri njih povzroči tesnobo, depresijo, izolacijo in druge duševne težave.

Včasih mladostniki niti ne razumejo, kaj vse pomeni spletno nasilje, zato lahko včasih sploh ne prepoznajo, da so žrtve nasilja ali da so z objavo neprimerne komentarja ali fotografije postali storilci spletnega nasilja. Mladostniki, ki so žrtve ali povzročitelji spletnega nasilja, mogoče nimajo niti dovolj podpore ali pomoči pri spopadanju s posledicami tega dejanja. Za okrevanje po spletnem nasilju je treba mladostnikom omogočiti dostop do psihološke pomoči in svetovanja.

Za uspešno obravnavo spletnega nasilja je obvezno sodelovanje med policijo, državnim tožilstvom, socialnimi službami, izobraževalnimi ustanovami in drugimi organizacijami, kar je pogosto izziv.

Centri za socialno delo in spletno nasilje

V zadnjih desetletjih je prišlo do oblikovanja in poenotenja različnih strok in tudi institucij glede načel obravnave nasilja v medosebnih odnosih, ki veljajo za vse vrste nasilja, tudi za spletno nasilje (Lešnik Mugnioni in Klemenčič, 2012, 45; Filipčič in Klemenčič, 2011, 23).

Spletno obliko nasilja lahko zazna tudi vzgojno izobraževalni zavod (v nadaljevanju VIZ). To se zgodi predvsem v primerih, kadar spletno nasilje preraste v hujše oblike in so na otrocih ali mladostnikih že vidne posledice ali stiske. Primarna vloga VIZ je tukaj v prepoznavi, da se z otrokom ali mladostnikom nekaj dogaja. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje in Zavod Republike Slovenije za šolstvo sta področju prepoznavne nasilja namenila posebno pozornost. VIZ predstavlja enega izmed ključnih formativnih razvojnih kontekstov in prostor socialnega in čustvenega učenja, zato je tako pomembno nasilje nad vrstniki naslavljati v vzgojno izobraževalnih zavodih (Košir, 2023).

Zavod Republike Slovenije za šolstvo je za VIZ pripravil vrsto navodil, priročnikov in protokolov z namenom, da se VIZ približe spoznajo s problematiko nasilja med vrstniki, med katere sodi tudi spletno nasilje, in da vedo, kako tudi ustrezno ukrepati.¹⁴ Pri tem še posebej izstopa prenovljeni Protokol za ravnanje ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih (v nadaljevanju Protokol), ki je bil izdan v letu 2023.¹⁵ Kot so v omenjenem Protokolu zapisali, je nastal z namenom, da se zaposleni v VIZ lahko bolje usposobijo in tako tudi ustrezno in učinkovito odzivajo v primerih ob zaznavi medvrstniškega nasilja, med katere sodi tudi spletno nasilje. Protokol zelo podrobno opisuje ravnanja ob zaznavi nasilja nad vrstniki, ponazorjeno tudi s shemo ravnanj.

Kdaj je šola dolžna obvestiti center za socialno delo?

V Protokolu je posebna pozornost namenjena postopkom prijave nasilja na policijo in obveščanju CSD. Če so med nasilnimi ravnanji nad vrstniki tudi kazniva dejanja ali prekrški, mora VIZ podati prijavo na policijo. Ob prijavi na policijo mora ravnatelj VIZ posredovati informacijo CSD, ki je po kazenski zakonodaji dolžan sodelovati pri kazenskopravnem obravnavanju povzročitelja nasilja.

Za vsa ravnanja, ki ustrezajo opisom kaznivih dejanj oziroma imajo znake prekrškov in se preganjajo po uradni dolžnosti, mora ravnatelj poleg staršev obvestiti še policijo in CSD. Ravnatelj je dolžan CSD obvestiti o nasilju tudi v primerih, ko šolski tim oceni, da povzročitelj nasilja ali žrtev nasilja potrebuje pomoč. Posledice spletnega nasilja so lahko dolgotrajne in se lahko kažejo na različne načine. CSD lahko v tovrstnih primerih nudi pomoč širše, posamezniku (mladostniku) kot tudi celotni družini.

Dolžnost prijave izhaja iz 91. člena Zakona o socialnem varstvu (»Organi ter zavodi in druge organizacije, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, mladoletnika ali osebe, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost, so dolžni o tem obvestiti CSD na svojem območju«).

Ključno vlogo pri preprečevanju spletnega nasilja v VIZ imajo učitelji, razredniki in profesorji. Otroci in mladostniki preživijo polovico svojega odraščanja v izobraževalnem okolju. Učitelji, razredniki in profesorji so tisti prvi, ki lahko zaznajo, da

¹⁴ Dostopno na: www.gov.si/teme/prepoznavanje-in-preprecevanje-medvrstniskega-nasilja-v-solah/

¹⁵ Dostopno na: www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/SRI/NASILJE/protokol_medvrstnisko_nasilje2023.pdf

se z otrokom ali mladostnikom nekaj dogaja. Najpogosteje se ta sprememba kaže v spremembi vedenja, poslabšanju učnega uspeha, nenadni odsotnosti od pouka, osamljenosti, zaprtosti vase, izključenosti ipd. Učitelji, razredniki in profesorji poznajo vzdušje in dinamiko razreda, zato lahko igrajo ključno vlogo pri prepoznavi stisk otrok in mladostnikov. Mladostništvo je obdobje, ko je zelo pomembno sprejemanje sovrstnikov, mladostniki so za sprejemanje in občudovanje pripravljeni kršiti tudi pravila. Kadar je družinska klima spodbudna in se starši primerno odzivajo na potrebe mladostnikov in njihovo vedenje usmerjajo v pozitivno samopodobo, mladostniki lažje usmerjajo svoje potrebe in željo po vznemirjenju potešijo z drugimi dejavnostmi (npr. s športom) in ustreznim načinom odraščanja. Mladostništvo je obdobje, ko se del možganov, ki nadzoruje impulze, še vedno razvija, zato mladostniki ravnavo impulzivno, zaletavo in nepremišljeno. Posledic se ne zavedajo in o njih ne premišlujejo (povzeto po Filipič, 2022).

Ne smemo spregledati dejstva, da so za zdrav psihosocialni razvoj in odraščanje vsakega otroka in mladostnika v prvi vrsti dolžni poskrbeti starši. Družina je prvo okolje, v katerem otrok odrašča, se poistoveti, vzgoja pa je tista, kar otrok ali mladostnik ponese s seboj v življenje. Podporno okolje, ki ga otrok prejme v svoji primarni, družini je tisto, ki ga v kasnejši dobi odraščanja oblikuje in mu da orodja za spoprijemanje in konstruktivno reševanje težav ter empatijo v odnosih, v katere vstopa. Starši so v prvi vrsti tisti, ki so dolžni poskrbeti za zdrav psihosocialni razvoj otroka in ki jim je podeljena starševska skrb, kar določa tudi Družinski zakonik (v nadaljevanju DZ). Po DZ imajo starši primarno odgovornost za varstvo in vzgojo otroka ter njegov razvoj.

Obravnavanje spletnega nasilja s strani centrov za socialno delo

Kot vse druge institucije tudi CSD namenjajo veliko pozornost preprečevanju in preventivnemu delovanju na področju nasilja nad vrstniki, kamor sodi tudi spletno nasilje. Na CSD nudimo pomoč tako žrtvam kot tudi povzročiteljem spletnega nasilja. Objava povzročitelja nasilja in žrtve nasilja je odvisna od prve vhodne informacije, ki jo prejme CSD. Glede na vsebino lahko obravnava na CSD poteka v okviru socialnovarstvenih storitev¹⁶ ali javnega pooblastila,¹⁷ ki ga ima CSD za varstvo koristi otroka.

V nadaljevanju so predstavljeni možni načini prejema prve informacije in ime socialnovarstvene storitve ali javnega pooblastila, v okviru katerega je primer lahko obravnavan.

1. Ko se na strokovnega delavca obrnejo starši oziroma otrok ali mladostnik neposredno s prošnjo po dodatnem informiranju in usmeritvi glede možnih nadaljnjih postopkov na CSD ali v zunanjih institucijah, obravnava poteka v okviru socialnovarstvene storitve prva socialna pomoč.¹⁸
2. Ko CSD prejme s strani policije, šole, zdravstvene ustanove in drugih institucij, ki so v stiku z otrokom ali mladostnikom, obvestilo o dogodku ali dogajanju, iz katerega je razbrati, da bi lahko šlo za žrtve ali povzročitelje spletnega nasilja (vendar to še ni prijavljeno na policijo in obravnavano kot prekršek ali kaznivo dejanje), začne obravnavo v okviru prve socialne pomoči ali naloge obravnave otrok in mladostnikov s težavami v odraščanju.
3. Ko CSD prejme informacijo o spletnem nasilju ali zlorabi, ki je na policiji, tožilstvu ali sodišču že obravnavana kot sum storitve kaznivega dejanja

¹⁶ Socialnovarstvene storitve so storitve, ki so dostopne posamezniku, družini in skupini pri preprečevanju in odpravljanju osebnih stisk, nujenju oskrbe, varstva, vzgoje in usposabljanja. Do storitev je upravičen vsakdo, ki potrebuje pomoč, vključitev je prostovoljna.

¹⁷ Center za socialno delo opravlja naloge, ki so centrom za socialno delo z zakonom poverjene kot javna pooblastila, in naloge, ki jih centrom za socialno delo nalagajo drugi predpisi.

¹⁸ Je pomoč posamezniku, da prepozna in opredeli stiske ali težave, da oceni mogoče rešitve in se seznanji z mogočimi storitvami, podatki, obveznostmi, ki sledijo izbiri, ter da se mu predstavi mrežo in programe izvajalcev, ki mu lahko pomagajo. Pomoč se nudi vsakomur, ki se znajde v stiski ali težavi in se za storitev odloči prostovoljno.

ali prekrška, ločimo tri vrste obravnave glede na starost otroka oziroma mladostnika:

- otrok – povzročitelj nasilja, mlajši od 14 let, je obravnavan v okviru naloge obravnava otrok zaradi suma storitve prekrškov ali kaznivih dejanj;¹⁹
- mladostnik – povzročitelj nasilja, star 14 let ali več, je obravnavan v okviru naloge obravnava mladoletnikov v predkazenskem postopku ali obravnava mladoletnikov v kazenskem postopku ali v postopku o prekršku; glede na odločitev in izdani sklep sodišča (razen ko gre za izrek ukrepa ukora, ki je zaključen na sami obravnavi, ali ko sodišče odloči, da prekršek ali kaznivo dejanje ni bilo storjeno) se obravnava na CSD nadaljuje v okviru naloge vzgojni ukrepi;
- mladoletna ali odrasla žrtev kaznivega dejanja ali prekrška je lahko obravnavana v okviru storitve prva socialna pomoč ali naloge podpora žrtvam kaznivih dejanj.²⁰

Mladostniki storijo kazniva dejanja iz popolnoma drugačnih vzvodov kot odrasli storilci, zato ne bi bilo prav, da bi mladostnike kaznovali na enak način. Kazenska zakonodaja v Republiki Sloveniji obravnava mladoletne prestopnike kot posebno skupino storilcev kaznivih dejanj. Ker so mladoletniki osebe, ki osebno še niso popolnoma razvite, je obravnava prilagojena njihovi ranljivosti. Tako imamo posebne kazenskopravne določbe za mladoletnike, kazenski postopek, ki je prilagojen za obravnavanje mladoletnikov ter usposobljene sodnike, socialne delavce in druge ljudi, ki so v interakciji z mladimi delinkventi (Bavcon in sod., 2014).

V kazenskem pravu so se za mladoletnike razvile posebne vrste kazenskih sankcij – vzgojni ukrepi. Namen vzgojnih ukrepov je, da mladoletniku pomaga rešiti težave, zaradi katerih je storil določeno odklonsko dejanje. Strogo kaznovanje ne bo rešilo njegovih težav. Prav nasprotno, zaznamovalo bi ga za vse življenje.

Ločimo šest vrst vzgojnih ukrepov, ki jih je mogoče

razvrstiti v dve skupini:

- nezavodski oziroma usmerjevalni, ki se izvršujejo na prostosti (ukor, navodila in prepovedi ter nadzorstvo organa socialnega varstva) ter
- zavodski vzgojni ukrepi, ki se izvršujejo v institucijah (oddaja v vzgojni zavod, oddaja v prevzgojni dom in oddaja v zavod za usposabljanje).

Poleg vzgojnih ukrepov je v hujših primerih mladoletniku mogoče izreči tudi kazen mladoletniškega zapor in denarno kazen (v drugačnem obsegu in pod drugačnimi pogoji kot polnoletnim storilcem). Pri izbiri vzgojnega ukrepa je odločilno, kakšne so potrebe za dosego in zagotovitev mladoletnikove vzgoje, prevzgoje in pravilnega razvoja, medtem ko je teža storjenega kaznivega dejanja sekundarnega pomena (Selinšek, 2007).

Kazenski zakonik razlikuje tudi starostne skupine mladoletnikov. V Republiki Sloveniji otroci pod 14. letom niso subjekti kazenskega prava. Mladoletniku, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja že star 14 let, a še ni bil star 16 let (mlajši mladoletnik) se smejo izreči le vzgojni ukrepi. Mladoletniku, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja že star 16 let, a še ni bil star 18 let (starejši mladoletnik), se smejo izreči vzgojni ukrepi, izjemoma se mu lahko izrečeta tudi denarna kazen ali mladoletniški zapor (Kazenski zakonik, 2004).

Vloga CSD pri obravnavi otroka ali mladostnika, ki izvaja nasilje, je vključitev v intenzivno obravnavo kot obliko pomoči otroku ali mladostniku. V Republiki Sloveniji otroci do 14 leta kazensko niso odgovorni, obravnavajo se na CSD. Strokovni delavci po prejetem obvestilu o storjenem kaznivem dejanju opravijo razgovor s starši in otrokom. Treba je raziskati socialno mrežo, opredeliti otrokove težave in mogoče načine njihovega reševanja, nuditi podporo otroku, sodelovati z drugimi vključenimi institucijami, otroku ponuditi vključitev v različne aktivnosti oziroma oblike pomoči, ki jih potrebuje. Družini se ponudi vključitev v svetovalne storitve.

¹⁹ Namen naloge je pomoč in obravnava otrok s težavami v odraščanju, v kateri sodelujejo otroci in družina.

²⁰ Strokovna podpora žrtvam kaznivih dejanj s prepoznavanjem stiske upravičenca, seznanjanjem, usmerjanjem ter strokovnim svetovanjem z namenom, da bi žrtvi kaznivega dejanja omogočili ustrezno psihološko, socialno in finančno izboljšanje položaja zaradi storitve kaznivega dejanja.

Starši otroka z odklonskim vedenjem se pogosto počutijo osramočene, nemalokrat se pojavljajo odpor, strah, jeza. Ponujeno pomoč lahko doživljajo kot grožnjo, stigmatizacijo, ponižanje, od tod lahko izvira tudi nepripravljenost za sodelovanje (Svetin Jakopič, 2005). Izjemno pomembno je prvo srečanje, katerega poglobilni cilj je vzpostavitev in ohranitev stika z otrokom oziroma družino kot celoto. Stremeti moramo za tem, da otrok in družina prideta v obravnavo tudi naslednjič, in šele sekundarnega pomena je, da postaneta v prihodnje aktivna v reševanju svojih težav (Car in Zemljak, 2016). Ne glede na to, ali družino obravnavamo v okviru javnih pooblastil (obravnavo mladoletnika v kazenskem postopku, težave v odraščanju) ali svetovalnih storitev, obravnavamo celotno družino.

Na CSD mladoletnika vključujemo v pripravo poročila, se pogovorimo o primernem vzgojnem ukrepu, ga predstavimo kot obliko pomoči in tudi predlagamo vzgojni ukrep, v okviru katerega je mladoletnik pripravljen sodelovati. S takšnim načinom dela mladoletnik uspešneje dosega cilje, ki si jih v obravnavi zastavi.

Poleg dela s povzročiteljem nasilja je zelo pomembno, da se ponudi možnost vključitve v različne oblike pomoči mladoletni žrtvi nasilja, staršem in drugim članom družine. Oblike pomoči in storitve se ponudijo znotraj in tudi zunaj mreže CSD.

Če strokovni delavec na CSD oceni, da je potreba po nadaljnji obravnavi tako žrtve kot povzročitelja in njunih družin, jih usmeri v socialnovarstvene storitve osebna pomoč²¹ in pomoč družini za dom,²² lahko pa se obravnava nadaljuje tudi v okviru že obstoječih nalog (obravnavo otrok in mladostnikov s težavami v odraščanju oziroma uporaba ukrepov za varstvo koristi otroka). Strokovni delavec lahko skupaj z družino raziskuje in predlaga možne oblike pomoči tudi zunaj CSD.

Sodelovanje s šolami

V okviru izvajanja preventivnih delavnic na temo spletnega nasilja po osnovnih in srednjih šolah, ki jih CSD in policija izvajamo na območju Pomurja, so osnovnošolci in dijaki izpostavljali, da so razrednik, posamezen učitelj ali profesor ali svetovalna delavka tista zaupna oseba, h kateri bi se najprej zatekli v primeru stiske ob doživljanju nasilja nad njimi.

Zatorej imajo učitelji, razredniki in profesorji, ki vzpostavijo podporni in sodelovalni odnos (vsaj delno) odprta vrata za sodoločanje dinamike vrstniških odnosov (Košir, 2023).

Vsak zaposleni v VIZ, ki je zaznal ali se mu je otrok ali mladostnik zaupal o katerokoli obliki nasilja nad njim, je dolžan takoj ukrepati in na primeren način zaščititi žrtev. Pomaga si lahko s shemo ravnanj na strani 35. Vloga strokovnega delavca ali drugega zaposlenega v VIZ ni, da raziskuje obstoj kaznivega dejanja (kje, kdo, kdaj, na kakšen način ipd.) saj je to v domeni policije. Njegov primarni cilj je čustvena podpora in biti tam za otroka, da spregovori in pove, kolikor je zmožen povedati. Otroka tudi seznaniti kakšni bodo nadaljnji koraki reševanja problema. Pogovor, namenjen svetovanju, opravi šolska svetovalna služba, ki je strokovno usposobljena za svetovalne pogovore in načrtovanje nadaljnjega poteka dela v šoli (VIZ). Zavedati se je treba, da če je žrtev izbrala nas kot osebo, ki se ji je odločila zaupati svojo stisko, moramo s tem zaupanjem ravnati spoštljivo in preprečiti vsakršno obliko sekundarne viktimizacije. Žrtev bo morda spregovorila samo enkrat, in če ne bo naletela na razumevanje in podporo, se ne bo zaupala nikoli več.

Vedno, kadar je obveščen CSD, vzgojno-izobraževalni zavod razširi članstvo v strokovnem timu s predstavniki CSD in policije ter po potrebi s predstavniki drugih organov in organizacij, ki so vključeni v obravnavo otroka. Namen tako

²¹ Osebna pomoč obsega svetovanje, urejanje in vodenje z namenom, da bi posamezniku omogočili razvijanje, dopolnjevanje, ohranjanje ter izboljšanje socialnih zmožnosti.

²² Pomoč družini za dom obsega strokovno svetovanje in pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani ter pri skrbi za otroke in usposabljanje družine za opravljanje njene vloge v vsakdanjem življenju.

razširjenega strokovnega tima je izmenjava informacij med organi o različnih oblikah obravnave otroka z namenom medsebojnega sodelovanja (načrtovanje in usklajevanje aktivnosti). Pomemben vidik sodelovanja z drugimi organi in organizacijami pa je tudi skupno načrtovanje in izvajanje preventivnih dejavnosti.

Primer dobre prakse

Vsi organi, institucije in zaposleni, si moramo prizadevati, da o nasilju med otroki in mladostniki spregovorimo, ga ustrezno naslavljamo ter ozaveščamo na vseh ravneh delovanja.

Primer dobre prakse sodelovanja z drugimi organi in organizacijami je oblika skupnega izvajanja preventivnih dejavnosti za otroke, mladostnike, starše in učitelje. Tovrstno obliko dela je razvila Medinstitucionalna skupina za preprečevanje nasilja v Pomurju, ki deluje pod okriljem CSD Pomurje in Policijske uprave Murska Sobota. Medinstitucionalna skupina za preprečevanje nasilja v Pomurju izvaja preventivne dejavnosti in deluje medinstitucionalno z namenom ozaveščanja in prepoznavne problematike nasilja. Usmerjeni so v ozaveščanje strokovne in laične javnosti o problematiki nasilja ter prepoznavanju in obravnavi problema z namenom njenega preprečevanja. Posebnost te skupine je v kontinuiranem delu in inovativnem pristopu, ki se kaže z vključevanjem v razrede, kjer je bila zaznana problematika nasilja nad vrstniki, med katero spada tudi spletno nasilje. Izobraževalne delavnice se izvajajo na čisto drugačen, inovativen in najstnikom dostopen način, katerega rezultat je, da otroci in mladostniki sami pridejo do uvida, da je pot nasilja napačna. Skupina se prav tako vključuje v izobraževanja za zaposlene v VIZ in starše ter na tak način celostno zajame problematiko. Skupina je bila prepoznana kot primer dobre prakse izvajanja preventivne dejavnosti in je prejela več nagrad tako na državni ravni kot tudi na ravni EU.

Potrditev, da skupina deluje kot primer dobre prakse, je prepoznala Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo v Ljubljani v knjigi Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjenjem v Sloveniji, ki je izšla leta 2019 in izpostavlja delovanje medinstitucionalne skupine kot primer dobre prakse izvajanja preventivne dejavnosti. Na natečaju Ministrstva za notranje zadeve »Dobre prakse v policiji za leto 2019« je medinstitucionalna skupina osvojila tretje mesto in bila prepoznana kot primer dobre prakse izvajanja preventivne dejavnosti. Skupina je prejela tudi nagrado Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti na področju socialnega varstva v letu 2020. Delo medinstitucionalne skupine je bilo predstavljeno tudi kot primer dobre prakse v mednarodnem projektu IMPRODOVA, leta 2022 pa je na razpisu European Social Services Award 2022 osvojila prvo mesto v kategoriji Collaborative practice.

Prikaz ravnanj ob zaznavi medvrstniškega nasilja

Ob zaznavi nasilja	Takoj	Zaposleni, ki je nasilje zaznal: • prekine nasilje, • izvede potrebne ukrepe za zaščito otroka, ki je doživel nasilje, • obvesti starše, in če je potrebno, pokliče nujno medicinsko pomoč, • opravi razbremenilni pogovor z otrokom.		
Isti ali naslednji dan		Zaposleni, ki je nasilje zaznal: • obvesti ravnatelja, razrednika vpletenih otrok, šolsko svetovalno službo, starše vpletenih otrok, • izdela zapis dogodka in ga izroči šolski svetovalni službi.	Šolska svetovalna služba: • po potrebi pripravi varnostni načrt za preprečevanje nadaljevanja nasilja, • izvede ločene pogovore z žrtvijo nasilja, povzročiteljem nasilja in opazovalci (če je to potrebno), • izdela zapise pogovorov, ob hujših dogodkih obvesti CSD in policijo.	Vodstvo VIZ: • izvede ločene pogovore z žrtvijo nasilja, povzročiteljem nasilja in opazovalci (če je to potrebno), • izdela zapise pogovorov, ob hujših dogodkih obvesti CSD in policijo.
Kontinuirano	Najpoznejše tri dni po dogodku	Interni ali razširjeni tim: • izdela načrt pomoči za žrtev, • izdela načrt pomoči in vzgojnega delovanja za povzročitelja, • načrtuje delo s starši žrtve in starši povzročitelja, • načrtuje delo z oddelki, • načrtuje delo z opazovalci, • seznanja druge strokovne delavce VIZ, • sodeluje z zunanjimi institucijami, • razdeli naloge.	Šolska svetovalna služba: • skliče interni ali razširjeni tim, • vodi sklicani tim, • dokumentira delo tima.	Vodstvo VIZ: • imenuje interni ali po potrebi razširjeni tim
Kontinuirano	Kontinuirano oziroma procesno	Interni ali razširjeni tim: • izdela načrt pomoči za žrtev, • izdela načrt pomoči in vzgojnega delovanja za povzročitelja, • načrtuje delo s starši žrtve in starši povzročitelja, • načrtuje delo z oddelki, • načrtuje delo z opazovalci, • seznanja druge strokovne delavce VIZ, • sodeluje z zunanjimi institucijami, • razdeli naloge.	Šolska svetovalna služba: • izdela načrt pomoči za žrtev, • izdela načrt pomoči in vzgojnega delovanja za povzročitelja, • izvede ločene pogovore s starši žrtve in starši povzročitelja.	Vodstvo VIZ: • nosi odgovornost za ukrepanje, • je seznanjeno z nadaljnimi postopki znotraj VIZ.

Sodelovanje s starši

Vstop otrok v svet digitalnih tehnologij je pomemben mejnik, ki ga večinoma zaznamujejo starši z izročitvijo prvega pametnega telefona. Ta trenutek predstavlja več kot le prehod v nov način komunikacije ali dostop do zabavnih vsebin. Pri tem gre za ključen korak v razvoju digitalne pismenosti in odgovornosti, pri katerem starši nosijo poglobitni del odgovornosti, da ta prehod oblikujejo varno in zavedajoč se morebitnih tveganj, ki jih prinaša spletni svet.

Ob prvem stiku otrok z digitalnimi napravami je pomembno, da so starši opremljeni z znanjem in orodji, ki pomagajo voditi in usmerjati otrokovo uporabo teh tehnologij na zdrav, varen in za druge neogrožajoč način. To vključuje razumevanje osnovnih varnostnih nastavitvev, zavedanje o potencialnih spletnih nevarnostih in poznavanje načinov, kako spodbujati pozitivno in produktivno uporabo tehnologije in neškodljivo ravnanje do drugih.

Spletno mesto Safe.si je vir, kamor lahko šola usmeri starše, da dobijo koristne napotke. Že pregled osnovnih nasvetov za starše na spletnem mestu²³ opozarja na najnujnejša priporočila, ki naj jih starši upoštevajo. Ponuja praktične nasvete, ki pomagajo pri zagotavljanju zdravega in varnega digitalnega okolja za njihove otroke. Ta uvodni korak ni le priložnost za učenje o digitalnem svetu, ampak tudi za krepitev zaupanja in komunikacije med starši in otroki, kar je ključno za njihov zdrav razvoj v digitalnem obdobju.

Šole lahko za učinkovito obvladovanje spletnega nasilja vključujejo starše prek različnih oblik. Ena od njih so na primer roditeljski sestanki, v okviru katerih šole organizirajo delavnice in predavanja s strokovnjaki iz različnih področij, ki staršem predstavijo različne oblike spletnega nasilja in

njihov vpliv na mlade. Pri Safe.si posebej za starše organiziramo predavanja, na katerih odgovarjamo na vprašanja in stiske staršev, kako naj vzgajajo svoje otroke, da bodo znali varno, odgovorno in koristno uporabljati internet in mobilne naprave. Takšna srečanja se izvedejo za starše na lokaciji šole kot tudi na daljavo.²⁴ Pomembno je, da starši spoznajo resnost te problematike in se naučijo, kako prepoznati znake ter kako se z otroki pogovarjati o tem. Poleg tega lahko šole ponudijo konkretne nasvete in orodja za preprečevanje in obvladovanje spletnega nasilja, vključno s postavljanjem digitalnih meja in nadzora. Na nekaterih šolah predlog za tovrstna predavanja pride tudi iz sveta zavoda, v katerem so tudi predstavniki staršev.

Srečanja so priložnost za izmenjavo izkušenj in gradnjo podporne skupnosti med starši. Ta pristop omogoča šolam in staršem skupno delovanje pri ustvarjanju varnejšega digitalnega okolja za otroke in mladostnike. Šola lahko to spodbuja s popolnoma preprostimi dejanji, kot je povabilo staršem, da se po predavanju zadržijo in skupaj popijejo kavo, čaj ali sok oziroma drugače spodbudijo starše k medsebojni komunikaciji. Tako imajo starši na srečanjih priložnost, da se medsebojno povežejo in poskušajo poiskati skupne imenovalce, kot so v nižjih razredih razprave o najprimernejši starosti za nakup prvega telefona otroku. Pogovor lahko obravnava tudi pomisleke, da telefon ne postane zgolj statusni simbol, ampak orodje za varno in odgovorno komunikacijo.

Šola lahko skupaj s starši sprejme usklajene ukrepe glede uporabe telefonov v šoli. Govorimo o dogovorih oziroma pravilih, da otroci ne prinašajo telefonov v šolo, da jih puščajo v zaklenjenih omaricah ali da je njihova uporaba med poukom prepovedana. Za učinkovitost takšnih aktivnosti je ključno, da šola vključi širšo skupnost staršev. Tak

²³ www.safe.si/starsi/10-naj-nasvetov-za-starse

²⁴ Več informacij na: www.safe.si/delavnice-in-predavanja/predavanja-za-starse

proces omogoča vzpostavitev jasnih in razumljivih pravil, ki podpirajo varno in zdravo uporabo tehnologije, hkrati pa zagotavlja, da se vse strani čutijo slišane in vključene v sprejemanje odločitev, ki vplivajo na njihove otroke. Formalnopravno lahko šola te aktivnosti sodelovanja staršev izvaja prek sveta zavoda.

Šola ima pomembno vlogo pri zagotavljanju varnega in podpornega učnega okolja, kar vključuje ničelno toleranco do vseh oblik nasilja, vključno s spletnim nasiljem. Ključno je, da šola redno obvešča starše o svojem stališču, različnih aktivnostih in predvsem ukrepih, ki jih izvaja v primeru zaznave nasilja. To lahko stori z obvestili staršem v papirni obliki, z mesečnimi novicami, šolskim časopisom ali drugimi podobnimi objavami. Pri tem si lahko pomaga z opremljanjem šole s plakati o nenasilju, razstavami ali drugimi vidnimi aktivnostmi. Pomembno je, da šola jasno predstavi svoja pravila, ki se izvajajo v primeru zaznave spletnega nasilja, predvsem pa, kako šola obravnava primere nasilja, kako podpira žrtve in kako obravnava storilce. Staršem je treba pojasniti, da bo šola v primeru potrjene zaznave nasilja ukrepala v skladu z veljavnimi zakoni, šolskimi pravili in etičnimi smernicami. V določenih primerih bo nasilje prijavila na policijo,²⁵ državno tožilstvo, CSD²⁶ ali druge pristojne organe.

Zelo pomembno pa je, da šola staršem ponudi informacije in orodja, kako lahko podpirajo svoje otroke pri spopadanju s spletnim nasiljem in kako lahko sodelujejo pri njegovem preprečevanju. To lahko vključuje nasvete o varni uporabi interneta, kako govoriti z otroki o spletnem nasilju in kako vzpostaviti pozitivno digitalno kulturo doma, za kar so jim lahko v veliko pomoč vsebine na spletnem mestu Safe.si kot tudi Safe.si video vsebine,²⁷ ki jih lahko starši koristijo kot učne pripomočke pri vzgoji otrok.

Priporočamo tudi, da šola spodbuja odprto in iskreno komunikacijo med starši, učenci in šolskim

osebjem. To lahko pomaga pri zgodnjem odkrivanju morebitnih težav in spodbuja kulturo medsebojnega zaupanja in sodelovanja, tako da spodbujajo učence – priče, ki opazijo spletno nasilje, da se odzovejo. Šole pristopajo k temu na različne načine. Ponekod vzpostavijo možnost anonimne prijave v obliki fizičnega nabiralnika ali možnost anonimne prijave na spletni strani ali pa spodbujajo učence, da take zadeve zaupajo učiteljem ali svetovalnim delavcem, ki so jim bližje. Šola naj otroke spodbuja k sodelovanju predvsem zaradi dejstva, da je učenec, ki je priča spletnemu ali kakršnemu koli nasilju, v naslednji situaciji lahko sam žrtev nasilja, zato se morajo skupaj truditi k zaznavi in preprečevanju. Takšno vzdušje omogoča, da se vsi člani šolske skupnosti čutijo odgovorne za vzdrževanje varnega in spoštljivega okolja.

V primerih, ko določeni starši ignorirajo aktivnosti šole, namenjene preprečevanju spletnega nasilja, in v situacijah, ko se zaradi neprimerne ravnanja njihovega otroka pojavijo težave, a starši za to krivijo šolo, druge učence ali njihove starše, mora šola ukrepati premišljeno in odločno.

Prvi korak je, da šola vzpostavi jasen in dokumentiran protokol komuniciranja. Ta vključuje redno posredovanje informacij o šolskih politikah, aktivnostih in dogodkih, povezanih s spletnim nasiljem, vsem staršem, ne glede na njihovo stopnjo angažiranosti. V primeru konflikta lahko šola navede vsa obvestila kot dokaz o svojih prizadevanjih za preprečevanje spletnega nasilja. Prav tako je pomembno, da šola vzdržuje podrobne zapise o vseh incidentih, vključno s koraki, ki so bili sprejeti za njihovo obravnavanje. V skladu z zakonodajo, če za posamezno odločitev ni posebej določen pristojni organ, o pravicah in dolžnostih učenca na prvi stopnji odloča ravnatelj, o pritožbah v zvezi z uresničevanjem pravic in dolžnosti otroka oziroma učenca pa odloča pritožbena komisija.

Kadar starši krivijo šolo in grozijo z javnim razkritjem

²⁵ www.policija.si/svetujemo-ozavescamo/varnost-na-internetu/spletno-nasilje-in-spolne-zlorabe-otrok-na-internetu/medvrstnisko-spletno-nasilje

²⁶ www.scsd.si/katalogi/katalog-javnih-poblastil/

²⁷ www.safe.si/video

v medijih ali s pravnimi ukrepi preko odvetnika, mora šola ostati mirna in profesionalna. Pomembno je, da šola vzpostavi odprt dialog s starši, jim ponudi srečanja z ustreznimi šolskimi uslužbenci in strokovnjaki ter jim posreduje vse relevantne informacije in dokaze o sprejetih ukrepih. V takih primerih je ključno tudi, da šola sodeluje z odvetniki in ustreznimi zunanji organi, v določenih primerih pa bo zadevo predala pristojnim institucijam, npr. Inšpektoratu za šolstvo ali ministrstvu, pristojnemu za šolstvo, da zagotovi, da so vsi postopki v skladu z zakonodajo in šolskimi politikami.

Šola mora v takih situacijah ostati osredotočena na dobrobit vseh učencev in zagotoviti, da se njihove pravice in varnost ne ogrozijo. Pomembno je, da šola ohranja svojo integriteto in sledi svojim načelom ničelne tolerance do spletnega nasilja, hkrati pa poskuša najti konstruktivne rešitve v sodelovanju z vsemi vpletenimi stranmi.

Preventiva

Nasilje, ki se izvaja na spletu, pušča za seboj posledice, ki jih ni mogoče izbrisati. Neprimerne objave, objave golih posnetkov ipd. je v praksi z interneta težko ali skoraj nemogoče izbrisati, zato je ključnega pomena preprečevati spletno nasilje.

Šola (pri tem mislimo tako učence in dijake kot tudi šolske delavce) bi morala imeti ničelno toleranco do kakršnegakoli nasilja tako v fizičnem svetu kot tudi virtualnem svetu interneta. Pomembno je, da šola ob zaznavi že najmanjših znakov spletnega nasilja ustrezno ukrepa, da se nasilje ne širi. Prav tako pa je pomembno redno osveščanje o varni rabi interneta.

Osveščanje o varni rabi interneta se mora začeti že v predšolskem obdobju kot pogovori o določenih konceptih, ki omogočajo varno rabo interneta (npr. kdo je pravi prijatelj, katere osebne podatke čuvamo, kaj so to skrivnosti in komu jih lahko zaupamo). V osnovni šoli od teh konceptov preidemo na pravila varne uporabe spletnih storitev (npr. družbenih omrežij) in naprav skladno s starostjo otrok in njihovimi težavami pri uporabi interneta. Pri tem ne smemo čakati, da pride do incidenta, temveč otroke in mladostnike izobražujemo vnaprej, da se bodo znali zaščititi, ko se bodo prvič srečali s posameznimi tveganji. Je pa incident vedno dobro izhodišče za osveščanje in preventivo.

Preventiva se lahko izvaja na različne načine. Lahko so to pogovori na razrednih urah, kratki pogovori pri drugih predmetih, tehniški dan posvečen sodobnim tehnologijam in varni rabi interneta, ali pogovor z različnimi strokovnjaki in predavatelji, ki se jih povabi, da predstavijo posamezno temo. Na tem področju prednjači Safe.si s širokim naborom delavnic²⁸ o varni rabi interneta, na trgu pa so tudi drugi nekomercialni in komercialni ponudniki.

V sodelovanju z lokalno policijsko postajo je mogoče organizirati dogodke, na katere se povabi kriminalista ali policista, ki predstavi problematiko spletnega nasilja in ustrezne zaščitne ukrepe. Predavanja ali delavnice lahko pripravijo tudi učitelji ali učenci, ki raziščejo neko področje tveganja in svoje ugotovitve predstavijo sošolcem.

Pri preventivi je pomembno, da ne gre za enkratna dejanja, temveč da se preventivne dejavnosti organizirajo vsako leto večkrat, in se ponavljajo v različnih oblikah v vseh razredih.

Poleg osveščanja otrok in mladostnikov je pomembno tudi osveščanje staršev in učiteljev. S pripravo predavanj, starševskih večerov in drugih aktivnosti je mogoče osveščati starše, vendar pa izkušnje kažejo, da se takšnih dogodkov udeležujejo predvsem tisti starši, ki jih tema varne rabe interneta zanima, medtem ko številni ne vidijo potrebe po takšnih izobraževanjih. Zato je pomembno, da šola obvešča in informira tudi na druge načine, na primer da vključi v redni roditeljski sestanek kratko predavanje o varni rabi interneta in da redno vključuje teme varne rabe v elektronska sporočila staršem (npr. novičniki, prek e-redovalnice ipd.).

Ključnega pomena pa je, da so ustrezno izobraženi tudi učitelji in da v šolskem okolju upoštevajo načela varne rabe interneta. Izobraževanja za učitelje ponuja Safe.si, zelo širok nabor spletnih tečajev pa ima ARNES v sklopu različnih programov.²⁹ Učitelji naj svoje znanje redno dopolnjujejo, zagotovo pa se lahko skozi pogovore veliko naučijo tudi od učencev in dijakov, ki so intenzivni uporabniki sodobnih tehnologij.

²⁸ Ponudba delavnic in predavanj Safe.si: www.safe.si/aktivnosti/delavnice-in-predavanja

²⁹ Pregled spletnih tečajev ARNES: www.arnes.si/izobrazevanje/most-2/ in izobrazevanje.sio.si

SPLETNO NASILJE IN SPLETNE ZLORABE

TIPSKI PRIMERI IN NAČINI UKREPANJ IN REŠEVANJ

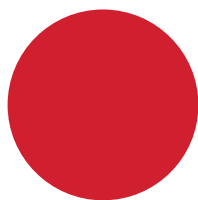
**Nasilje, povezano s spolnostjo,
in spolne zlorabe**

**Sovražne, žaljive in
nasilne vsebine**

Zlorabe zasebnosti

Nasilje, povezano s spolnostjo, in spolne zlorabe

Sekstanje in deljenje intimnih posnetkov

Kako prepoznati sekstanje

Sekstanje (seksting) običajno opredelimo kot izdelavo, izmenjavo in pošiljanje fotografij, video posnetkov in besedil s seksualno vsebino prek mobilnih naprav ali interneta. Med mladostniki je najbolj razširjeno izmenjevanje intimnih fotografij. Največkrat poteka preko aplikacij za sporočanje (npr. Viber, Messenger, WhatsApp) in klepeta znotraj družbenih omrežij (Instagram, Snapchat, TikTok ipd.).

Sekstanje je običajno vedenje mladostnikov, ki je razširjeno že med mlajšimi najstniki. Predstavlja lahko raziskovanje lastne spolnosti, izražanje zaupanja do ljubljene osebe ali iskanje pozornosti. Sekstanje je praviloma prostovoljno. Če pride do sekstanja pod prisilo, denimo z izsiljevanjem, je to kaznivo dejanje.

Sekstanje je tvegano dejanje, saj se posnetek lahko razširi med več ljudi, kot je bilo sprva namenjeno, ali če samo dejanje sekstanja prizadene spolno nedotakljivost druge osebe; v tem primeru lahko sekstanje preide tudi v dejanja, ki so kazniva.

Z razvojem platform za posredovanje in prodajo vsebin (npr. OnlyFans) se je med mladostniki razširilo transakcijsko sekstanje. Platforme ustvarjalcem omogočajo, da svojim sledilcem zaračunavajo za ogled vsebin, ki so večinoma spolne narave. Kadar se k tem aktivnostim spodbujajo mladoletne osebe, govorimo o kaznivem dejanju.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Ko je sekstanje zgolj običajno mladostniško vedenje

Dokler sekstanje poteka v prostovoljnih in dogovorjenih okvirih, ko so meje vsakega udeleženega mladostnika spoštovane, posebni ukrepi niso potrebni. Na tej točki je pomembno zgolj ozaveščanje o možnih posledicah, ki se lahko zgodijo, če sekstanje preseže svoje prvotne namene. Mladi morajo biti seznanjeni s škodljivimi dejanji, ki lahko

izhajajo iz običajnega sekstanja, da bodo lahko dovolj previdni pri pošiljanju svojih intimnih posnetkov.

Mladostnika opozorimo, da bo v trenutku, ko bo nekomu poslal svoj intimni posnetek, izgubil nadzor nad njim. Vedno obstaja možnost, da se bo sekstanje, ki se je začelo z zaupanjem, končalo z občutki ponižanja in izpostavljenosti. Zato je zelo pomembno, da mladostnik pred pošiljanjem intimnih posnetkov drugim najprej dobro premisli, ali je vredno tvegati.

Za informiranje o tveganjih pri sekstanju je priporočljivo organizirati delavnice, predavanja in druge dogodke, na katerih predstavimo tveganja, kako se pred njimi zaščititi in kako ukrepati, če pride do težav.

Ko se mladostnik zaradi zlorab sekstanja spopada s čustvenimi, socialnimi in pravnimi posledicami

Z mladostnikom se umirjeno pogovorimo. Če smo ob njegovi izpovedi šokirani ali presenečeni, se pred nadaljevanjem pogovora skušajmo umiriti. Če so se fotografije in posnetki začeli širiti prek interneta, mladostnika pomirimo in mu povemo, da ni sam, saj mu bomo pomagali in bomo skupaj rešili ta zaplet. Povemo mu, kaj nameravamo storiti, koga želimo obvestiti o dogodku in zakaj je to obveščanje zanj dobro. Vključimo ga v reševanje težave. V nobenem primeru ga ne obsojamo. Ne uporabljamo vprašalnice »zakaj«. Jasno mu povemo, da ni kriv za nastali položaj in da je žrtev. Povprašamo ga o prijateljih, ki bi mu lahko v tem času stali ob strani, in ga spodbudimo, da si pri njih poišče podporo in tolažbo.

Mladostnika prosimo, naj nam opiše, kako je prišlo do sekstanja – kako je intimni posnetek ali sporočilo s spolno vsebino nastalo (ga je posnel on sam ali nekdo drug); ali ga je naprej poslal on sam ali kdo drug; komu, kdaj in na kakšen način je bilo poslano; ali je bilo objavljeno na spletu in kje natanko. Zavedajmo se, da se mladostnik verjetno počuti zelo osramočenega, zato mu zagotovimo, da bodo posnetek ali sporočilo za namen razrešitve težave

videli le tisti, ki so aktivno vpleteni v reševanje težave. Mogoče bo mladostnik želel, da starši posnetka ali sporočila ne vidijo. V njegovem interesu je, da je število ljudi, ki vidijo posnetek ali sporočilo, čim manjše.

Če še niso obveščeni, je treba o dogodku takoj obvestiti starše in šolsko svetovalno službo, v nadaljevanju pa tudi policijo. Če oškodovani mladostnik in mladostnik, ki je posnetek razširjal, obiskujeta različni šoli, je treba o dogodku obvestiti tudi drugo šolo in policijo, ki bo z vpletenimi opravila razgovor.

V pogovoru z mladostnikom poudarimo, da je intimni posnetek dokazno gradivo, zato je treba narediti in shraniti posnetek zaslona (pogovora, spletnega mesta, časovnice na družbenem omrežju itd.), kamor je bil ta posnetek razširjen. Posnetek zaslona je kot dokaz lahko ključnega pomena za preiskovalce. Vsebina na izvirnem mestu lahko izgine ali pa jo nekdo izbriše. Dokaz naj hrani mladostnik ali njegovi starši. Vsekakor naj otrok pred prijavo policiji ničesar ne briše in nikogar ne blokira, tudi storilca ne. Pred morebitnimi novimi objavami ali pogovori o njegovem posnetku se lahko zaščiti s funkcijo »utišaj« (»mute«), po vklopu katere ne vidi več objav posameznih oseb.

Pri odstranjevanju posnetka se uskladimo s policijo.

Odstranjevanje začnemo takoj, ko policija zavaruje vse dokaze. Mladostniku svetujemo, naj poišče vse spletne vire, kjer je posnetek objavljen (npr. YouTube, Snapchat, X, Instagram, YouPorn, Pornhub), z njimi stopi v stik in zahteva odstranitev posnetka. Za pomoč pri odstranjevanju intimnih posnetkov s spleta lahko prosi prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).

Če mladostnik ni prepričan, da je njegov intimni posnetek že objavljen na spletu in da je bil deljen z drugimi osebami, vendar ga skrbi, da bi se to lahko zgodilo, ali če mladostnik ve, da je bil njegov posnetek že deljen z drugimi in želi, da se to

preneha, lahko osebi, ki poseduje njegov posnetek, pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: »Zahtevam, da mojo fotografijo/posnetek, ki sem ti jo poslal/-a dne x ob y uri, nemudoma izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo/ga deliš s komerkoli. Če posnetka ne boš izbrisal/-a ali/in če ga boš delil/-a naprej, bom tvoje dejanje prijavil/-a policiji.«

Ne glede na to, ali je intimni posnetek objavljen na spletu, lahko mladostnik uporabi tudi storitev, namenjenih preprečevanju in odstranjevanju deljenja posnetkov intimne narave Take It Down (takeitdown.ncmec.org).³⁰

Ko mladostnik posreduje intimne posnetke drugim osebam

Ko svetujemo mladostniku, ki je prejel in naprej posredoval intimne posnetke sekstanja, je najpomembnejše, da se z njim pogovarjamo o posledicah, ki jih je pustilo njegovo dejanje. Z njim se dogovorimo o ukrepih, kot je odstranitev posnetkov žrtve z vseh naprav in spletnih mest, kamor jih je morda posredoval ali objavil. Pomembno je tudi, da se povzročitelj žrtvi opraviči. Skupaj lahko naredimo načrt, kako bo to izvedel. V pogovoru poskušamo ugotoviti tudi vzrok tega dejanja. Včasih lahko za takim vedenjem tiči tudi kakšna osebna stiska povzročitelja. Pri opravičilu žrtvi je treba upoštevati, da je smiselno samo, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo. Če jo je storilec večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek in ga bo žrtev dojemala kot novo nasilje.

Prijava policiji

Zakon določa, da kadar mladostniki primerljive starosti soglašajo s seksualno vsebino med njimi, ne govorimo o kaznivem dejanju. To določa peti odstavek 176. člena KZ-1 (glej nižje »Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva«).

Deljenje intimnih posnetkov brez soglasja ima

³⁰ Polnoletnim žrtvam je namenjena storitev www.stopncii.org

lahko tudi pravne posledice; kažejo se v naslednjih kaznivih dejanjih.

Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let – po 173. členu KZ-1, ki določa, da je kazensko odgovoren, kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let. Če je bilo dejanje storjeno z osebo primerljive starosti in če ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti, to dejanje ni protipravno.

Pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene – po 173. a členu KZ-1, ki določa, da se kaznuje, kdor osebo, mlajšo od petnajst let, preko informacijskih ali komunikacijskih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi zoper njo storil kaznivo dejanje iz 173. člena ali zaradi izdelave slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, in so nagovarjanju sledila konkretna dejanja za uresničitev srečanja.

Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva – po 176. členu KZ-1, ki v prvem, drugem in tretjem in petem odstavku določa, da

- 1. odstavek: kdor osebi, mlajši od petnajst let, proda, prikaže ali z javnim razstavljanjem ali kako drugače omogoči, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine, ali ji prikaže pornografsko ali drugačno seksualno predstavo, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do dveh let;
- 2. odstavek: kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede pridobi ali spodbudi mladoletno osebo k izdelavi slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vede prisostvuje;
- 3. odstavek enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne

osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu;

- 5. odstavek dejanje iz tretjega odstavka tega člena v delu, ki pomeni pridobivanje, izdelavo, posedovanje ali pridobivanje dostopa s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij do pornografskega ali drugačnega seksualnega gradiva, ni protipravno, če je bilo storjeno med mladoletnimi osebami primerljive starosti, ki so se z dejanjem strinjale, ustreza stopnji njihove duševne in telesne zrelosti ter prikazuje take osebe.

Storilec je lahko odrasla ali mladoletna oseba, stara od štirinajst do osemnajst let, ki izdeluje posnetke zlorab otrok ali/in poseduje posnetke zlorab otrok ali/in posreduje posnetke zlorab otrok drugim ali/in namerno dostopa do posnetkov zlorab otrok.

Treba je poudariti, da kadar v sekstanje poseže odrasla oseba ter mladoletnika posname, fotografira v intimnem položaju ali posnetek poseduje ali razširja naprej drugim osebam, govorimo o kaznivem dejanju. Kadar med njima obstaja nesorazmerna starost, se sklepa o slabih namenih odrasle osebe in se posnetek opredeli kot spolna zloraba otroka.

Če intimni posnetek mladoletne osebe poseduje in razširja druga mladoletna oseba brez privoljenja mladostnika na posnetku, prav tako govorimo o kaznivem dejanju.

Kaj svetovati staršem

Če je otrok ali mladostnik žrtev zlorabe zaupanja ob sekstanju

Starše seznanimo z dogodkom in samo naravo sekstanja. Jasno jim povemo, da je mladostnik žrtev in ne povzročitelj. Seznanitev s to novico jim bo lahko predstavljala velik šok, zato jih najprej pomirite, ponudite jim svojo pomoč in podporo pri reševanju tega stanja. Več informacij o sekstanju si pred pogovorom lahko pridobimo na spletnem mestu Safe.si.

Starši naj pogovore z otrokom opravljajo mirno in strpno, z veliko mero razumevanja in podpore. Žrtev je zaradi dogodka najverjetneje v stiski, zato kakršnekoli kritike, obtožbe ali kazni v tem primeru niso na mestu. Spodbudite jih k razmisleku o tem, da mu zagotovijo strokovno psihološko podporo. Pojasnite jim, da je najboljša preventiva za vnaprej razvijanje in poglobljanje odnosa zaupanja z otrokom.

Po incidentu je možno, da oškodovani mladostnik in njegovi starši uveljavljajo odškodninski zahtevek zoper osebo, ki je posnetek razširjala, oziroma zoper njegove starše za poplačilo premoženjske (izostanek, selitev idr.) in nepremoženjske škode (duševne muke).³¹ Z odškodninskim zahtevkom se želi doseči zunajsodna poravnava kot denarno zadoščenje. Odškodninski zahtevek služi tudi kot pravna podlaga za morebiti pozneje vloženo tožbo – tožbeni zahtevek. Odškodninski zahtevek pripravi pravni strokovnjak z odškodninskega področja.

OPOZORILO! Pogovor s starši opravimo šele po tem, ko smo mladostnika seznanili, kaj vse imamo namen sporočiti staršem. Pred mladostnikom ničesar ne skrivamo.

Če otrok ali mladostnik posreduje spolno intimne posnetke, ki jih je prejel, drugim osebam

Staršem otroka ali mladostnika, ki je posređoval intimne posnetke drugim osebam, svetujemo, naj skupaj z otrokom ugotavljajo, kakšne posledice ima njegovo ravnanje. Z njim naj se pogovorijo tudi o ukrepih, ki jih bodo sprejeli, da se posledice zmanjšajo.

Če gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki ga je treba prijaviti policiji, staršem in mladostniku ne svetujemo izbrisa fotografij ali video posnetkov, saj bi to pomenilo uničenje dokazov. Lahko se jim svetuje izbris po tem, ko policija že zavaruje dokaze.

Zelo pomembno je, da je ukrepanje hitro in usklajeno z navodili policije. Po zavarovanju dokazov s strani policije so mogoči ukrepi:

- izbris vseh spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov povzročitelja;
- zahteva za izbris spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov vseh tistih, ki jim je povzročitelj posređoval fotografijo ali video posnetek;
- če je fotografijo ali video posnetek povzročitelj naložil na kakšno spletno stran, naj se poveže z upravljavcem spletnega mesta in poda zahtevek za odstranitev posnetka;
- opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek in ga bo žrtev dojemala kot novo nasilje).

³¹ Lesjak, B. (2016). Problematika spletne varnosti v šolah. Smernice za vodstva šol. Ljubljana: Točka osveščanja o varni rabi interneta Safe.si, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Primer

Dekle (14) pošlje svojo intimno fotografijo svojemu fantu (15). Fant je fotografijo posredoval svojim sošolcema, ki sta učenca iste šole. Fotografija je zaokrožila po spletu.

Priporočeno ukrepanje:

- Dekle najprej pomirimo in ji povemo, da ni sama, saj ji bomo pomagali in skupaj rešili ta zaplet.
- Dekletu povemo, da za to, kar se ji je zgodilo, ni odgovorna, saj je fant zlorabil njeno zaupanje. V nobenem primeru dekleta ne obsojamo, temveč ji pojasnimo, da je žrtev nasilja.
- Dekle prosimo, naj nam opiše, kako je prišlo do sekstanja – kako je intimni posnetek nastal (ga je posnelo dekle samo ali nekdo drug), kdaj in na kakšen način je bil posnetek poslan, ali je bil objavljen na spletu.
- Zavedati se moramo, da se dekle zaradi posnetka verjetno počuti zelo osramočeno, zato ji zagotovimo, da bodo posnetek za namen razrešitve težave videli le ljudje, ki so aktivno vpleteni v reševanje težave.
- V pogovoru z dekletom poudarimo, da je intimni posnetek dokazno gradivo, zato je treba narediti in shraniti posnetek zaslona, pogovora, mesta, kamor je bil ta posnetek razširjen. Če je dekle na posnetke opozoril nekdo tretji, naj naredi seznam vseh oseb, ki vedo za te posnetke. Te informacije se ob prijavi posredujejo policiji.
- Dekletu povemo, kaj nameravamo storiti v nadaljnjem procesu obravnave njenega primera, koga želimo obvestiti o dogodku in zakaj ji to obveščanje koristi.
- Obvestimo starše in podamo prijavo policiji.
- Če je slika ali video posnetek že na spletu, je treba čim prej začeti z odstranjevanjem, **vendar v dogovoru s policijo, potem ko ta zavaruje dokaze**. Dekletu svetujemo, naj poišče vse spletne vire, kjer se posnetek nahaja (npr. YouTube, Facebook, X, Instagram), se z njimi pšoveže in zahteva odstranitev posnetka. Za pomoč pri odstranjevanju intimnih posnetkov s spleta lahko prosi tudi prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).
- Dekle lahko osebam, za katere ve, da posedujejo njeno intimno fotografijo, pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: *»Zahtevam, da mojo fotografijo (ki sem ti jo poslala dne x ob y uri) nemudoma izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo deliš s komerkoli. Če posnetka ne boš izbrisal ali/in če ga boš delil naprej, bom tvoje dejanje prijavila policiji.«*
- Dekle lahko uporabi eno storitev Take it down, namenjeno preprečevanju širjenja posnetkov intimne narave (takeitdown.ncmec.org).
- Žrtev povprašamo o prijateljicah in prijateljih, ki bi ji lahko v tem času stali ob strani. Spodbudimo jo, da tudi pri njih poišče podporo in uteho.
- V skladu z navodili policije se pogovorimo s fantoma, ki sta prejela posnetek in ju seznanimo z možnimi posledicami, če bosta posnetek obdržala ali delila naprej.

Predelava fotografij in video posnetkov s spolno vsebino

Kako prepoznati predelano fotografijo ali video posnetek

Pri predelanih fotografijah je običajno obraz ali del telesa žrtve vstavljen v fotografijo golega ali razgaljenega telesa, ki izvira s spletnih strani s pornografsko ali erotično vsebino. Kakovost predelave je lahko različna, boljše predelave so težko prepoznavne. Drugi pogosti način pa je, da storilec uporabi oblečeno sliko žrtve, na kateri obleko deloma ali v celoti prekrije z golim telesom.

Pri predelanih video posnetkih gre pogosto za t. i. »deepfake«, ko storilec s pomočjo umetne inteligence (AI) obdela video ali fotografijo tako, da igralka ali igralec na originalnem posnetku (npr. pornografski posnetek) dobi obraz žrtve. Mogoče pa je tudi obratno in povzročitelj na posnetku žrtve prekrije njeno oblečeno telo z golim (v celoti ali deloma). Z uporabo umetne inteligence je mogoče tudi na osnovi fotografije oblečenega človeka izdelati gole fotografije. Na spletu je na voljo večje število orodij, ki to omogočajo, na voljo pa so tudi številne aplikacije za telefone.

Predelane fotografije in video posnetke je vedno težje prepoznati. Z razvojem umetne inteligence se izboljšujejo tudi predelave. Prepoznamo jih po delih, ki se ne ujemajo z ozadjem ali drugimi deli posnetka. Njihov videz je pogosto nenaraven. Znaki, ki lahko izdajo, da gre za predelano fotografijo ali video posnetek, so naslednji:

- spremembe v svetlosti ali intenzivnosti – del, ki je vključen v fotografijo, je lahko opazno svetlejši ali temnejši od drugih delov fotografije, barve pa so lahko manj ali bolj izrazite;
- predmet ali oseba (npr. obraz osebe) je osvetljen drugače kot preostali del posnetka (drugačna smer svetlobe, jakost ali barva);
- vidni so preveč ostri robovi ali pa so posamezni robovi zelo zamegljeni;
- pri videu so spremenjeni deli videti robati,

nenaravni, osvetlitev spremenjenega dela se ne ujema z osvetlitvijo okolice;

- posnetek daje vtis, da je nenaraven;
- fotografija ali video posnetek lahko vsebuje risane dele.

Predelavo najhitreje prepozna žrtev, ker ve, da ni naredila posnetka. Nekatere predelave laik zelo težko prepozna. Takrat je treba narediti forenzično analizo posnetka.

Predelane (lažne) posnetke je mogoče uporabiti za izsiljevanje, poniževanje, nadlegovanje in ustrahovanje žrtv. V primerih medvrstniške predelave videoposnetkov s spolno vsebino so storilci predelave posnetkov pogosto nekdanji partnerji žrtv. Bistveno pogosteje so žrtve ženske oziroma dekleta.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Ko je otrok ali mladostnik žrtev predelave fotografije

Otrok ali mladostnik, čigar ponarejeni goli ali razgaljeni posnetki se pojavijo na spletu, je žrtev zlorabe. Ker vsebina ni resnična, se lahko počuti, kot da njegovi občutki sramu in prizadetosti niso upravičeni, in tako ni prepričan, ali naj dejanje prijavi. Če se spopada z vprašanjem, ali sploh v resnici je žrtev, to zmanjšuje njegovo zmožnost okrevanja. Prisluhnemo in mu ponudimo oporo. Če menimo, da potrebuje strokovno pomoč pri premagovanju posledic zlorabe, ga napotimo na različne organizacije in institucije, ki delujejo na področju obravnave spolnih zlorab.

Če gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki ga je treba prijaviti policiji, ga spodbudimo k prijavi skupaj s starši. Ko policija zavaruje dokaze, je primeren čas za brisanje posnetkov.

Če predelave ne predstavljajo kaznivega dejanja, potem je treba začeti čim prej odstranjevati

objavljene posnetke. Skupaj z mladostnikom iščemo spletne vire, kjer je posnetek dostopen (npr. YouTube, Facebook, X, Instagram), in se tudi sami povežemo z upravljavcem (ali svetujemo, naj to stori mladostnik sam) ter zahtevamo odstranitev posnetka. Upravljavcu spletnega vira sporočimo, da gre za ponarejen posnetek z mladoletno osebo, ki ni sama objavila posnetka na njihovi spletni strani, prav tako ni nikomur dala dovoljenja, da to stori. Za pomoč pri odstranjevanju intimnih posnetkov s spleta lahko otroka ali mladostnika napotimo tudi na prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si). Žrtev lahko uporabi tudi storitev Take it down (takeitdown.ncmec.org), ki omogoča samodejno odstranjevanje posnetkov z določenih spletnih platform.³²

Če oškodovan mladostnik ve, da obstaja ponarejen intimni posnetek, a ni prepričan, da je že objavljen na spletu oziroma da je bil deljen z drugimi osebami, vendar ga skrbi, da bi se to lahko zgodilo, ali če oškodovani mladostnik ve, da je bil njegov ponarejeni posnetek že deljen z drugimi in želi, da se to preneha, lahko osebi, ki poseduje ta posnetek, pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: »Nekdo je predelal/ponaredil fotografijo/posnetek, na kateri/katerem sem jaz. Če imaš to fotografijo/posnetek, zahtevam, da jo/ga takoj izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo/ga deliš s komerkoli. Če fotografije/posnetka ne boš izbrisal/-a ali/in če ga/jo boš delil/-a naprej, bom tvoje dejanje prijavil/-a policiji.«

Ko je otrok ali mladostnik povzročitelj predelave fotografije

S povzročiteljem se pogovorimo v mirnem okolju. Vprašamo ga, kaj ga je napeljalo k dejanju in če ve, da je storil kaznivo dejanje. Pojasnimo mu, da je dejansko naredil posnetke spolnih zlorab otrok. V pogovoru mu povemo, da to lahko žrtev močno prizadene in da lahko zaradi tega utрпи hude psihološke posledice, ki vplivajo na njeno življenje. Čeprav nekatere aplikacije predelave oglašujejo kot zabavo, žrtve to doživljajo kot stres ali celo tesnobo. S povzročiteljem se pogovorimo tudi o ukrepih, ki jih bo sprejel za zmanjšanje posledic.

Če gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki ga je treba prijaviti policiji, povzročitelju ne svetujemo izbrisa fotografij ali video posnetkov, saj bi to pomenilo uničenje dokazov. Lahko se svetuje izbris po tem, ko policija dokazuje že zavaruje.

Zelo pomembno je, da je ukrepanje hitro in usklajeno z navodili policije. Po zavarovanju dokazov s strani policije so mogoči naslednji ukrepi:

- izbris vseh spornih fotografij in video posnetkov iz naprav in računov povzročitelja;
- zahteva za izbris spornih fotografij in video posnetkov iz naprav in računov vseh tistih, ki jim je povzročitelj posredoval fotografijo ali video posnetek, obenem pa naj jih obvesti, da je bil video posnetek ali fotografija ponarejen;
- če je predelano fotografijo ali posnetek naložil na kakšno spletno stran, naj se poveže z upravljavcem spletne strani in poda zahtevek za odstranitev posnetka;
- opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek in ga bo žrtev dojemala kot novo nasilje).

Prijava policiji

Predelava fotografij se lahko obravnava kot kaznivo dejanje prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva po 176. členu KZ-1, ki v 2. in 3. odstavku določa, da se kaznuje:

- kdor s silo, grožnjo, preslepivitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo k izdelavi slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vede prisostvuje,
- enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične

³² Polnoletnim žrtvam je namenjena storitev www.stopncii.org

podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

Kaj svetovati staršem

Staršem žrtve predelave fotografije svetujemo, naj pogovore z mladostnikom opravljajo mirno in strpno, z veliko mero razumevanja in podpore. Žrtev je zaradi dogodka najverjetneje v stiski, zato

kakršnekoli kritike, obtožbe ali kazni v tem primeru niso na mestu.

Staršem povzročitelja predelave fotografije svetujemo, naj skupaj z njim ugotavljajo, kakšne posledice ima njegovo ravnanje. Z njim naj se pogovorijo tudi o ukrepih, ki jih bodo sprejeli, da se bodo posledice zmanjšale.

OPOZORILO! Pogovor s starši opravimo šele po tem, ko smo mladostnika seznanili, kaj vse imamo namen sporočiti staršem. Pred mladostnikom ničesar ne skrivamo.

Primer

Dekle (13) pove, da je nekdo predelal nekaj fotografij tako, da je njen obraz dodal k telesu golega dekleta. Fotografije so bile deljene znotraj zaprte Viber skupine žrtvinih sošolcev, nekaterim so bile posredovane tudi prek Snapchata.

Priporočeno ukrepanje:

- Dekle pomirimo in ji ponudimo oporo. Povemo, da je žrtev nasilja, kar ni njena krivda.
- Vprašamo, ali morda ve, kdo bi lahko bil izdelovalec teh fotografij in kdo bi jih lahko delil po spletu.
- Vprašamo, ali morda ve, kje vse (na katerih platformah, v katerih skupinah, s kom – poimensko) so bile te fotografije deljene in ali ima kakšen posnetek zaslona teh fotografij.
- Če sumimo, da je dekle žrtev kaznivega dejanja, potem je treba čim prej obvestiti starše in policijo.
- Povemo, da bomo skupaj s pomočjo drugih pogledali, ali so fotografije tudi na dostopnih spletnih mestih (npr. X, Instagram), in skušali pomagati pri zbiranju dokazov in odstranitvi teh posnetkov (če primer prevzame policija, po zavarovanju dokazov). Za pomoč lahko zaprosimo Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).
- Skupaj se povežemo z upravljavci spletnih storitev (ali svetujemo, naj to stori dekle samo) in zahtevamo odstranitev posnetka. Upravljavcu spletne storitve sporočimo, da gre za ponarejeni posnetek z mladoletno osebo, ki ni sama objavila posnetka na njihovo spletno stran, prav tako ni nikomur dala dovoljenja, da to stori.
- Dekle lahko osebam, za katere ve, da posedujejo predelane fotografije, na katerih je ona, pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: »Nekdo je predelal/ponaredil fotografijo/posnetek, na kateri/katerem sem jaz. Če imaš to fotografijo/posnetek, zahtevam, da jo/ga takoj izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo/ga deliš s komer koli. Če fotografije/posnetka ne boš izbrisal/-a ali/in če ga/jo boš delil/-a naprej, bom tvoje dejanje prijavil/-a policiji.«
- Če ocenimo, da dekle potrebuje strokovno pomoč pri premagovanju posledic zlorabe, jo napotimo k različnim organizacijam in institucijam, ki delujejo na področju obravnave spolnih zlorab.
- Po prijavi na policijo in v sodelovanju s policijo se pogovorimo z vsemi mladostniki, ki obiskujejo našo šolo in so v zaprti skupini, kjer se je posnetek delil. Pojasnimo jim, kakšne so posledice, če bodo fotografije delili naprej. Preverimo, ali so fotografije že posredovali naprej in če so jih, komu.
- Za vpletene razrede organiziramo delavnico, predavanje ali razredno uro o spletnem nasilju s poudarkom na problematiki intimnih fotografij.

Snemanje in fotografiranje spolne zlorabe

Kako prepoznati posnetek spolne zlorabe otroka

Posnetek spolne zlorabe otroka je vsaka oblika upodobitve spolne zlorabe mladoletnih oseb, ki nastane kot rezultat snemanja ali fotografiranja spolne zlorabe. Najpogostejša oblika dejanja snemanja ali fotografiranja spolne zlorabe otroka je fotografija ali video posnetek, na katerem je otrok prikazan v spolnem aktu z odraslo osebo. Pogosti primeri so tudi posnetki golih ali polgolih mladostnic ali mladostnikov, ki se pred video kamero razgaljajo in masturbirajo. O spolni zlorabi otrok govorimo tudi, kadar se razširja fotografija, na kateri je gola mladoletna oseba (starost pod 18 let), ki ne prikazuje spolnega akta, saj tako gradivo predstavlja spolno izkoriščanje otroka, o zlorabi pa govorimo ob vsakokratnem razširjanju tega gradiva.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Vsak posnetek zlorabe je dejanska spolna zloraba otroka. Pri obravnavi primera spolne zlorabe otroka je treba pri otroku vedno preveriti, ali je bila spolna zloraba tudi snemana ali fotografirana. Spolno zlorabo otroka, ki je bila posneta, sicer vedno obravnavamo po načelih, ki veljajo za spolne zlorabe, ki niso bile posnete. Pri spolnih zlorabah, ki so bile posnete, je treba upoštevati, da to za otroka pomeni dodatno oteževalno okoliščino, zato je treba obravnavati tudi to. Otroka bo morda skrbelo, ali se bo posnetek razširil po spletu. Pomirimo ga in mu povemo, da bo policija naredila vse, kar je v njeni moči, da se posnetki umaknejo. Med pogovorom preverimo tudi, ali otroku oziroma mladostniku kdo grozi ali ga izsiljuje, da bo objavil sporen posnetek, če otrok ne izpolni kakšne storilčeve zahteve. V tem primeru gre za izsiljevanje z intimnimi posnetki (str. 52).

Če menimo, da otrok potrebuje dodatno strokovno pomoč pri premagovanju posledic zlorabe, ga napotimo k različnim organizacijam in institucijam, ki delujejo na področju obravnave spolnih zlorab.

Prijava policiji

Kaznivo dejanje je vsaka upodobitev spolne zlorabe mladoletnih oseb, ki je lahko v slikovni, video, besedilni, zvočni ali kateri drugi obliki ter pomeni, da je za vsakim posnetkom spolna zloraba.

Gre torej za kaznivo dejanje prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva po 176. členu KZ-1, ki v drugem in tretjem odstavku določa, da:

- kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nago-varjanjem ali zaradi izkoriščanja navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vedoma prisostvuje, se kaznuje z zaporem od šestih mesecev do osmih let;
- enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

Storilec je lahko odrasla ali mladoletna oseba, stara od 14 do 18 let, ki izdeluje posnetke zlorab otrok ali/ in poseduje posnetke zlorab otrok ali/in posreduje posnetke zlorab otrok drugim ali/in namerno dostopa do posnetkov zlorab otrok.

Kaj svetovati staršem

Spoznanje, da je bil njihov otrok spolno zlorabljen, je za starše lahko zelo travmatična izkušnja. Pri okrevanju po spolni zlorabi starša predstavljata ključni steber opore, zato ju je treba ustrezno opolnomočiti. Starš, ki otroku nudi učinkovito podporo, bistveno zmanjša možnosti, da bo otrok

zaradi zlorabe utrpel daljnosežne posledice.

Staršem svetujemo, naj bodo pozorni na znake, ki opozarjajo, da se otrok morda sooča s stisko, ki je povezana z doživeto zlorabo. V mislih je treba imeti tudi, da se določene težave pojavijo pozneje v otrokovem življenju. Prav tako obstaja možnost, da otrok te znake doživlja kot posledico kakšnega drugega stresa, na primer v povezavi s šolo, odnosi s prijatelji, družino ipd.

Staršem lahko svetujemo, da se z otrokom pogovorijo, če pri njem opazijo znake, ki izvirajo iz stiske zaradi spolne zlorabe, ga vprašajo, kako se počuti in ga spomnijo, da lahko skupaj z njimi išče načine, ki bi mu lahko bili v pomoč. Če starši opazijo, da se stanje otroka slabša, naj se z njim pogovorijo o iskanju strokovne pomoči, pri čemer starši prevzamejo aktivno vlogo.

Za učinkovito pomoč otroku je bistvenega pomena, da prisluhnemo tudi stiski staršev in jih poskusimo opolnomočiti. Povemo jim, da je pomembno, da si vsi člani družine dajo prostor in čas, da predelajo občutke, ki jih imajo v zvezi s travmatičnim dogodkom, in tudi oni (ne le otrok) poiščejo strokovno pomoč, če ocenijo, da sami ne bodo mogli iti preko tega. Opozorimo jih, da izogibanje čustvom, mislim in pogovorom v zvezi z dogodkom na dolgi rok ne bo prineslo olajšanja, zato je veliko bolje, da se odprejo za vse, kar jim v zvezi z dogodkom pride naproti, in o tem z nekom govorijo ali pa svoje občutke izrazijo na drug način (na primer s pisanjem, slikanjem, sprehodi v naravi, športom ipd.). Le na ta način bodo svojemu otroku lahko zagotovili učinkovito podporo.

Primer

Neznanec je dekle (13), ki jo je spoznal na spletu, v njunem petem pogovoru prepričal, da se sleče in v video klepetu pred njim masturbira. Dekle je to storilo. Pozneje se je izkazalo, da je neznanec ta dogodek posnel in posnetek naložil na splet.

Priporočeno ukrepanje:

- Pogovor z dekletom izvajamo po načelih, ki jih upoštevamo za spolne zlorabe, saj gre tudi v tem primeru za spolno zlorabo (le s to razliko, da se je zgodila na spletu).
- Dekle vprašamo o povzročitelju; zanima nas, ali ima kakšne informacije, kdo je, ali ima shranjene njune pogovore, ali ima shranjene kakršnekoli dokaze o dejanju. Dekletu svetujemo, naj shrani vse dokaze o dejanju, naredi posnetke zaslona³³ in nikar ničesar ne briše.
- Dekle seznanimo z nadaljnjimi koraki.
- Primer prijavimo policiji, o dogodku obvestimo tudi starše. Staršem ponudimo podporo, če ocenimo, da jo potrebujejo. Napotimo jih po strokovno pomoč, da bodo znali pomagati sebi in dekletu.
- Za pomoč pri odstranjevanju, potem ko policija zavaruje dokaze, prosimo prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).
- Dekletu ponudimo strokovno pomoč pri premagovanju posledic zlorabe.

³³ Včasih storilec na določenih družbenih omrežjih ali aplikacijah (kot denimo na Snapchatu) dobi obvestilo, če sogovornik ustvari posnetek zaslona pogovora. To ga lahko vodi v izbris komunikacije. Če se želimo izogniti tej nevarnosti, je ena od možnih rešitev, da žrtev sporno objavo namesto s posnetkom zaslona (»screenshot«) posname z drugo napravo.

Izsiljevanje z intimnimi posnetki ali informacijami

Kako prepoznati izsiljevanje z intimnimi posnetki ali informacijami

O izsiljevanju mladoletnih oseb z intimnimi posnetki govorimo, ko nekdo otroku ali mladostniku zagrozi, da bo razširil njegove intimne posnetke, če mu ne priskrbi še več intimnih posnetkov, denarja ali spolnih uslug. Povzročitelj lahko zagrozi tudi, da bo z uporabo informacij, ki jih je pridobil od mladostnika, ali z vdorom v njegove naprave škodoval njegovim prijateljem ali sorodnikom, če ne bo ustregel njegovim zahtevam.

Izsiljevanje najpogosteje poteka prek sporočilnih aplikacij (Viber, Messenger, Snapchat in drugih), družbenih omrežij (TikTok, Instagram, Snapchat), video platform (Skype, Facetime, webcam strani) klepetalnic za zmenke (OKCupid, Tinder) in spletnih videoiger. Povzročitelji se s komunikacijo prilagajajo žrtvi. Povzročitelj se žrtvi običajno najprej približa na družbenem omrežju, kjer pridobi čim več njenih osebnih informacij, potem pa komunikacijo preseli na komunikacijsko aplikacijo, ki zagotavlja anonimnost ali video klepet v živo, in tam poskuša od žrtve pridobiti vsebine spolne narave.

Orodje, ki ga povzročitelj uporabi za izsiljevanje, je praviloma intimna fotografija ali posnetek, ki običajno prikazuje spolni akt (samozadovoljevanje ali spolni odnos z drugo osebo), genitalije ali goloto. V nekaterih primerih pa je za izsiljevanje dovolj že zelo intimna informacija o otroku ali mladostniku, na primer spolna identiteta, druge oblike zlorab doma, osebne izpovedi ipd.

Pojavlja se tudi medvrstniško izsiljevanje z intimnimi posnetki. V to se lahko razvije sekstanje, ko npr. dekle fantu ne želi več pošiljati svojih intimnih

fotografij, ker sta se npr. razšla, fant pa začne izsiljevati s posnetki, ki jih že ima.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Izsiljevanje z intimnimi posnetki je kaznivo dejanje in ga je treba prijaviti policiji.

Ko je otrok ali mladostnik žrtev izsiljevanja z intimnimi posnetki

Žrtvi izsiljevanja z intimnimi posnetki svetujemo, naj shrani vse dokaze groženj in izsiljevanja. To najlažje stori s posnetki zaslona³⁴ in zapisi komunikacije (t. i. chatlog). Shrani naj tudi vse podatke o izsiljevalcu, ki jih je pridobila v času komunikacije z njim (spletni naslov Instagram profila, Skype ime, imena profilov na drugih računih, kjer je bil prisoten, in druge podatke).

Izsiljevalca lahko opozori, kaj sledi, če bo grožnje uresničil. Lahko mu pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: »Zahtevam, da mojo fotografijo/posnetek, ki sem ti jo poslal/-a dne x ob y uri, nemudoma izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo/ga deliš s komer koli. Če posnetka ne boš izbrisal/-a ali/in če ga boš delil/-a naprej, bom tvoje dejanje prijavil/-a policiji.« Po poslanem sporočilu naj žrtev takoj prekine komunikacijo.

Izkušnje kažejo, da se izsiljevanje ne bo prenehalo, če žrtev storilcu ustreže in mu denimo pošlje več posnetkov ali denarja. Ukrepa lahko s popolno prekinitvijo komunikacije na vseh kanalih, kjer bi jo izsiljevalec lahko kontaktiral. To pomeni, da se ne odziva več na sporočila storilca. Pomaga si lahko s funkcijo »utišaj« (»mute«), po vklopu katere ne vidi več sporočil. Storilca do prijave policiji ne blokira.

³⁴ Včasih storilec na določenih družbenih omrežjih ali aplikacijah (kot denimo na Snapchatu) dobi obvestilo, če sogovornik ustvari posnetek zaslona pogovora. To ga lahko vodi v izbris komunikacije. Če se želimo izogniti tej nevarnosti, je ena od možnih rešitev, da žrtev sporno objavo namesto s posnetkom zaslona (»screenshot«) posname z drugo napravo.

Žrtvi predlagamo, da na Google Alerts (www.google.com/alerts) vklopi samodejni opomnik za svoje ime in priimek, da bo z elektronskim sporočilom obveščena takoj, ko se na spletu pojavi njeno ime (npr. ob posnetku). Takrat lahko posnetek prijavi administratorjem, ki ga bodo odstranili. Storitev je sicer omejena, saj Google ne more dostopati do objav na družbenih omrežjih. Seznanimo jo z možnostmi za odstranjevanje posnetkov s spleta. Če tega ne zna ali ne zmore sama, ji svetujemo, naj stopi v stik s prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si), kjer bodo pomagali z odstranjevanjem posnetkov. Preventivno lahko uporabi tudi storitev, namenjenih preprečevanju in odstranjevanju deljenja posnetkov intimne narave Take It Down (takeitdown.ncmec.org).³⁵

Preverimo tudi, ali obstaja grožnja fizičnega nasilja, in v tem primeru ukrepamo po ustaljenih protokolih.

Žrtev spodbudimo, da se o dogodku pogovarja s starši in prijatelji ter pri njih poišče uteho in podporo. Žrtvi pojasnimo, da sama ni popolnoma nič kriva, temveč da je nekdo zlorabil njeno zaupanje.

Ko otrok ali mladostnik izvaja izsiljevanje z intimnimi posnetki

S povzročiteljem se pogovorimo v mirnem okolju. Vprašamo ga, kaj ga je napeljalo k dejanju in če ve, da je storil kaznivo dejanje. Povemo mu, da s takimi dejanji lahko žrtev močno prizadene in da lahko zaradi tega utrpí hude psihološke posledice, ki vplivajo na njeno življenje.

Če gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki ga je treba prijaviti policiji, staršem in mladostniku ne svetujemo izbrisa fotografij ali video posnetkov, saj bi to pomenilo uničenje dokazov. Lahko se jim svetuje izbris po tem, ko policija že zavaruje dokaze.

Zelo pomembno je, da je ukrepanje hitro in usklajeno z navodili policije. **Po zavarovanju dokazov s strani policije** so mogoči ukrepi:

- izbris vseh spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov izsiljevalca;
- zahteva za izbris spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov vseh tistih, ki jim je povzročitelj morebiti posredoval fotografijo ali video posnetek;
- če je povzročitelj fotografijo ali video posnetek naložil na kakšno spletno stran, naj se žrtev poveže upravljavcem spletnega mesta in poda zahtevek za odstranitev posnetka;
- opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek in ga bo žrtev dojemala kot novo nasilje).

Prijava policiji

V teh primerih gre lahko za različna kazniva dejanja, odvisno od tega, na kakšen način so pridobljene fotografije, do katere meje so bile grožnje že uresničene, kaj želi storilec doseči itd.

Kaznivo dejanje prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva – 176. člen KZ-1 v drugem in tretjem odstavku opredeljuje, da se kaznuje:

- kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, preokrajitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagonarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo k izdelavi slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, k sodelovanju v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vedoma prisostvuje,
- enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva

³⁵ Polnoletnim žrtvam je namenjena storitev StopNCII.org (www.stopncii.org).

s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

To pomeni, da kdor s silo ali grožnjo spodbudi mladoletno osebo k izdelavi posnetkov s seksualno vsebino, stori kaznivo dejanje.

Če izsiljevanje preide v fazo zahteve po neposrednem srečanju, pa lahko dejanje preide tudi v naslednja kazniva dejanja:

- *spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let*, po 173. členu KZ-1, v katerem zakon določa, da je kazensko odgovoren, kdor spolno občuje ali stori katero drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let. Če je bilo dejanje storjeno z osebo primerljive starosti in če ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti, to dejanje ni protipravno;
- *pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let*, za spolne namene, po 173. a členu KZ-1, ki govori, da se kaznuje, kdor osebo, mlajšo od petnajst let, prek informacijskih ali komunikacijskih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi zoper njo storil kaznivo dejanje 173. člena ali zaradi izdelave slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, in nagovarjanju sledijo konkretna dejanja za uresničitev srečanja.

Kadar pa gre ob tovrstnih posnetkih s spolno vsebino mladoletnikov za izsiljevanje za finančno ali drugo korist, po 213. členu KZ-1 govorimo o kaznivem dejanju izsiljevanje. Pri vdoru v informacijski sistem pa po 221. členu KZ-1 govorimo o kaznivem dejanju *napad na informacijski sistem*.

Kaj svetovati staršem

Staršem svetujemo, naj otroci, ki so stari 13 let ali mlajši, svoje digitalne naprave uporabljajo le v skupnih prostorih in z jasnim navodilom, da se ob občutkih nelagodja na spletu lahko kadarkoli zatečejo k staršem. Z mladostnikom naj oblikujejo zaupljiv odnos, da se bo lahko ob nelagodju zatekel po pomoč k njim.

Starše izobrazimo, katera dejanja spolne narave na spletu predstavljajo kaznivo dejanje in so kot taka nedovoljena (npr. odrasla oseba, ki se gola izpostavlja prek video kamere, vabljenje otroka v pogovore o spolnih odnosih, prikazovanje pornografskih vsebin otroku ipd.).

Starši naj se z otrokom dogovorijo, na katero odraslo osebo (če to niso starši) se bo obrnil, če bo na spletu znova naletel na kaj, ob čemer bi se počutili nelagodno ali ogroženo. Z otrokom se lahko pogovorijo tudi o možnosti premora uporabe določene aplikacije. Pogovor naj gre predvsem v smeri iskanja plusov in minusov takšne odločitve, pri čemer aktivno sodeluje tudi otrok.

Pomembno je, da starši za to, kar se je zgodilo, ne okrivijo otroka, temveč poskušajo razumeti, kaj je otroka privedlo do tega, da je zaupal nekemu svoje intimne fotografije ali posnetke, in mu nudijo podporo. Z otrokom naj se pogovarjajo o varni rabi spleta, o tem, zakaj ni dobro, da svoje pogovore z neznanci na spletu seli na bolj zasebne komunikacijske kanale, in tudi o tem, zakaj se jim zdi smiselno, da uporabljajo tehnologijo za starševski nadzor, če to uporabljajo.

Staršem povzročitelja svetujemo, naj skupaj z njim ugotavljajo, kakšne posledice ima njegovo ravnanje. Z njim naj se pogovorijo tudi o ukrepih, ki jih bodo sprejeli, da se posledice zmanjšajo.

Primer

Fant (21) je dekle (16) posnel med spolnim odnosom. S posnetki jo je izsiljeval za nove spolne odnose. Grozil ji je, da bo posnetke objavil na spletu, če ne bo pristala na spolne odnose. Pred časom naj bi eno od fotografij že objavil.

Priporočeno ukrepanje:

- Dekle pomirimo in ji povemo, da ni kriva za to, kar se ji je zgodilo.
- Dekle seznanimo, da sta to, kar se ji dogaja, nasilje in izsiljevanje in kot taka kaznivo dejanje. Prav tako jo seznanimo, da sta kazniva tudi objava in deljenje dekletovih golih fotografij. Svetujemo ji, naj fanta s tem seznanimo in od njega zahteva, naj vse njegove gole fotografije izbriše ter preneha z izsiljevanjem, sicer ga bo prijavilo policiji.
- Če zaznamo, da je dekle žrtev kaznivega dejanja, potem to obvezno čim prej prijavimo policiji.
- Povemo, da bomo skupaj s pomočjo drugih pogledali, ali so fotografije tudi na dostopnih spletnih mestih (npr. Facebook, X, Instagram), in skušali pomagati pri zbiranju dokazov in odstranitvi teh posnetkov (če primer prevzame policija, po zavarovanju dokazov). Za pomoč lahko zaprosimo Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si).
- Svetujemo, naj dekle shrani vse dokaze groženj in izsiljevanja, če so v pisni obliki (npr. prek sporočil). To najlažje stori s posnetki zaslona in zapisi komunikacije (t. i. chatlog).
- Žrtvi predlagamo, da na Google Alerts (www.google.com/alerts) vklopi samodejni opomnik za njeno ime in priimek, da bo z elektronskim sporočilom obveščena, če se na internetu pojavi njen posnetek. Takrat lahko posnetek prijavi administratorjem, ki ga bodo odstranili. Seveda to deluje le za javne objave, kjer storilec poleg video posnetka napiše tudi ime in priimek žrtve (ne pa za objave na družbenih omrežjih).
- Svetujemo, da uporabi storitev Take It Down (takeitdown.ncmec.org).
- Dekle spodbudimo, da o dogodku spregovori s starši in prijatelji in pri njih poišče uteho in podporo.

Prostitucija in trgovina z ljudmi na spletu³⁶

Kako prepoznati prostitucijo in trgovino z ljudmi na spletu

Oblike trgovanja z ljudmi so: izkoriščanje prostitucije (tudi izkoriščanje homoseksualne prostitucije ter prostitucije transspolnih oseb), prisilno delo ali delovno izkoriščanje otrok in odraslih, prisilno beračenje, izkoriščanje otrok z namenom spolne zlorabe, prikazovanje fotografij in posnetkov spolne zlorabe otrok (otročka pornografija), prisilne poroke, nelegalne posvojitve, služabništvo, siljenje v izvajanje kaznivih dejanj, trgovanje s človeškimi organi, tkivi in krvjo.

Žrtve so spravljene v dolžniško razmerje in prisiljene v dajanje spolnih storitev, ki potekajo v nečloveških razmerah in nenehnem strahu. Način prisile se sčasoma spreminja: od prevladujočega fizičnega nasilja v preteklosti, ki je sicer še vedno prisotno, se vse bolj pojavljajo mehki načini prisile, psihični pritiski ipd.

Trgovci z ljudmi izkoriščajo predvsem ranljivost posameznikov in posameznic, ki se kaže v različnih življenjskih okoliščinah, ki so jih osebe doživele oziroma v katerih so. Ranljivosti so mladost in z njo povezana zaupanje ter želja po avanturizmu; huda revščina v državi izvora; zgodovina nasilja, spolnih zlorab, težave z odvisnostjo od drog ali alkoholom, težave v duševnem zdravju, izkušnja življenja v rejniških družinah in vzgojnih zavodih ali mladinskih domovih. Ranljivost je tudi izkušnja vojne, biti begunec oziroma oseba brez statusa v določeni državi. Pri ranljivosti je dovolj, da je za osebo značilna ena od naštetih stvari, večinoma pa jih je celo več.

Trgovanje z ljudmi prek interneta se v Sloveniji pojavlja predvsem v obliki izkoriščanja prostitucije. Začne se z navezovanjem stikov prek družbenih

omrežij (Instagram, Facebook ipd.), kjer je storilec prijazen, pretvarja se, da želi biti žrtvin prijatelj, obljublja lepo življenje in veliko denarja. Sledijo prošnja za izmenjavo golih fotografij in zmenki v živo, ki jim sledi spolni odnos. Najpozneje v tej fazi storilec začne z nadzorom žrtve in izolacijo od družine in prijateljev (»oni te nimajo tako radi kot jaz, ne skrbijo zate tako kot jaz« ipd.), nato sledijo izkoriščanje z uporabo fizičnega, psihičnega, spolnega in ekonomskega nasilja (»mi boš že plačala, ko boš lahko«), prisila v spolne odnose s storilčevimi »prijatelji« ter izsiljevanje in grožnje, da žrtev privoli v prodajo spolnih odnosov.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Žrtvi trgovine z ljudmi v pogovoru pojasnimo, da je bila v dejanje prisiljena (spolni odnos, kaznivo dejanje, npr. kraja), ker so jo zavajali in ji lagali z namenom izkoriščanja, zato strinjanje v takih pogojih ne pomeni, da je dala soglasje in želela sodelovati. Vprašamo jo, ali ima shranjena sporočila, v katerih ji storilec naroča, kaj naj naredi zanj, in ji rečemo, naj napravi posnetke zaslona in zapisov komunikacij (t. i. chatlog). Predlagamo ji, da na Google Alerts (www.google.com/alerts) vklopi samodejni opomnik za svoje ime in priimek, da bo z elektronskim sporočilom obveščena, če se na internetu pojavi njen posnetek. Takrat lahko posnetek prijavi administratorjem, ki ga bodo odstranili. Seveda to velja le za javne objave, ko storilec poleg video posnetka napiše tudi ime in priimek žrtve. Storitev je sicer omejena, saj Google ne more dostopati do objav na družbenih omrežjih. Seznanimo jo z možnostmi za odstranjevanje svojih posnetkov s spleta. Če tega ne zna ali ne zmore sama, ji svetujemo, naj stopi v stik s prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali s SI-CERT (cert@cert.si), kjer ji bodo pomagali pri odstranjevanju posnetkov.

³⁶ Zahvaljujemo se Društvu Ključ za sodelovanje pri pripravi besedila in posredovanju primera.

Razbremenitev odgovornosti je ključna, saj osebe z izkušnjo izkoriščanja pogosto krivijo sebe, zato je nujno poudarjati, da je odgovornost za nasilje in izkoriščanje vedno izključno na strani povzročitelja. Poleg travmatične izkušnje in s tem povezanih posledic se kot ena izmed posledic, ki osebe najbolj ovirajo pri iskanju pomoči in pozneje pri napredku, kaže predvsem zelo slaba samopodoba, ki je povezana z doživljanjem psihičnega nasilja (poniževanje, žalitve, grožnje, sramotenje ipd.) in s tem, da oseba zelo dolgo ni imela nadzora nad svojim življenjem.

Podamo prijavo na policijo in obvestimo CSD. Žrtvi pojasnimo postopek prijave na policijo ter kaj v postopku lahko pričakuje. Predstavimo ji možne oblike pomoči, napotimo jo po pomoč k nevladnim organizacijam, ki nudijo psihosocialno svetovanje, namestitvev, zagotavljanje osnovnih življenjskih potrebščin, pravno svetovanje, zdravstveno oskrbo, program (re)integracije, psihoterapijo itd. Sistem pomoči v Sloveniji omogoča: do 30 dni krizne namestitve in potem namestitvev v varnem prostoru, za čas trajanja postopkov, ki je dolgoročnejša.

Prijava policiji

Govorimo lahko o več kaznivih dejanjih, odvisno od tega, kako in na kakšen način je bilo dejanje storjeno.

Kadar gre za kaznivo dejanje *zloraba prostitucije*, po členu 175 KZ-1, zakon določa, da se kaznuje:

- kdor zaradi izkoriščanja sodeluje pri prostituciji mladoletne osebe ali posega po prostituciji mladoletne osebe ali kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, novačenjem ali nagovarjanjem navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo k prostituciji.

Kaznivo dejanje *trgovina z ljudmi* je opredeljeno v 113. členu KZ-1; ta v prvem in drugem odstavku navaja, da se kaznuje:

- kdor zaradi izkoriščanja prostitucije ali drugih oblik spolnih zlorab, prisilnega dela, suženjstva, služabništva, storitve kaznivih dejanj ali trgovine z organi, človeškimi tkivi ali krvjo drugo osebo kupi, prevzame, nastani,

prepelje, proda, izroči oziroma z njo kako drugače razpolaga ali tako osebo novači, menjava ali prenaša nadzor nad njo ali pri teh ravnanjih posreduje, ne glede na morebitno privolitev te osebe;

- če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno proti mladoletni osebi ali pa s silo, grožnjo, preslepitvijo, ugrabitvijo ali zlorabo podrejenega ali odvisnega položaja ali z dajanjem ali prejemanjem plačil ali koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo, ali z namenom prisiljevanja k nosečnosti ali umetni oploditvi.

O kaznivem dejanju spravljanje v *suženjsko razmerje* po 112. členu KZ-1 govorimo, kadar:

- nekdo s kršitvijo pravil mednarodnega prava spravi drugega v suženjsko ali njemu podobno razmerje ali ga ima v takem razmerju, kupi, proda, izroči drugi osebi ali posreduje pri nakupu, prodaji ali izročitvi take osebe ali ščuva drugega, naj proda svojo svobodo ali svobodo osebe, ki jo preživlja ali zanjo skrbi;
- nekdo prevaža osebe v suženjskem ali njemu podobnem razmerju iz ene države v drugo;
- nekdo stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena proti mladoletni osebi.

Kaznivo dejanje *prisilna sklenitev zakonske zveze ali vzpostavitev podobne skupnosti* po 132. a členu KZ-1 določa, da kazensko odgovarja:

- kdor s silo ali grožnjo, da bo uporabil silo, ali z zlorabo podrejenega ali odvisnega položaja drugega prisili v sklenitev zakonske zveze ali v vzpostavitev podobne skupnosti, ki je v skladu z zakonom v določenih pravnih posledicah izenačena z zakonsko zvezo;
- kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka proti mladoletni osebi ali slabotni osebi.

Kaj svetovati staršem

Če je žrtev mladoletna, v pogovoru staršem pojasnimo, da je bil njihov otrok tarča storilca, ki se je povezal z otrokom z namenom zlorabe. Ta je s pomočjo manipulacij, psihičnega nasilja, ki se je začelo s prijaznostjo, pridobivanjem zaupanja,

pretvarjanjem in zavajanjem, ter lažne želje po prijateljstvu, ki se je potem neopazno stopnjevalo do izsiljevanja in groženj, izsilil privolitev ali soglasje. Tako »soglasje« je bilo pridobljeno s prisilo in zavajanjem, zato otrok potrebuje predvsem podporo in pojasnila o razlikah med samostojno

odločitvijo s privolitvijo in odločitvijo, ki je posledica psihičnega pritiska, da nekaj mora storiti.

Staršem priporočimo vključitev v svetovanje – npr. Društvo Ključ ali katero od drugih primernih organizacij.

Primer

Ana (17) je na spletu spoznala mlajšega moškega, s katerim se je zapletla v klepet. Do nje je bil prijazen, pozoren, zasipal jo je s komplimenti in jo prepričeval, naj mu pošilja svoje fotografije, saj mu je zelo všeč. Klepetala sta več dni in sčasoma mu je začela zaupati, on pa je razumel vse, kar mu je govorila in o čemer se z drugimi ni mogla pogovarjati. Čutila je, da je zaljubljena vanj, on pa ji je tudi govoril, da jo ima rad. Dogovorila sta se za srečanje v živo in tudi na zmenkih se je vedel kot sanjski fant. Občasno se ji je sicer zdelo, da jo skuša nadzorovati in da jo sili v stvari, na katere še ni pripravljena, vendar pa je bil drugače do nje tako ljubeč, da se je prepričevala, da je mogoče res problem le v njeni mladosti in neizkušenosti in zato preveč komplicira. Začel jo je prepričevati, naj mu pošlje tudi bolj »seksi« fotografije, saj mu lahko zaupa, da fotografij ne bo delil z nikomer. Ni se počutila dobro, vendar ga ni želela izgubiti, zato je sčasoma pristala in mu poslala nekaj razgaljenih fotografij. Ko je dobil fotografije, pa je nehal biti ljubeč. Začel jo je izsiljevati z njimi, jo siliti v spolnost, najprej z njim, potem pa še z drugimi moškimi. Ni mogla povedati staršem, kaj se ji dogaja, saj bi bili jezni, če bi vedeli, da je naokrog pošiljala gole fotografije, zato je pristala v izsiljevanje. Šele po nekaj mesecih je sama zaprosila za pomoč po preventivni delavnici, ki jo je pripravila šola.

Priporočeno ukrepanje:

- Z dekletom se pogovorimo in ji pojasnimo, da je šlo za nasilje, da je bila v sodelovanje prisiljena, da to ni bila njena svobodna volja.
- Ker je dekle mladoletno, ji povemo, da moramo obvestiti starše, in ji ponudimo psihosocialno pomoč, ker bo imela (verjetno) močne občutke sramu in krivde. Pomembno je, da ji ponudimo pomoč pri soočanju s čustvi in starši.
- Dekle napotimo v NVO (npr. Društvo Ključ, Društvo SOS) na psihoterapevtsko obravnavo, kjer ji bodo pojasnili, da je šlo za prisilo, in jo razbremenili krivde: odgovornost za nasilje je na strani povzročitelja. Če je ogrožena, jo po potrebi lahko namestijo v sistem varne namestitve.
- Če prijave policiji še ni podalo dekle samo (oziroma s starši ali zakonitimi zastopniki), podamo prijavo policiji ter obvestimo starše in CSD.

Spletno spolno napeljevanje otrok

Kako prepoznati spletno spolno napeljevanje otrok

Spletno spolno napeljevanje otrok (spletni grooming) je vedenje storilca, čigar namen je približati se otroku prek spleta in pridobiti njegovo zaupanje. Storilec poskuša na eni strani skozi proces spoznavanja zmanjšati zadržke otroka do spolnih aktivnosti, na drugi strani pa povečati njegovo radovednost za spolnost. Najpogostejši cilj spletnega spolnega napeljevanja je srečanje z otrokom v živo, ki mu sledi spolna aktivnost, lahko pa je cilj tudi izdelava posnetkov spolne narave, ki vključujejo otroka.

Spletno spolno napeljevanje otrok se vedno dogaja na spletu, torej prek digitalnih tehnologij in s pomočjo spletnih platform. Prvi stiki navezovanja se običajno zgodijo na družbenih omrežjih, aplikacijah za neposredno komunikacijo (Snapchat, Messenger, Viber), aplikacijah za deljenje fotografij (Instagram), igralnih spletiščih, forumih in klepetalnicah ter se v poznejših fazah selijo na bolj zasebne komunikacijske platforme, mobilne telefone in srečanje v živo.

Opozorilni znaki spletnega spolnega napeljevanja so:

- otrok ima na računalniku fotografije ali videoposnetke spolne narave, mogoče mu je te posnetke poslal storilec in so del napeljevanja;
- otrok prejema sporočila in klice s številki, ki so staršem neznane;
- otrok na spletu nenadoma preživi veliko več časa kot prej;
- otrok prejema darila, ki jih ne zna pojasniti – običajno telefon ali kartico za polnjenje računa;
- opazna je sprememba v otrokovem vedenju;
- otrok postane zelo skrivnosten o tem, kaj počne na spletu, in poskuša prikriti svoje spletne dejavnosti;
- med prijatelji na družbenih omrežjih ali med stiki komunikacijskih aplikacij (Skype, Viber, Messenger, seznam stikov na telefonu) ima »prijatelje«, ki jih ni še nikoli srečal.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Ko se na nas obrne otrok ali mladostnik, ki je žrtev spletnega spolnega napeljevanja, je pomembno, da ga pozorno poslušamo in mu damo jasno sporočilo, da ni odgovoren za to, kar se mu je zgodilo; nekdo je zlorabil njegovo zaupanje, neizkušnost in mladost.

Otroku povemo, kako bomo ukrepali in kaj bomo storili (ničesar ne počnemo za njegovim hrbtom). Z njim se pogovorimo o razlikah med spletnim prijateljem (nekdo, ki ga pozna v živo) in spletnim neznancem (nekdo, ki ga v živo ne pozna). Poudarimo, naj osebam, ki jih ne pozna v živo, ne glede na to, kako zelo prijazne so na spletu, nikoli v polnosti ne zaupa, saj lahko marsikateri neznanec to zaupanje grdo izkoristi. Povabimo ga, da spregovori z nami o vseh spletnih neznancih, s katerimi ima stik oziroma ga je imel v preteklosti. Poskušamo ugotoviti, kakšni so bili ti stiki, kaj se je s temi osebami pogovarjal, ali je komu pošiljal svoje fotografije, se je s kom pogovarjal tudi v video klepetu, ali je s kom izmenjeval intimne vsebine ipd. Svetujemo mu, naj nemudoma prekine vse stike s povzročiteljem in shrani pogovore, ne glede na to, kako neprijetno se mu to zdi; to gradivo bo pomembno za morebitno preiskavo, če do nje pride. Včasih storilec v določenih družbenih omrežjih oziroma aplikacijah (kot denimo na Snapchatu) dobi obvestilo, če sogovornik ustvari posnetek zaslona pogovora. To ga lahko vodi v izbris komunikacije. Če se želimo izogniti tej nevarnosti, je ena od možnih rešitev, da otrok sporno komunikacijo namesto s posnetkom zaslona (»screenshot«) posname z drugo napravo. Ocenimo, kako zelo je otrok pretresen zaradi dogodka, in ga napotimo na psihosocialno pomoč, če menimo, da bi jo potreboval.

Prijava policiji

Tovrstna dejanja bo policija najverjetneje obravnavala v sklopu kaznivega dejanja pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za *spolne namene* 173. a členu KZ-1; ta opredeljuje, da kazensko odgovarja:

- kdor osebo, mlajšo od petnajst let (starejša oseba lahko sama privoli v spolnost), prek informacijskih ali komunikacijskih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi zoper njo storil kaznivo dejanje iz prvega odstavka 173. člena (kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje), ali zaradi izdelave slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine; nagovarjanju sledijo konkretna dejanja za uresničitev srečanja.

V nekaterih primerih pa dejanja lahko pridejo tudi v druga kazniva dejanja:

- kaznivo dejanje *prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva* po 176. členu KZ-1 – kadar med pridobivanjem osebe, mlajše od petnajst let, storilec doseže, da nastanejo posnetki s spolno vsebino;
- kaznivo dejanje *spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let*, po 173. členu KZ-1 – kadar je prišlo do neposrednega spolnega stika med storilcem in osebo, mlajšo od petnajst let.

Kaj svetovati staršem

Staršem povemo, da prepoved uporabe računalnika ali mobilnega telefona ni priporočeno ukrepanje. Strah, da bo otrok ostal brez telefona, je eden izmed glavnih razlogov, zakaj otroci ne poročajo staršem o težavah, s katerimi se srečajo na spletu. Staršem predlagamo, da se s svojim otrokom raje pogovorijo o pravih uporabi in varni rabi spleta, namesto da

mu vzamejo računalnik, telefon ali tablico. Nasvete o tem, kako pristopiti k tej temi, najdejo na spletni strani Safe.si.

Staršem predlagamo, da z otrokom sklenejo dogovor o njegovem vedenju na spletu. Dogovor pomeni, da se z njim strinja tudi otrok.

Z otrokom naj se starši pogovarjajo o tem, kaj počne na spletu. Naj mu pokažejo, da se zanimajo za njegov svet. Opozorijo naj ga na nevarnosti, na katere lahko naleti na spletu, in mu ponudijo pomoč v primerih, če bi na spletu naletel na kaj, ob čemer se bo počutil nelagodno. Zaupen odnos staršev z otrokom je najboljša preventiva.

Starši naj preverjajo tudi, s kom se otrok pogovarja na spletu. Medtem ko se pogovarjajo z otrokom o njegovih aktivnostih na spletu, lahko preverijo tudi, ali je na spletu spoznal nove prijatelje, kje (na katerih družbenih omrežjih, aplikacijah za sporočanje, videoigrah) jih je spoznal in o čem se z njimi najpogosteje pogovarja. Starši naj se seznanijo tudi z družbenimi omrežji, ki jih uporablja njihov otrok. Vprašajo naj ga, ali jim lahko pokaže, kaj počne na njih in kakšne so nastavitve zasebnosti. Poskrbijo naj, da bodo nastavitve optimalne.

Ob hudi stiski naj poiščejo za otroka strokovno pomoč. Huda stiska se lahko pojavi še posebej, če je bil otrok zaradi spletnega spolnega napeljevanja izpostavljen pornografiji.

Primer

Mladostnico (14) s posebnimi potrebami (lažja duševna motnja) je starejši moški prek telefona nagovarjal k spolnim odnosom in ji pošiljal fotografije s spolno vsebino.

Priporočeno ukrepanje:

- Če je dekle razburjeno ali v stiski, jo pomirimo in ji povemo, da ni sama krivo za to, kar se ji dogaja.
- Dekletu svetujemo, naj nemudoma prekine vse stike s povzročiteljem in shrani sporočila, ki jih je prejela.
- O primeru obvestimo starše, policijo in CSD. O tem mladostnico predhodno seznanimo.
- Dekletu ponudimo psihosocialno pomoč pri premagovanju posledic spletnega spolnega napeljevanja ali pa jo napotimo v organizacijo, ki ji bo pri tem pomagala.

Izpostavljenost pornografskemu gradivu na spletu

Kako prepoznati, da je otrok ali mladostnik izpostavljen pornografskemu gradivu na spletu

Otrok ali mladostnik je lahko izpostavljen pornografiji na spletu na dva načina: namerno ali nenamerno.

O **namerni izpostavljenosti** govorimo, ko otrok sam aktivno išče pornografske vsebine prek spleta. Namerno iskanje spletne pornografije pri starejših otrocih in mladostnikih lahko predstavlja tveganje, da bodo zaradi izpostavljenosti nasilnim in zavajajočim sporočilom o spolnih praksah dobili napačne predstave o spolnosti in intimnih odnosih. Praksa kaže, da se pri iskanju pornografskih vsebin zelo hitro srečajo s skrajnimi oblikami pornografije (sadizem, mazohizem, spolne prakse, ki jih poznamo pod kratico BDSM, ipd.). To daje napačno sliko o spolnosti in negativno vpliva na pričakovanja in vedenje, ko ima mladostnik svoje prve spolne odnose.

O **nenamerni izpostavljenosti** govorimo, ko otrok med uporabo spleta za druge namene nepričakovano naleti tudi na vsebine pornografske narave:

- med brskanjem po spletu (npr. otrok v brskalnik nenamerno vtipka napačno besedo, naleti na oglas ali pojavno okno oziroma pop up³⁷ s pornografsko vsebino, klikne na povezavo, ki se mu zdi zanimiva; izkaže se, da gre za pornografijo);
- pri uporabi elektronske pošte (npr. nekdo mu pošlje tovrstno vsebino);
- pri uporabi raznih aplikacij za sporočanje (npr. otrok prejme na Viber ali Snapchat fotografijo golega dekleta ali fanta);
- pri video komunikaciji (npr. otrok je med pogovorom z osebo prek Skypa izpostavljen

goloti te osebe ali fotografijam s pornografsko vsebino, ki jih ta oseba uporablja za namen normalizacije spolnosti pri otroku);

- med igranjem spletnih videoiger;
- starejši brat, prijatelj ali znanec pokaže mlajšemu otroku, kaj vse lahko najde na spletu, pri čemer ga izpostavi tudi pornografskim vsebinam;
- pri obiskovanju spletnih strani, ki ponujajo piratske kopije programov, videoiger, filmov, glasbe itd.;
- pri izmenjavi filmov in datotek prek P2P, kot je npr. uporaba torrent povezav; lahko se zgodi, da se pod naslovom npr. akcijskega filma skriva pornografski film.

Nenamerna izpostavljenost mlajših otrok spletni pornografiji je zanje lahko zelo neprijetna izkušnja, v nekaterih primerih tudi škodljiva.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Ob začetku pogovora je treba ugotoviti, ali je šlo za namerno ali nenamerno izpostavljenost pornografski vsebini.

Pri namernem iskanju tovrstne vsebine otroku razložimo, zakaj je ta lahko škodljiva in na kakšen način lahko negativno vpliva na njegovo dožemanje spolnosti in intimnih odnosov prihodnje, ter se z njim o tem poskušamo odprto pogovoriti. Z otrokom odkrito spregovorimo o spolnosti, odnosih in kje lahko najde vsebine na to temo, ki so primerne njegovi starosti. V vsakem primeru, še posebej za mladostnika, pa je zelo pomembno, da mu damo sporočilo, da pornografija ni realen prikaz spolnosti. Če je pri tem udeleženih več učencev, je smiselno izpeljati delavnico ali pogovor o razredu o spolnosti.

³⁷ Okno spletnega brskalnika, ki se nenadoma pojavi med gledanjem spletnih vsebin in prekrije vsebino. Če gre za pornografske vsebine, so te običajno zelo nazorne in lahko prikazujejo tudi skrajne oblike spolnosti. Okna pogosto ni enostavno zapreti, saj je težko določiti, kam klikniti, ob kliku na napačno mesto pa se nam odpre spletno mesto s pornografsko vsebino ali zlonamerna spletna stran.

Ob nenamerni izpostavljenosti je treba pridobiti čim več podatkov:

- na kakšen način se je to zgodilo,
- kje se je to zgodilo,
- kdo je otroka izpostavil tej vsebini,
- iščemo morebitne znake spletnega spolnega napeljevanja (zapeljevanja otroka s pomočjo prikazovanja pornografskih materialov),
- počutje otroka ob tem, kar je videl.

Če je bil otrok izpostavljen pornografiji s strani druge osebe, je pomembno, da z njim spregovorimo o tem, da ima pravico reči »ne« vsakič, ko ima občutek nelagodja. Otroku damo jasno sporočilo, da je deljenje pornografskih vsebin z mladoletnimi osebami neprimerno in v nekaterih primerih tudi nezakonito. Ponudimo mu možnost, da nas vpraša, karkoli ga zanima v zvezi s tem, čemur je bil izpostavljen. V pogovoru mu poskušamo zagotoviti občutek varnosti, saj si bo le na ta način upal spregovoriti o tako občutljivi temi, kot je pornografija. Damo mu vedeti, da se lahko na nas obrne tudi v prihodnjih dneh ali tednih, če bi želel o tem še govoriti. Skupaj z njim iščemo načine, kako bi se lahko v prihodnje takim vsebinam izognil.

Če je mlajši otrok na pornografijo naletel v šoli ali na kakšni občolski dejavnosti, o tem obvestimo starše.

Pri stiski ob izpostavljenosti ponudimo otroku dodatno psihosocialno pomoč, ki mu bo pomagala dogodek predelati.

Če je otrok ali mladostnik storilec namernega prikazovanja pornografskega gradiva drugim, se z njim o tem pogovorimo. Raziščemo, kateri so razlogi za takšno početje, kdaj in kako se je sam srečal s pornografskim gradivom in kaj ga motivira, da to gradivo deli z drugimi. Pozorni smo na možnost, da je bil storilec v preteklosti zlorabljen. Po potrebi mu nudimo pomoč. Storilca seznanimo s posledicami njegovih dejanj in z dejstvom, da je lahko njegovo dejanje kaznivo.

Prijava policiji

Kadar je otrok izpostavljen pornografskim vsebinam,

govorimo o kaznivem dejanju prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva, ki ga opredeljuje 176. člen KZ-1. Ta člen določa, da omenjeno kaznivo dejanje stori:

- kdor osebi, mlajši od petnajst let, proda, prikaže ali z j avnim razstavljanjem ali kako drugače omogoči, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine, ali ji prikaže pornografsko ali drugačno seksualno predstavo.

Kaj svetovati staršem

Pogovor s starši pri namerni izpostavljenosti spletnim pornografskim vsebinam se razlikuje od dela pri nenamerni izpostavljenosti.

Pri **namerni izpostavljenosti**, ko gre za aktivno iskanje pornografskih vsebin, staršem svetujemo, naj se z otrokom ali mladostnikom na miren način pogovorijo o tem početju in posledicah, ki jih tako početje prinaša. Pri tem imamo v mislih predvsem izkrivljeno sliko o spolnih odnosih in partnerstvu. Svetujemo jim, naj vzamejo ta dogodek kot priložnost, da z otrokom začnejo pogovore o spolnosti. To ne pomeni enega pogovora, ki bo rešil vse težave, ampak več pogovorov v daljšem časovnem obdobju. Mladostnika naj poskušajo razumeti in se izogibati kritiki. Namesto tega naj raje iščejo vzroke za to početje; morda je to pritisk vrstnikov, radovednost, v nekaterih primerih tudi beg od težav, s katerimi se sooča mladostnik v tem obdobju; v tem primeru se pri mladostniku lahko razvije tudi odvisnost od teh vsebin, zato je pomembno, da starši k pogovoru resnično pristopijo rahločutno in z razumevanjem.

Staršem svetujemo, naj se izognejo kaznovanju. Odvzem naprave ali popolna prepoved uporabe spleta nista dobri ideji. Prav tako ni smiselna uporaba filtrov. Najstniki se naučijo, kako filtre zaobiti, zato sta primernejša pogovor o teh vsebinah in tudi pogovor o spolnosti.

Starši naj skupaj z mladostnikom iščejo rešitve za nastalo težavo. Lahko ga usmerijo v gradiva o spolnosti, ki so primerna njegovi starosti.

Pri odvisniškem vedenju naj za svojega otroka poiščejo primerno strokovno pomoč in naj mu bodo na poti okrevanja v podporo.

Pri **nenamerni izpostavljenosti** pornografskemu materialu staršem svetujemo, naj se z otrokom pogovorijo o dogodku in o tem, kako se počuti. Dajo naj mu močno sporočilo, da se mu to ne bi smelo zgoditi. Nikakor naj ga ne kaznujejo z odvzemanom naprave ali prepovedjo dostopa do spleta. Skupaj z otrokom naj se pogovorijo o ukrepih v smislu časovnega nadzora tehnologije, seznanjanja s tem, kaj otrok počne na spletu in s kom se pogovarja (to pride v poštev pri mlajših otrocih), nastavitve filtrov ipd. Otroku naj razložijo, da je to namenjeno njegovi varnosti in nikakor ne kaznovanju.

Staršem mlajših otrok lahko svetujemo tudi namestitev filtrov proti neprimernim vsebinam na

spletu. Vendar jih je treba opozoriti, da ti filtri niso dovolj zanesljivi, da bi jim lahko popolnoma zaupali. Še vedno se lahko zgodi, da se bo otrok srečal s pornografsko vsebino, vendar bo verjetnost manjša. Če so takšni filtri na domačem računalniku ali Wi-Fi omrežju do neke mere učinkoviti, se lahko otrok s pornografskimi in drugimi vsebinami vedno sreča pri vrstnikih, katerih starši filtrov ne uporabljajo.

Nekatere mobilne naprave omogočajo vklop storitve, ki preprečuje, da bi otrok videl njemu poslane neželene intimne posnetke – staršem svetujemo, da preverijo, ali je to mogoče na napravi, ki jo uporablja otrok.

Pri hudi stiski (ki se pogosto pojavi, če je bil otrok izpostavljen pornografiji v sklopu spletnega spolnega napeljevanja z osebo, na katero se je navezal) naj starši poiščejo otroku strokovno pomoč.

Primer

Maja (12) je svoji sošolki pred očmi držala telefon, na katerem se je predvajal pornografski film, in jo silila h gledanju na način, da jo je fizično potisnila k steni in je ni izpustila.

Priporočeno ukrepanje:

- Majo seznanimo, da je to, kar je počela, kaznivo. Nikomur ne sme proti njegovi volji predvajati pornografskih vsebin, sploh pa ne osebam, mlajšim od 15 let. Skušamo ugotoviti, zakaj je to storila in ali obstaja konflikt med njo in žrtvijo.
- Z Majino sošolko se pogovorimo o dogodku in ji pojasnimo, da se ji to ne bi smelo zgoditi in da je žrtev nasilja. Povemo ji, da bomo obvestili njene starše in jim povedali, da je bila žrtev nasilja.
- S starši Majine sošolke se pogovorimo in jim pojasnimo, da gre za resni dogodek nasilja, ki ima lahko travmatične posledice.
- Na šoli organiziramo preventivne dejavnosti na temo spolnosti in pornografije.

Spolno nadlegovanje

Kako prepoznati spolno nadlegovanje

Pri spolnem nadlegovanju žrtev prejema prek MMS ali SMS sporočil, aplikacij za sporočanje, zasebnih sporočil na družbenih omrežjih ali prek e-pošte opolzka sporočila ali vabila, pornografski material ali fotografije spolnih organov storilca. Povzročitelj lahko žrtev nagovarja k pošiljanju intimnih fotografij, fotografij, na katerih je v različnih seksualnih držah, ali ji opisuje, kako bi z njo spolno občeval ipd.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Žrtvi svetujemo, naj shrani vse dokaze groženj in izsiljevanja. To najlažje stori s posnetki zaslona³⁸, shranjevanjem prejetih sporočil, zapisi komunikacije (t. i. chatlog). Shrani naj tudi vse podatke o nadlegovalcu, ki jih je pridobila v času komunikacije z njim (spletni naslov Instagram profila, Skype ime, imena profilov na drugih računih, kjer je bil prisoten, telefonske številke in druge podatke).

Žrtvi nudimo psihosocialno pomoč, po potrebi jo napotimo k nevladnim organizacijam. Žrtev spodbudimo, da se o dogodku pogovarja s starši in prijatelji ter pri njih poišče uteho in podporo. O dogodku obvestimo šolsko svetovalno službo in se pozanimamo, ali je z dogodkom seznanjena in ali je vpleten še kdo iz šole.

Mladoletnemu povzročitelju predstavimo posledice njegovih dejanj za žrtev ter pravne in družbene posledice zanj in ga seznanimo s kazensko odgovornostjo.

Prijava policiji

Prijava je potrebna, ko se ugotovi kateregakoli od elementov kaznivih dejanj, ki jih navajamo v nadaljevanju.

Za kaznivo dejanje *spolni napad na osebo mlajšo od petnajst let*, po 173. členu KZ-1, zakon določa:

- da je kazensko odgovoren, kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let. Če je bilo dejanje storjeno z osebo primerljive starosti in če ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti, to dejanje ni protipravno.

O kaznivem dejanju *pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene*, po 173. a členu KZ-1, govorimo:

- ko nekdo osebo, mlajšo od petnajst let, prek informacijskih ali komunikacijskih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi zoper njo storil kaznivo dejanje 173. člena, ali zaradi izdelave slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, in so nagovarjanju sledila konkretna dejanja za uresničitev srečanja.

Kaznivo dejanje *prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva* je opredeljeno po 176. členu KZ-1, ki v drugem in tretjem odstavku govori, da kazensko odgovarja:

- kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vede prisostvuje;
- enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove

³⁸Včasih storilec na določenih družbenih omrežjih ali aplikacijah (kot denimo na Snapchatu) dobi obvestilo, če sogovornik ustvari posnetek zaslona pogovora. To ga lahko vodi v izbris komunikacije. Če se želimo izogniti tej nevarnosti, je ena od možnih rešitev, da žrtev sporno objavo namesto s posnetkom zaslona (»screenshot«) posname z drugo napravo.

realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

Storilec je lahko odrasla ali mladoletna oseba, stara od 14 do 18 let, ki izdeluje posnetke zlorab otrok ali/ in poseduje posnetke zlorab otrok ali/in posreduje posnetke zlorab otrok drugim ali/in namerno dostopa do posnetkov zlorab otrok.

Kaj svetovati staršem

Starši naj spremljajo vedenje svojega otroka. Če se to spremeni – otrok kaže znake tesnobe, s strahom pogleduje na svoj pametni telefon, naj se z otrokom umirjeno pogovorijo na način, ki bo otroku omogočal, da staršem brez strahu pove, kaj se dogaja, in skupaj poiščejo pomoč na CSD, pri nevladnih organizacijah, pri šolski svetovalni delavki.

Staršem povemo, da prepoved uporabe mobilnega telefona ali računalnika ni priporočeno ukrepanje. Strah, da bo otrok ostal brez naprave, je eden izmed glavnih razlogov, zakaj otroci ne poročajo staršem o težavah, s katerimi se srečajo na spletu. Staršem predlagamo, da se s svojim otrokom, namesto da mu vzamejo računalnik, mobilni telefon ali tablico, raje pogovorijo o pravilih uporabe in varni rabi

spleta. Nasvete o tem, kako pristopiti k tej temi, najdejo na spletnem mestu Safe.si.

Staršem predlagamo, da z otrokom sklenejo dogovor o njegovem vedenju na spletu. Dogovor pomeni, da se z njim strinja tudi otrok.

Z otrokom naj se starši pogovarjajo o tem, kaj počne na spletu. Naj mu pokažejo, da se zanimajo za njegov svet. Opozorijo naj ga na nevarnosti, na katere lahko naleti na spletu, in mu ponudijo pomoč, če bi na spletu naletel na kaj, ob čemer se bo počutil nelagodno. Zaupen odnos staršev z otrokom je najboljša preventiva.

Starši naj preverjajo tudi, s kom se otrok pogovarja na spletu. Medtem ko se pogovarjajo z otrokom o njegovih dejavnostih na spletu, lahko preverijo tudi, ali je na spletu spoznal nove prijatelje, kje (na katerih forumih, družbenih omrežjih) jih je spoznal in o čem se z njimi najpogosteje pogovarja. Starši naj se seznanijo tudi z družbenimi omrežji, ki jih uporablja njihov otrok. Vprašajo naj ga, ali jim lahko pokaže, kaj počne na njih in nastavitve zasebnosti. Poskrbijo naj, da bodo nastavitve optimalne.

Ob hudi stiski naj poiščejo otroku strokovno pomoč. Huda stiska se lahko pojavi še posebej, če je bil otrok zaradi groominga izpostavljen pornografiji.

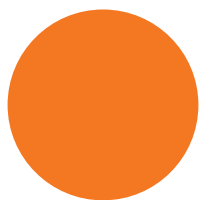

Primer

Teji (12) je mamin novi partner pošiljal opolzka sporočila in slike. O tem je povedala pri delavnicah o varni rabi interneta.

Priporočeno ukrepanje:

- S Tejo se v mirnem okolju pogovorimo o vsebinah, ki jih je prejela. Vprašamo, kakšne vrste vsebine je storilec pošiljal Teji. Nato prijavimo policiji, ki bo ocenila, ali gre za kaznivo dejanje ali ne. Prav tako bo policija spraševala podrobnosti. Obvestimo center za socialno delo.
- Deklico opozorimo, naj sporočil ne briše, saj gre za dokazni material v morebitnem policijskem postopku, temveč naj si jih shrani.
- Otroku ponudimo psihosocialno pomoč.

Sovražne, žaljive in nasilne vsebine

Trolanje

Kako prepoznati trolanje

Trolanje je objavljanje provokativnih (izzivalnih, žaljivih, sovražnih) sporočil v spletnih skupnostih in klepetih z namenom provociranja ali pritegovanja pozornosti. Najpogostejše je pri igranju spletnih videoiger in na družbenih omrežjih, pa tudi v skupinskih pogovorih na družbenih omrežjih, prek aplikacij za sporočanje, v komentarjih pod članki na novičarskih portalih itd.

Trolanje je včasih težko prepoznati, še posebej, če je trol zelo izkušen in zna provocirati na način, da žrtve (udeleženci pogovora) tega ne opazijo. Žrtve so razdražene in se začnejo zapletati z žalitvami in nasilnimi objavami. Troli uživajo v tem, da provocirajo svoje žrtve.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Na provokacije trollov se ne odzivamo. Odzivanje vodi v stopnjevanje trolanja, kar pomeni več prejetih sporočil, ki lahko postajajo vedno bolj izzivalna, bolj žaljiva ali bolj nasilna. Trola ignoriramo, lahko ga tudi blokiramo, da njegovih sporočil ne prejemo več. Nekatere platforme omogočajo, da trole utišamo (mute). To pomeni, da komentarjev trola ne vidimo več ali pa njegove komentarje vidita avtor objave in trol, ne pa tudi drugi.

Najpopularnejše videoigre in družbena omrežja omogočajo, da trole prijavimo. Smiselno je, da prijave izvede več uporabnikov, tudi tisti, ki niso žrtve, a so trolanju priča.

S povzročiteljem se pogovorimo o posledicah njegovih dejanj. Predstavimo mu možne posledice, ki jih imajo njegova dejanja za žrtve. Ker lahko gre pri posameznikih, ki izvajajo trolanje, za željo po vzbujanju pozornosti, je smiselno najti vzroke za

takšno vedenje, se o njih pogovoriti in poiskati možne rešitve.

Prijava policiji

Trolanje je provokativno vedenje na spletu, če pa preide npr. v grožnje, ga lahko obravnavamo kot kaznivo dejanje grožnja po členu 135. KZ-1, ki določa, da je kazensko odgovoren:

- kdor komu, zato da bi ga ustrašoval ali vznemiril, resno zagrozi, da bo napadel njegovo življenje ali telo ali prostost ali uničil njegovo premoženje velike vrednosti ali da bo ta dejanja storil zoper njegovo bližnjo osebo;
- kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka proti dvema ali več osebam ali z grdim ravnanjem ali z orožjem, nevarnim orodjem, drugim sredstvom ali na tak način, da se lahko telo hudo poškoduje ali zdravje okvari. Pregon se začne na predlog.

Kaj svetovati staršem

Starši naj spremljajo vedenje svojega otroka. Če se to spremeni – otrok kaže znake jeze, razburjenosti, besno pogleduje na svoj pametni telefon, naj se z otrokom umirjeno pogovorijo na način, ki bo otroku omogočal, da staršem brez strahu pove, kaj se dogaja. Otroka naj pomirijo in mu pojasnijo, da nekateri posamezniki radi provocirajo in kako se lahko takšnemu provociranju izogne. Otroke usmerimo na spletno mesto Safe.si, kjer lahko poiščejo nasvete, kako ukrepati ob trolanju in kako ukrepati proti trolom na družbenih omrežjih in v aplikacijah za sporočanje (prijava, blokiranje).

Staršem povzročitelja svetujemo, naj se z njim pogovorijo o njegovih dejanjih in posledicah, ki jih ta imajo. Trolanje je lahko tudi posledica potrebe po vzbujanju pozornosti, zato naj skušajo ugotoviti, zakaj povzročitelj želi vzbujati pozornost.

Primer

Inja (14) je na svojem Instagram profilu objavila fotografijo, na kateri ima zanimiva sočna očala. Pod desnim očesom se ji vidi mozolj. Pod objavo se vrstijo komentarji različnih sledilcev, ki hvalijo njena očala. Pojavljajo pa se komentarji uporabnika jonny12, ki v vseh komentarjih opozarja na mozolj. Ko Inja objavlja nove fotografije, jonny12 pod vsako objavo omenja mozolj in komentira, da kje pa je zdaj mozolj, čeprav ta ni več viden. S svojim početjem ne preneha. Ko ga Inja prosi, naj preneha, začne objavljati še več komentarjev z omenjanjem mozoljev.

Priporočeno ukrepanje:

- Žrtev pomirimo in ji povemo, da ni sama kriva za to, kar se ji dogaja.
- Svetujemo ji, naj se na provokacije ne odziva in ne odgovarja povzročitelju. Če povzročitelja ne pozna, naj ga blokira ali utiša.
- Predlagamo ji, naj svoje Instagram prijatelje povabi k objavi pozitivnih komentarjev.
- Če je povzročitelj učenec šole, se z njim pogovorimo. Predstavimo mu posledice njegovih dejanj in ga pozovemo, naj preneha. Spodbudimo ga, da se žrtvi opraviči, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je povzročitelj večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek – novo nasilje).
- Izvedemo delavnice ali druge oblike izobraževanja na temo bontona na spletu in spletnega nasilja za učence.

Predelava fotografij in video posnetkov na žaljivi način

Kako prepoznati predelano fotografijo ali video posnetek

Predelavo fotografij in drugih posnetkov je pogosto težko prepoznati. Predelavo običajno prepozna žrtev. Od kakovosti predelave je odvisno, kako hitro je mogoče prepoznati, da gre za predelavo. Predelane fotografije in tudi video posnetke prepoznamo po delih, ki se ne ujemajo z ozadjem ali drugimi deli posnetkov. Njihov videz je pogosto nenaraven. Znaki, ki lahko izdajo, da gre za predelano fotografijo ali video posnetek, so naslednji:

- spremembe v svetlosti ali v intenzivnosti – del, ki je vključen v fotografijo, je lahko opazno svetlejši ali temnejši od drugih delov fotografije, barve pa so lahko manj ali bolj izrazite;
- predmet ali oseba (npr. obraz osebe) je osvetljen drugače kot preostali del posnetka (drugačna smer svetlobe, jakost ali barva);
- vidni so preveč ostri robovi ali pa so posamezni robovi zelo zamegljeni;
- pri videu so spremenjeni deli videti robati, nenaravni, osvetlitev spremenjenega dela se ne ujema z osvetlitvijo okolice;
- posnetek je videti nenaraven;
- fotografija ali video posnetek lahko vsebuje risane dele.

Nekatere predelave so lahko zelo kakovostne in jih je težko prepoznati. Predelavo najhitreje prepozna žrtev, ker ve, da ni naredila posnetka.

Pri predelavi video posnetkov se pogosto uporablja tehnologija »deepfake«, ki temelji na uporabi umetne inteligence, videi pa so tako dobro izdelani, da jih je težko prepoznati. Za dober »deepfake« danes ni več potrebno veliko število fotografij.

Med žaljivimi predelavami se pogosto pojavijo tudi memi (mem, meme). Običajno gre za slike s kratkimi pripisi. Žaljive so lahko slike ali besedilo ali oboje.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Ukrepanje je odvisno od tega, za kakšen posnetek gre. Predelava na način, da je na posnetku mladoletna oseba gola, razgaljena ali v drugih seksualnih držah, se obravnava kot predelava fotografij in video posnetkov s spolno vsebino (str. 47).

Če gre za žaljivo ali kakšno drugo predelavo, posnetek prijavimo platformi, kjer je objavljen. Če gre za kršitev pravil uporabe, bo platforma posnetek odstranila. Žrtvi nudimo psihosocialno pomoč.

Otrok ali mladostnik, čigar ponarejeni posnetki se pojavijo na spletu, se lahko počuti zlorabljenega, osramočenega ali jeznega. Prisluhnemo mu in mu ponudimo oporo. Če menimo, da potrebuje strokovno pomoč pri premagovanju posledic, ga napotimo v različne organizacije in institucije, ki nudijo psihosocialno pomoč.

Če je povzročitelj znan, lahko ob žaljivih in nasilnih predelavah starši ali skrbniki sprožijo postopek zasebne tožbe. Pri tem je ključno, da žrtev shrani vse dokaze in seznam mest, kjer so bili predelane slike oziroma video posnetki objavljeni (naredi posnetke zaslona).

S povzročiteljem se pogovorimo in ugotovimo njegove motive. Seznanimo ga s posledicami njegovih dejanj in opozorimo, da s takšnimi dejanji povzroča škodo žrtvam, zaradi česar lahko tudi odgovarja pred sodiščem.

Prijava policiji

Čast in dobro ime sta kazenskopravno zaščitena, zato v primerih, ko pride do razžalitve, govorimo o kaznivem dejanju razžalitev po 158. členu KZ-1, ki je lahko storjeno tudi na spletnih straneh, pri čemer je namen povzročitelja zaničevanje, posmehovanje itd.

Kaj svetovati staršem

Staršem žrtve predelave fotografije ali video posnetkov svetujemo, naj pogovore z otrokom opravljajo mirno in strpno, z veliko mero razumevanja in podpore. Žrtev je zaradi dogodka najverjetneje v stiski, zato kakršnekoli kritike, obtožbe ali kazni v tem primeru niso na mestu. Odsvetujemo odvzem mobilnega telefona ali prepoved uporabe računalnika, ker bo imelo negativne posledice. Pri vnovičnih težavah se žrtev morebiti ne bo obrnila po pomoč k staršem, ker se bo bala odvzema mobilnega telefona ali prepovedi uporabe računalnika.

Staršem povzročitelja predelave fotografije svetujemo, naj skupaj z otrokom ugotavljajo, kakšne posledice ima njegovo ravnanje. Z njim naj se pogovorijo tudi o ukrepih, ki jih bodo sprejeli, da se posledice zmanjšajo. Ukrepi naj vključujejo:

- izbris vseh spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov povzročitelja;
- zahtevo za izbris spornih fotografij ali video posnetkov iz naprav in računov vseh tistih, ki jim je povzročitelj posredoval fotografijo ali video posnetek, obenem pa naj jih obvesti, da je bila fotografija ali video posnetek ponarejen;
- če je fotografijo ali video posnetek naložil na katero izmed spletnih strani, naj se poveže z upravljavcem spletne strani in poda zahtevek za odstranitev posnetka;
- opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je povzročitelj večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek – novo nasilje).

OPOZORILO! Pogovor s starši opravimo šele po tem, ko smo mladostnika seznanili, kaj vse imamo namen sporočiti staršem. Pred mladostnikom ničesar ne skrivamo.

Primer

Povzročitelj je preuredil video posnetek s šolske proslave, ki ga je šola objavila na svojem spletnem mestu, na katerem sošolka recitira pesem na šolski kulturni prireditvi. Video je na nekaj mestih upočasnjen, da je glas sošolke grozljiv, na obraz ji je prilepil smešne oči, na nekaterih mestih zamenjal glavo učenke z glavo opice in roke s kosmatimi moškimi rokami. Poleg je nalepil tudi žaljive pripise. Video je objavil na YouTube.

Priporočeno ukrepanje:

- Žrtev pomirimo in ji povemo, da sama ni kriva za to, kar se ji je zgodilo.
- Skušamo odkriti, kdo je povzročitelj, verjetno je nekdo iz šole. Morda ve žrtev ali pa nekdo od učencev.
- Na YouTube video označimo kot neprimeren.
- S povzročiteljem se pogovorimo in mu predstavimo posledice dejanja. Predvsem poudarimo vidik psihološkega trpinčenja žrtve. Predlagamo mu, da se žrtvi za dejanje opraviči, če se učenka – žrtev s tem strinja.
- Če gre za predelavo, ki bi lahko bila kaznivo dejanje, dejanje prijavimo policiji.
- Če povzročitelj video posnetka ne želi umakniti, žrtev oziroma starše žrtve napotimo na pravno pomoč zaradi morebitne tožbe.
- Organiziramo delavnice ali druge oblike izobraževanja na temo spletnega nasilja.

Sovražni govor

Kako prepoznati sovražni govor

Sovražni govor je oblika izražanja, ki je po svoji naravi diskriminatorna in uperjena proti različnim deprivilegiranim družbenim skupinam. Temelji lahko na prepričanju, da so nekateri ljudje manjvredni, ker zaradi posamezne osebne okoliščine pripadajo določeni skupini. Te osebne okoliščine so denimo rasa, narodnost ali etnično poreklo, versko ali drugo prepričanje, spol, zdravstveno stanje, jezik, spolna usmerjenost, invalidnost, starost, gmotno stanje, izobrazba in družbeni položaj. Glavni cilj sovražnega govora je razčlovečiti tiste, proti katerim je usmerjen, jih ponižati, prestrašiti ali proti njim spodbuditi nasilje. Izraz zajema govorno, pisno in nebesedno komunikacijo kot na primer parade, trakove in simbole.

Kaznivo obliko sovražnega govora opredeljuje 297. člen Kazenskega zakonika RS, ki kot kaznivo navaja javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti zoper varovano skupino na način, ki lahko ogrozi javni red in mir ali z grožnjo ali žalitvijo, ter javno širjenje idej o večvrednosti ene rase nad drugo; zanikanje, zmanjševanje pomena, odobravanje, omalovaževanje, smešenje ali zagovarjanje genocida, holokavsta, hudodelstva zoper človečnost, vojnega hudodelstva, agresije ali drugih kaznivih dejanj zoper človečnost.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Najprej svetujemo, da se shranijo dokazi objavljenega sovražnega govora na spletu: naredi se posnetek zaslona, natisne spletna stran ipd.

Sovražni govor kjerkoli na internetu lahko mladostnik ali kdorkoli drug prijavi policiji.

Sovražni govor na družbenih omrežjih lahko prijavimo omrežju in s tem zahtevamo njegovo odstranitev. Ali bo to ukrepalo ali ne, je odvisno od oblike sovražnega govora in pravil skupnosti oziroma pravil uporabe posameznega družbenega omrežja. Osebo, ki na družbenem omrežju širi sovražne objave, lahko mladostnik tudi blokira.³⁹ Podobno se lahko na sovražni govor opozori upravljavce spletnih forumov ali spletnih medijev. Ti imajo praviloma možnost prijave takšnega govora in ga prepovedujejo v pogojih uporabe. Pri določenih ponudnikih (družbenih omrežjih, medijih, forumih) je odzivnost na prijave sicer zelo omejena.

Smiselno je otroka opozoriti, da lahko z neposrednimi odzivi izvajalcem sovražnega govora tudi sam postane tarča oziroma se lahko napadi še stopnjujejo, zato se je teh praviloma bolje vzdržati in najti drug smiseln odziv na situacijo. Otroku, ki je žrtev, nudimo ustrezno psihosocialno pomoč.

Mladostniku, ki je sam izražal ali širil sovražni govor, predstavimo možne posledice njegovih dejanj. Pogovorimo se o vzrokih za njegova dejanja, predstavimo morebitne posledice in mu pomagamo. Lahko ima sam težave in potrebuje psihosocialno pomoč.

Prijava policiji

O kaznivem dejanju *javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti po 297. členu KZ-1* govorimo, kadar:

- nekdo javno spodbuja ali razpihuje sovraštvo, nasilje ali nestrpnost, ki temelji na narodnostni, rasni, verski ali etnični pripadnosti, spolu, barvi kože, poreklu, premoženjskem stanju, izobrazbi, družbenem položaju, političnem ali drugem prepričanju, invalidnosti, spolni usmerjenosti ali katerikoli drugi osebni

³⁹ Navodila za blokiranje na posameznih družabnih omrežjih so dostopna na spletnem mestu Safe.si na www.safe.si/sredisce-za-pomoc/zelim-blokirati-uporabnika

okolščini, in je dejanje storjeno na način, ki lahko ogrozi ali moti javni red in mir, ali z uporabo grožnje, zmerjanja ali žalitev;

- enako se kaznuje, kdor na način iz prejšnjega odstavka javno širi ideje o večvrednosti ene rase nad drugo ali daje kakršnokoli pomoč pri rasistični dejavnosti ali zanika, zmanjšuje pomen, odobrava, opravičuje, smeši ali zagovarja genocid, holokavst, hudodelstvo zoper človečnost, vojno hudodelstvo, agresijo ali druga kazniva dejanja zoper človečnost, kot so opredeljena v pravnem redu Republike Slovenije;
- če je dejanje iz prejšnjih odstavkov storjeno z objavo v sredstvih javnega obveščanja ali na spletnih straneh, se s kaznijo iz prvega ali drugega odstavka tega člena kaznuje tudi odgovorni urednik oziroma tisti, ki ga je nadomeščal, razen če je šlo za prenos oddaje v živo, ki ga ni mogel preprečiti, ali za objavo na spletnih straneh, ki uporabnikom omogočajo objave vsebin v dejanskem času oziroma brez predhodnega nadzora;
- če je dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena storjeno s prisilo, grdim ravnanjem, ogrožanjem varnosti, sramotitvijo etničnih, narodnostnih, narodnih ali verskih simbolov, poškodovanjem tujih stvari, skrunitvijo spomenikov, spominskih znamenj ali grobov;
- če stori dejanja iz prvega ali drugega odstavka tega člena uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali pravic.

Kaj svetovati staršem

Če se otrok sreča s komentarji, ki vsebujejo sovražni govor, in jih zaupa staršem, jih lahko skupaj z njimi prijavimo. Komentarje lahko prijavimo neposredno platformi (družbenemu omrežju, spletni strani, forumu), na kateri so. Izvajalca sovražnega govora lahko otrok tudi blokira ali ga utiša (opcija »mute«); tako ne bo videl njegovih zapisov.

Če so primeri sovražnega govora uperjeni neposredno ali posredno proti otroku, ker je npr.

pripadnik ciljne manjšine, bo verjetno potreboval več podpore staršev. Če ga je komentar zelo prizadel, je na prvem mestu, da mu starši pomagajo ohraniti samozavest in dobro samopodobo. Naj mu dajo jasno vedeti, da so mu v stiski vedno na voljo in da se lahko vedno obrne nanje, saj bodo skupaj lažje rešili morebitno težavo.

Če se starši otroka, ki je žrtev, in starši vrstniškega izvajalca sovražnega govora med seboj poznajo, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši pripravljene sodelovati ter so večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje.

Če je otrok širil sovražni govor, starše spodbudimo, da to vzamejo resno in ne zgolj kot prehodno fazo otroka, ki bo minila sama od sebe. Pomembno je, da se z otrokom pogovorijo o pomenu in vrednosti empatije in medsebojnega spoštovanja ljudi ter družbenih skupin. Ključna stvar pri tem je odprta komunikacija z otrokom. V marsikaterem primeru imajo otroci z nasilnim vedenjem sami težave, ki jih ne znajo izraziti na ustrezen način. Lahko so žalostni in jezni, osamljeni ali negotovi, imajo nizko samopodobo. Ker svojih čustev ne zmorejo izraziti pred starši in drugimi avtoritetami, napadejo ranljive skupine. K otroku naj starši ne pristopajo ukazovalno, ampak sočutno, pokažejo naj mu, da so mu pripravljene prisluhniti in da jih zanimajo njegova prava čustva. Hkrati naj mu razložijo, zakaj tovrstno vedenje ni dopustno in kakšne so morebitne posledice, če bo z njim nadaljeval. Prav tako naj mu razložijo, kako njegovo vedenje lahko vpliva na žrtev in njeno počutje. Ponudijo naj mu oporo in zagotovilo, da mu bodo pomagali popraviti nastali položaj. Pri njegovih učiteljih in svetovalni službi šole naj se pozanimajo, ali se v šoli spopada s kakšnimi težavami, bodisi v povezavi z učnim uspehom bodisi z vrstniki, če je del družbe, ki spodbuja odklonsko vedenje itd. S stališča ponovitve dejanja naj mu bodo starši zgled s svojim vedenjem. Odločilna je vzpostavitev vzajemnega odnosa zaupanja med starši in otrokom.

Primer

Dijak v skupini na družbenem omrežju, v kateri je več članov razreda, piše šale o judih in ob tem pravi, da ima lahko holokavst tudi pozitivne učinke. Večina drugih dijakov je ob tem zgrožena ali se počuti prizadeta, manjši del pa ga občuduje zaradi poguma, da si upa izreči tovrstne stvari.

Priporočeno ukrepanje:

- Z dijakom, ki je širil sovražni govor, se pogovorimo o vzrokih za takšno pisanje. Pojasnimo mu, zakaj takšno vedenje ni dopustno in kakšne so morebitne posledice, če bo z njim nadaljeval. Ponudimo mu oporo in zagotovilo, da mu bomo pomagali popraviti nastali položaj.
- Če prepoznamo sum kaznivega dejanja, prijavimo policiji.
- V razredu pripravimo pogovor z učenci o tem incidentu. Skupaj z učenci pregledamo vsebino, ki jo je širil dijak. Posredujemo jasno sporočilo, da gre za vsebino, ki je kazniva. Na tej točki se lahko pogovorimo o sovražnem govoru, o razlogih kaznivosti tovrstne vsebine in zgodovini holokavsta. K pogovoru lahko povabimo tudi učitelja ali učiteljico zgodovine.
- Z dijaki spregovorimo o posledicah takega dejanja.
- Piscu predlagamo, da sporno vsebino izbriše iz skupine. Pred tem poskrbimo, da je sporna vsebina natisnjena in shranjena na varnem (če bodo potrebni dokazi pri morebitni prijavi policiji).

Žaljivi govor

Kako prepoznati žaljivi govor

Žaljivi govor je morda najpogostejša oblika nasilja, ki se pojavlja na spletu. Gre za zapise, ki lahko vsebujejo žaljivke ali kletvice, lahko pa ponižujejo in žalijo žrtev brez žaljivih izrazov. Lahko gre za objave v blogih in drugih zapisih na internetnih portalih, za komentarje pod članki, za zapise na forumih, za video posnetke itd.

Žaljivi govor je pogost spremljevalec sovražnih skupin na družbenih omrežjih ali v aplikacijah za sporočanje. Z žaljivim govorom se pogosto srečamo v t. i. zaprti skupini, iz katere sodelujoči izločijo žrtev. O žrtvi se potem pogovarjajo, jo žalijo, se iz nje norčujejo ipd. Žrtvi običajno dajo vedeti, da se o njej pogovarjajo in kaj se o njej pogovarjajo, vendar pa je v skupino ne spustijo. Lahko ji posredujejo posnetke ali izpise pogovorov.

Včasih je težko razmejiti, kdaj gre za žaljivi govor in kdaj za spletno nadlegovanje. Eno od meril, ki lahko razmejuje to dvoje, je, da sta pri žalitvi ranjena predvsem dostojanstvo žrtve, njen ugled, medtem ko gre pri spletnem nadlegovanju za trajnejše dejavnosti, zaradi katerih ima lahko žrtev hujše posledice, kot so nizka samopodoba, samomorilne misli ter občutki strahu, jeze in depresije.

Žaljivi govor je lahko posledica nerešenega konflikta med vpletenima.

Žaljivi govor je med mladostniki zelo razširjen in ga že sprejemajo kot normalen način komunikacije – ga normalizirajo. Vendar pa otroci in mladostniki poročajo, da jim taki zapisi povzročajo, stres, nelagodje in tesnobo.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Žrtvi nudimo psihosocialno pomoč in ji pojasnimo, da ni kriva, da se nad njo izvaja nasilje.

Najprej svetujemo, naj shrani dokaze. Naredi naj posnetke zaslona, natisne spletne strani ali kako drugače priskrbi dokaze. Obstaja možnost, da bo povzročitelj pozneje žaljive zapise odstranil.

Če pride do žaljivega govora na družbenem omrežju, ga prijavimo slednjemu. Ali bo ukrepalo, je odvisno od oblike žaljivega govora in pravil skupnosti oziroma pravil uporabe družbenega omrežja. Številna družbena omrežja imajo visoko toleranco do žaljivega govora in marsičesa ne obravnavajo kot žaljivi govor, čeprav to je.

O žaljivih objavah v spletnih medijih, na forumih ali spletnih straneh je treba obvestiti upravljavca, urednika oziroma lastnika. Forumi imajo običajno možnost prijave takšnega govora in ga pogosto tudi odstranjujejo. Pri spletnih straneh, ki jih postavi posameznik, pa je učinkovitost bistveno manjša, še posebej, če je avtor žaljivega govora lastnik spletnega mesta. Če izbris ni izveden, ga je mogoče zahtevati prek odvetnika oziroma s tožbo.

Pri zaprtih skupinah, katerih namen je žaljenje določene osebe, nečlan skupine težko ukrepa. Neprimerne objave lahko prijavi le nekdo, ki je član skupine. Če je mogoče stopiti v stik z ustanoviteljem skupine, naj ga skuša prepričati, da skupino zapre oziroma izbriše.

Povzročitelju predstavimo možne posledice njegovih dejanj. Pogovorimo se o vzrokih za njegova dejanja in mu pomagamo.

Pri žrtvi in povzročitelju preverimo, ali med njima morebiti obstaja nerešen konflikt. Če konflikt obstaja, jima pomagamo, da ga rešita.

Prijava policiji

Prijava policiji se lahko poda na podlagi sumov, navedenih v naslednjih kaznivih dejanjih, katerih pregon se začne na zasebno tožbo (168. člen KZ-1).

- O razžalitvi, po 158. členu KZ-1, govorimo, kadar nekdo koga razžali ali če je dejanje

storjeno s tiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na spletnih straneh ali na javnem shodu. Ne kaznuje se, kdor se o kom žaljivo izrazi v znanstvenem, književnem ali umetniškem delu, v resni kritiki, pri izpolnjevanju uradne dolžnosti, časnikarskega poklica, politične ali druge družbene dejavnosti, obrambi kakšne pravice ali varstvu upravičenih koristi, če se iz načina izražanja ali iz drugih okoliščin vidi, da tega ni storil z namenom zaničevanja.

- Obrekovanje, po 159. členu KZ-1, je, kadar nekdo o kom trdi ali raznaša kaj neresničnega, kar lahko škoduje njegovi časti ali dobremu imenu, čeprav ve, da je to, kar trdi ali raznaša, neresnično, ali če je dejanje storjeno s tiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na spletnih straneh ali na javnem shodu ali če je tisto, kar se neresnično trdi ali raznaša, take narave, da ima hude posledice za oškodovanca.
- O žaljivi obdolžitvi, po 160. členu KZ-1, govorimo, kadar nekdo o kom trdi ali raznaša kaj, kar lahko škoduje njegovi časti ali dobremu imenu, ali če je dejanje storjeno s tiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na spletnih straneh ali na javnem shodu ali če je tisto, kar se trdi ali raznaša, take narave, da ima hude posledice za oškodovanca.
- Opravljanje, po 161. členu KZ-1, je, kadar nekdo trdi ali raznaša kaj iz osebnega ali družinskega življenja kakšne osebe, kar lahko škoduje njenemu dobremu imenu, ali če je dejanje storjeno s tiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na spletnih straneh ali na javnem shodu ali če je tisto, kar kdo trdi ali raznaša, take narave, da ima hude posledice za oškodovanca.

s čimer pa se lahko žaljivi govor še širi in preide tudi na druge.

Starši naj spremljajo, s kom otrok komunicira, če gre za mlajšega otroka, oziroma naj z mladostnikom vzpostavijo takšen odnos, da jim bo zaupal, če bo naletel na težave na spletu. Če se otrok sreča z žaljivimi komentarji, naj jasno pove, da mu to ni všeč in da želi, da povzročitelj preneha. Če to ne pomaga, naj nanje ne odgovarja in jih zgolj prijavi.

Starši naj otroku pojasnijo, da so ljudje različni, da različno komunicirajo, nekateri tudi žaljivo. Žalitve se lahko sproži nehote s popolnoma nedolžno izjavo ali dejanjem.

Lahko pa je žaljenje tudi posledica kompleksnejših okoliščin (npr. morebitnega nasilnega dejanja njihovega otroka), zato je smiselno, da se starši pogovorijo s svojim otrokom in si razjasnijo okoliščine.

Kaj svetovati staršem

Če se starši žrtve in povzročitelja med seboj poznajo in so v dobrih odnosih, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. Takšna rešitev je možna le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje,

Primer

Sošolec je pod objavo na Instagram profilu 14-letnega Nejca napisal: »Poglej se v ogledalo, kakšen gnoj si.«

Priporočeno ukrepanje:

- Nejcu prisluhnemo in mu ponudimo oporo. Povemo mu, da ni prav, kar se mu je zgodilo, in da za to ni odgovoren.
- Nejcu svetujemo, naj zapis prijavi družbenemu omrežju kot žaljivi govor ali nasilno vsebino (če tega še ni storil), lahko pa komentar tudi izbriše. Pred tem naj naredi posnetek zaslona ali kako drugače shrani dokaz.
- Ker gre za sošolca, povzročitelja povabimo na razgovor. Vprašamo ga o vzrokih za zapis. Z njim se pogovorimo o posledicah takega zapisa.
- Začnemo reševati spor med povzročiteljem in žrtvijo po protoklu.
- Svetujemo opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec – povzročitelj večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek – novo nasilje).
- Organiziramo delavnice ali druge oblike izobraževanja na temo spletnega nasilja in vedenja na spletu.

Grožnje

Kako prepoznati grožnje

O grožnjah govorimo, kadar žrtev na družbrnih omrežjih prek SMS sporočil ali aplikacij za sporočanje, v skupinah ali komentarjih pod objavami prejema zasebna ali javna sporočila, ki vsebujejo grožnje. Žrtev se zaradi tega počuti ogroženo.

Grožnje med mladostniki so lahko odraz nerešenega konflikta med žrtvijo in povzročiteljem.

Dogaja se, da so grožnje povezane z zalezovanjem. Če pride do tega, ukrepamo tudi v skladu s priporočili za ukrepanje pri zalezovanju (str. 88).

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Žrtvi nudimo psihosocialno pomoč in ji pojasnimo, da ni kriva, da se nad njo izvaja nasilje.

Najprej žrtvi svetujemo, naj shrani dokaze. Naredi naj posnetke zaslona, natisne spletne strani ali kako drugače priskrbi dokaze. Obstaja možnost, da bo povzročitelj pozneje zapise z grožnjami odstranil.

Na grožnje ne odgovarjamo.

Če gre za popolnoma neznano osebo, potem telefonsko številko, uporabniški profil ali posameznika blokiramo ali utišamo (opcija »mute«). Tako preprečimo, da bi žrtev še naprej prejemale grožnje. Blokiranje telefonske številke lahko izvedemo na telefonu ali pa se obrnemo na operaterja mobilnega omrežja.

Če povzročitelj izhaja iz kroga prijateljev ali sošolcev, potem blokiranje ni priporočljivo. V tem primeru se je treba pogovoriti s povzročiteljem oziroma njegovimi starši.

Pri žrtvi in povzročitelju preverimo, ali med njima morebiti obstaja nerešen konflikt. Če konflikt obstaja, jima pomagamo, da ga rešita.

Prijava policiji

Kadar je izrečena resna grožnja z napadom na življenje ali telo, govorimo o kaznivem dejanju grožnja po členu 135 KZ-1. Ta določa, da se kaznuje:

- kdor komu, zato da bi ga ustrahoval ali vznemiril, resno zagrozi, da bo napadel njegovo življenje ali telo ali prostost ali uničil njegovo premoženje velike vrednosti ali da bo ta dejanja storil zoper njegovo bližnjo osebo.

Pregon se začne na predlog.

Kaj svetovati staršem

Starši naj spremljajo, s kom otrok komunicira, če gre za mlajšega otroka, oziroma naj z mladostnikom vzpostavijo takšen odnos, da jim bo zaupal, če bo naletel na težave na spletu.

Če je otrok prizadet zaradi groženj, naj mu starši nudijo vso potrebno podporo. Skupaj z njim naj pogledajo, kdo so njegovi prijatelji na družbenih omrežjih ter nastavitve varnosti in zasebnosti. Poskrbijo naj, da ne bo mogel z otrokom komunicirati ali mu pošiljati sporočil kdorkoli.

Če se starši žrtve in povzročitelja med seboj poznajo in so v dobrih odnosih, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. Takšna rešitev je možna le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje, s čimer se lahko konflikt širi in preide tudi na druge.

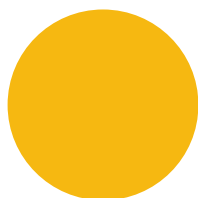

Primer

Enajstletni Luka je prejel SMS sporočilo: »Jutr te čakam pred šolo. Pretepu te bom, da boš ostal brez zob.«

Priporočeno ukrepanje:

- Luki prisluhnemo in mu ponudimo oporo. Povemo mu, da ni prav, kar se mu je zgodilo, in da za to ni odgovoren.
- Luki svetujemo, naj sporočila ne izbriše, saj predstavlja dokazno gradivo.
- Luki svetujemo, naj se na grožnje ne odziva in ne odpisuje na SMS-e.
- Če je pošiljatelj učenec šole, se z njim pogovorimo ločeno in skušamo ugotoviti motiv za grožnje ter razrešiti konflikt med učencema.
- Če gre za dalj časa trajajoči konflikt ali trpinčenje, preverimo možnost skupne razrešitve konflikta. Predhodno preverimo z žrtvijo, če se strinja s skupnim reševanjem konflikta, da ne bo doživljala še dodatnega trpinčenja.
- V reševanje primera vključimo starše obeh otrok.
- Primer prijavimo policiji.

Zlorabe zasebnosti

Vdor v profil

Kako prepoznati vdor v profil

Žrtev ugotovi, da nekdo z njenega profila na družbenem omrežju (ali v videoigri, aplikaciji za sporočanje ipd.) objavlja vsebine ali komunicira z drugimi uporabniki. Prav tako se lahko na profilu spreminjajo stare objave. Če povzročitelj spremeni geslo, potem žrtev nima več dostopa do svojega profila. Na računu ali profilu se lahko pojavijo nakupi ali pa žrtev izgubi pridobljene stvari (npr. v igrah).

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Družbena omrežja, videoigre in aplikacije za sporočanje imajo izoblikovane postopke za prijavo in ukrepanje pri vdoru v profil. To seveda učinkuje, če je žrtev pri prijavi uporabila resnične podatke in uporabila vse varnostne elemente, ki jih platforma ponuja.

Pomembno je, da žrtev takoj zamenja vsa gesla pri vseh spletnih storitvah, ki jih uporablja. Pri tem mora uporabiti geslo, ki:

- ima vsaj 10 znakov (bolje več),
- vsebuje velike in male črke,
- vsebuje posebne znake, kot so @*/-,
- vsebuje številke,
- ne vsebuje imen ljubljencev, letnic, družinskih članov, datumov itd.,
- ne vsebuje smiselnih besed.

Primer zelo dobrega gesla: SmSon5tdi@jkn!

Na prvi pogled je takšno geslo težko zapomnljivo, a je zelo dobro, saj ima 14 znakov, velike in male črke, številko, ločilo (klicaj) in poseben znak @. Z lahkoto si ga zapomnimo, če vemo, da so to prve črke besed in končno ločilo iz povedi:

⁴⁰ www.safe.si/sredisce-za-pomoc

Spletno mesto **Safe** obiščem najmanj **5x** tedensko, da izvem, **ali je kaj novega!**

Ni pomembno, da je poved smiselna, pomembno je, da si jo lahko zapomnimo. Lahko je verz iz pesmi, ki jo obožujemo; misel, ki nam je všeč; oglasni slogan ali karkoli drugega.

Ker je priporočljivo, da imamo za vsako spletno mesto svoje geslo, dodamo na koncu (ali na katerem drugem mestu) še prva soglasnika v obliki velikih tiskanih črk imena spletnega mesta, družbenega omrežja ali aplikacije. Geslo za Instagram bo »SmSon5tdi@jkn!NS« (uporabimo prva soglasnika iz imena, ki sta NS), za Viber pa »SmSon5tdi@jkn!VB«.

Možni so tudi drugi postopki za oblikovanje gesel.

Če povzročitelj spremeni geslo, je treba izvesti postopke za pozabljeno ali ukradeno geslo na platformah, ki to omogočajo (npr. Instagram, Facebook). Pri tem je pomembno, da je žrtev pri registraciji profila navedla prave podatke o telefonski številki ali e-poštnem naslovu in da ima še vedno dostop do njih. Če tega nima, potem bo zelo težko obnoviti dostop ali pa ga sploh ne bo mogoče. Priporočamo, da žrtev spremeni geslo e-poštnega računa, ki ga je navedla ob registraciji.

Nasvete za obnovitev gesel je mogoče dobiti v Središču za pomoč na spletnem mestu Safe.si.⁴⁰

Če gre za vdor s strani znane osebe, npr. sošolca, prijatelja, sorodnika, s katerim je žrtev delila geslo, potem naj ta od njega zahteva, da preneha z dejanji.

Prijava policiji

V naštetih primerih najpogosteje govorimo o kaznivem dejanju *napad na informacijski sistem* po

221. členu KZ-1, ki določa, da se kaznuje:

- kdor neupravičeno vstopi ali vdre v informacijski sistem; kdor neupravičeno prestreže podatke ob nejavnem prenosu v informacijski sistem ali iz njega; kdor podatke v informacijskem sistemu neupravičeno uporabi, spremeni, preslika, prenaša, uniči ali v informacijski sistem neupravičeno vnese kakšen podatek, ovira prenos podatkov ali delovanje informacijskega sistema.

Kaj svetovati staršem

Staršem je treba predstaviti, da so spletni računi in profili sestavni del otrokovega življenja. Brez njih se počuti izključen iz družbe. Gre za virtualno lastnino, ki je lahko povezana tudi z večjimi denarnimi zneski in urami vloženega truda.

Starši naj poskrbijo, da imajo otroci zapletena in varna gesla, ki jih redno spreminjajo. Pri mlajših otrocih je smiselno, da skupaj ustvarijo geslo, tako pa bodo imeli tudi dostop do otrokovega računa.

Pri starejših otrocih, predvsem pri najstnikih, pa je bolje, da si otroci geslo ustvarijo sami, starši pa jih redno opominjajo, ali imajo dobro geslo. Z otrokom naj se redno pogovarjajo o pomenu varovanja gesel. Otroci, ne glede na starost, naj gesel ne delijo z drugimi. Vse prevečkrat se dogaja, da ravno zaradi deljenja gesel prihaja do vdorov v profile. Otroku naj se zaveda, da je geslo kot ključ, ki odpira dostop do njegove lastnine na internetu (videoigri, družbenem omrežju itd.). Starši se lahko dogovorijo z najstnikom, da jim zaupa geslo, vendar naj mu pojasnijo, zakaj – da mu lahko pomagajo, če gre kaj narobe. Tega zaupanja naj ne izkoristijo za vohljanje brez vednosti najstnika.

Če se starši žrtve ali storilca med seboj poznajo in so v dobrih odnosih, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večči in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko zapletejo v medsebojno obračunavanje.

Primer

Pika (13) je svoji najboljši prijateljici zaupala geslo za dostop do Instagram profila. Ta se je brez njene vednosti vanj prijavila, spremenila geslo in začela v njenem imenu objavljati predelane fotografije, kjer se norčuje iz prijateljic žrtve.

Priporočeno ukrepanje:

- Z žrtvijo se pogovorimo o pomenu varovanja zasebnosti. Vprašamo jo, kaj jo je vodilo k temu, da je geslo delila z najboljšo prijateljico. Pojasnimo ji, da je geslo ključ, ki nam omogoča dostop do svoje lastnine na spletu. Zato ga moramo čuvati in ga ne delimo z drugimi.
- Z žrtvijo se pogovorimo o pomenu varovanja zasebnosti.
- Skupaj z žrtvijo na spletni strani Instagrama ali v aplikaciji sprožimo postopek za pozabljeno geslo in sledimo navodilom. Navodila, kako to izvesti, pridobimo na spletnem mestu Safe.si v rubriki »Središče za pomoč«.
- Žrtvi pojasnimo, kako naj oblikuje novo geslo, ki bo ustrezalo vsem varnostnim zahtevam.
- Žrtev opozorimo, da če zlorabljeno geslo uporablja tudi v drugih aplikacijah ali družbenih omrežjih, ga mora takoj povsod zamenjati.
- Če je najboljša prijateljica učenka šole, jo povabimo na razgovor in se z njo pogovorimo o storjenem dejanju. Pojasnimo ji, da je zlorabila zaupanje.

Kraja identitete – lažni profili

Kako prepoznati krajo identitete

Pri mladostnikih se kraja identitete najpogosteje izrazi kot izdelava lažnih profilov na družbenih omrežjih. Na teh profilih se uporabijo slike žrtve, ki so javno dostopne na spletu ali pa pridobljene s pravega žrtvinega profila. Na takšnih profilih se najpogosteje objavljajo žaljive vsebine, lahko pa se uporabljajo tudi za nadlegovanje drugih.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Lažne profile je mogoče prijaviti družbenim omrežjem, je pa odvisno od posameznega družbenega omrežja, kako bo ukrepalo. Facebook po izkušnjah lažne profile redno briše, če prejme več prijav, pri drugih omrežjih pa so odzivi lahko drugačni. Nekatera odstranjujejo lažne profile, le če gre za nadlegovanje ali nasilne oziroma neprimerne vsebine.

Informacije o postopkih prijave lažnih profilov na posameznih družbenih omrežjih najdemo na spletnem mestu Safe.si v razdelku »Središče za pomoč«.⁴¹

Preden žrtev lažni profil prijavi družbenemu omrežju, naj poskrbi za dokaze: posnetki zaslona, natisnjene spletne strani itd. Če se dejanje prijavi policiji, naj se s prijavo družbenemu omrežju počaka, da policija zavaruje dokaze.

Žrtev naj obvesti svoje prijatelje na družbenih omrežjih, da se je pojavil lažni profil, prijatelji pa naj pomagajo s prijavi.

Če je povzročitelj znan in dosegljiv (npr. sošolec), se z njim pogovorimo o neprimernosti in tudi kaznivosti njegovega početja.

⁴¹ www.safe.si/sredisce-za-pomoc

Po odstranitvi lažnega profila naj žrtev nekaj časa spremlja dogajanje, saj se lahko pojavijo novi lažni profili.

Prijava policiji

Kraja identitete je po 143. členu KZ-1 opredeljena v kaznivem dejanju *zloraba osebnih podatkov*. Ta določa, da se kaznuje:

- kdor brez podlage v zakonu ali v osebni privolitvi posameznika, na katerega se osebni podatki nanašajo, osebne podatke, ki se obdelujejo na podlagi zakona ali osebne privolitve posameznika, posreduje v javno objavo ali jih javno objavi;
- kdor vdre ali nepooblaščen vstopi v računalniško vodeno zbirko podatkov z namenom, da bi sebi ali komu drugemu pridobil kakšen osebni podatek;
- kdor na svetovnem medmrežju ali drugače javno objavi ali omogoči drugemu objavo osebnih podatkov žrtev kaznivih dejanj, žrtev kršitev pravic ali svoboščin, zaščiteneh prič, ki se nahajajo v sodnih spisih sodnih postopkov, kjer po zakonu ali po odločitvi sodišča ni dovoljena prisotnost javnosti ali identifikacija žrtev ali zaščiteneh prič ter osebnih zapisov o njih v zvezi s sodnim postopkom, na podlagi katerih se te osebe lahko določi ali so določljive;
- kdor prevzame identiteto druge osebe ali z obdelavo njenih osebnih podatkov izkorišča njene pravice, si na njen račun pridobiva premoženjsko ali nepremoženjsko korist ali prizadene njeno osebno dostojanstvo;
- kdor stori dejanje iz prvega odstavka tega člena tako, da posreduje v javno objavo ali javno objavi občutljive osebne podatke;
- kdor javno objavi posnetke ali sporočila druge osebe s seksualno vsebino brez privolitve te osebe in s tem huje prizadene njeno zasebnost;

- če stori dejanje iz prejšnjih odstavkov tega člena uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic.
- Pregon iz četrtega in šestega odstavka tega člena se začne na predlog.

Kaj svetovati staršem

Starši naj skupaj z otrokom spremljajo dogajanje na družbenih omrežjih in po potrebi prijavijo nove lažne profile, ki se pojavijo.

Če je žrtev prizadeta zaradi pojavljanja lažnega profila, ji je treba nuditi ustrezno oporo.

Če se starši žrtve ali storilca med seboj poznajo in so v dobrih odnosih, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje.

Primer

Inji (13) so sošolke ustvarile lažni profil na Instagramu. Za profilno sliko so uporabile njeno sliko, ki so jo našle na spletni strani šole. Na njem objavljajo žaljive meme, fotografije in žaljivo komentirajo objave drugih. Žrtev je zelo prizadeta, saj jo drugi sošolci in sošolke obtožujejo nasilništva na spletu.

Priporočeno ukrepanje:

- Z žrtvijo se pogovorimo in ji nudimo psihosocialno pomoč. Povemo ji, da ni sama kriva za nastalo situacijo.
- Poskrbimo za dokaze. Skupaj z žrtvijo naredimo posnetke zaslonov lažnega profila. Pri tem smo še posebej pozorni na morebitne znake, ki bi lahko izdajali povzročitelje. Žrtev naj dokaze shrani.
- Lažni profil prijavimo Instagramu. Navodila, kako to izvesti, pridobimo na spletnem mestu Safe.si v rubriki »Središče za pomoč«. Če se odločimo za prijavo policiji, potem profila ne prijavljamo.
- Pogovorimo se s povzročiteljicami. Opozorimo jih na neprimernost njihovega početja in izpostavimo kaznivost njihovih dejanj.
- Svetujemo opravičilo povzročiteljic žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec – povzročitelj večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek – novo nasilje).
- Svetujemo opravičilo povzročiteljic sošolkam in sošolcem, ki so mislili, da je žrtev objavljala žaljive vsebine.
- Izvedemo delavnice ali drugo obliko preventivnega izobraževanja na temo uporabe družbenih omrežij s poudarkom na kraji identitete, lažnih profilih in varnih geslih.

Nedovoljeno snemanje ali fotografiranje

Kako prepoznati nedovoljeno snemanje ali fotografiranje

Nekdo posname žrtev s telefonom, fotoaparatom ali kamero brez njene vednosti ali z njeno vednostjo, a brez dovoljenja. Lahko gre tudi za snemanje na skrivaj. Žrtev vidi storilca med dejanjem ali pa najde objavljene posnetke na internetu.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Od storilca naj žrtev zahteva, da posnetke nemudoma izbriše in se zaveže, da jih po izbrisu ne bo obnovil. Izbrisane podatke (posnetke oziroma datoteke) je sicer mogoče obnoviti, je pa odvisno od medija. Če so posnetki na zunanjem mediju (spominska kartica, USB-ključ), naj ga storilec izroči ali uniči pred žrtvijo. Seveda vedno obstaja možnost, da je posnetke shranil tudi kje drugje.

Če storilec posnetkov ne želi izbrisati ali uničiti, potem je mogoče proti njemu ukrepati z zasebno tožbo; žrtev naj skupaj s starši poišče pravno pomoč. Če žrtev posnetke najde na internetu, ji svetujemo kot v primeru nedovoljene objave posnetkov (str. 86).

Prijava policiji

Pregon kaznivega dejanja *neupravičeno slikovno snemanje* po členu 138 KZ-1, se začne na predlog. O tem kaznivem dejanju govorimo, kadar nekdo neupravičeno slikovno snema ali naredi slikovni posnetek drugega ali njegovih prostorov brez njegovega soglasja in pri tem občutno poseže v njegovo zasebnost ali kadar nekdo tako snemanje neposredno prenaša tretji osebi ali ji tak posnetek prikazuje ali kako drugače omogoči, da se z njim neposredno seznanijo. Če se oškodovanec odloči za podajo predloga za pregon, potem je smiselno, da pred tem osumljenca ne poziva, naj odstrani posnetke, temveč naj dejanje nemudoma prijavi

policiji. Osumljenec bo namreč lahko pred preiskavo policije uničil vse dokaze.

Kaj svetovati staršem

Vsak človek ima od rojstva pravice, med njimi je tudi pravica do lastne podobe, ki velja tudi za otroke. Vsakdo ima pravico sam odločati, ali dovoli, da ga nekdo fotografira ali posname in ali je fotografija ali posnetek lahko javno objavljen ali ne. Edina omejitev je, če gre za fotografijo, na kateri smo le »dodatek«: npr. stojimo pred turistično znamenitostjo, ki jo nekdo (npr. turist) fotografira.

Pravno gledano imajo starši pravico odločati v imenu svojega otroka, ali se ga lahko posname ali ne (do 18 leta), a naj kljub temu spoštujejo zasebnost in želje otrok. Če otrok ne želi biti fotografiran ali posnet, naj to upoštevajo. Še posebej naj bodo previdni na primer na rojstnodnevnih zabavah, kjer so prisotni drugi otroci. Te otroke naj vprašajo, ali jih lahko fotografirajo, prav tako je smiselno, da to preverijo tudi pri njihovih starših. Če otroci ali njihovi starši tega ne dovolijo, potem naj to upoštevajo. Enako velja tudi, če bi te fotografije želeli deliti na družbenih omrežjih ali drugje na internetu.

Če nekdo brez dovoljenja staršev fotografira njihovega otroka ali mladostnika in to vidijo, naj od njega takoj zahtevajo, da posnetke izbriše ali da izroči spominski medij, na katerem so. Če tega ne želi storiti, naj podajo pojavo policiji ali pa se obrnejo na odvetnika, ki jim bo svetoval o nadaljnjem ukrepanju.

Primer

Sošolec je Mateja (16) na skrivaj snemal, ko je ta v svoji sobi v dijaškem domu prepeval. Matej je pri tem sošolca zalotil.

Priporočeno ukrepanje:

- Mateju svetujemo, naj od sošolca zahteva takojšen izbris posnetkov in zavezo, da jih ne bo obnovil. Če so posnetki na zunanjem mediju (spominska kartica, USB-ključ), naj ga storilec izroči ali uniči pred Matejem.
- Povzročitelja povabimo na razgovor. Vprašamo ga o vzrokih za snemanje. Pogovorimo se z njim o neprimernosti njegovega dejanja in možnih posledicah.
- Začnemo reševati konflikt med povzročiteljem in žrtvijo po protokolu.
- Predlagamo opravičilo žrtvi, vendar le, če se žrtev strinja, da prejme opravičilo (če jo je storilec – povzročitelj večkrat nadlegoval, bo opravičilo lahko doseglo nasproten učinek – novo nasilje).
- Izvedemo delavnice za učence ali drugo obliko preventivnega izobraževanja na temo spoštovanja zasebnosti s poudarkom na fotografiranju in snemanju drugih.
- Če sošolec posnetkov ne želi izbrisati ali uničiti, potem je mogoče proti njemu oziroma njegovi družini ukrepati z zasebno tožbo.

Nedovoljena objava podatkov, fotografij ali video posnetkov

Kako prepoznati nedovoljeno objavo podatkov, fotografij ali video posnetkov

Na spletu se pojavijo osebni podatki, fotografije ali video posnetki žrtve, za objavo katerih ni dala dovoljenja. Posnetki niso intimni ali spolne narave (za primer objave takšnih posnetkov glej Sekstanje in deljenje intimnih posnetkov, str. 42), posnetke pa je žrtev lahko naredila sama ali pa jih je naredil nekdo drug. Posnetki so zasebne narave in prikazujejo prizore z zasebne zabave, počitnic ipd.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Žrtvam najprej svetujemo, naj shranijo dokaze. Naredijo naj posnetek zaslona, natisnejo spletno stran ali na drug ustrezen način shranijo mesto objave. Na ta način se zavarujejo dokazi, če bo povzročitelj objave izbrisal.

Žrtev naj povzročitelja (avtorja objave) opozori, da gre za nedovoljeno objavo, in zahteva umik oziroma izbris objave. Prav tako naj opozori družbeno omrežje, spletno mesto, forum itd., kjer je prišlo do objave, da gre za nedovoljeno objavo, in zahteva izbris. Številna družbena omrežja imajo možnost prijave takšne objave. Ni pa nujno, da bodo posnetke tudi odstranila, saj je to odvisno od pravil skupnosti ali pogojev uporabe.

Če avtor ni znan, naj se žrtev obrne na skrbnika spletnega mesta ali na družbeno omrežje in zahteva izbris oziroma umik vseh objavljenih podatkov. Če gre za objavo v zaprti skupini aplikacije za sporočanje, naj od administratorja skupine zahteva izbris objave.

Če avtor oziroma družbeno omrežje objav ne želi umakniti, naj žrtev poišče pravno pomoč, da se seznaní z ustreznimi ukrepi v skladu z zakonodajo.

Če gre za (masovno) objavo podatkov s strani katerega izmed podjetij ali institucije, naj se žrtev obrne na informacijskega pooblaščenca, ki bo ustrezno ukrepal proti kršitelju.

Prijava policiji

Pri objavah na internetu gre lahko za različna kazniva dejanja.

Če gre za intimne posnetke, potem govorimo o dejanju *prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva* po 176. členu KZ-1, ki v drugem in tretjem odstavku narekuje, da se kaznuje:

- kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, preokračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebin za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vedoma prisostvuje;
- enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

Storilec je lahko odrasla ali mladoletna oseba, stara od 14 do 18 let, ki izdeluje posnetke zlorab otrok ali/ in poseduje posnetke zlorab otrok ali/in posreduje posnetke zlorab otrok drugim ali/in namerno dostopa do posnetkov zlorab otrok.

Zlorabo osebnih podatkov po 143. členu KZ-1 stori:

- kdor javno objavi posnetke ali sporočila druge osebe s seksualno vsebino brez privolitve te

osebe in s tem huje prizadene njeno zasebnost (uporablja se za objave polnoletnih oseb).

Pri objavah, ki niso zajete v zgornjih kaznivih dejanjih, pa se lahko žrtev obrne na pravno pomoč ali odvetnika, ki bo predlagal ustrezne ukrepe v skladu z zakonodajo.

Kaj svetovati staršem

Žrtev, katere fotografije ali video posnetki se znajdejo na spletu ali delijo med vrstniki, se lahko počuti jezno, žalostno, osramočeno, prizadeto ipd. Starši naj razumejo, da mladostnik ni kriv, da se je to zgodilo, zato morajo delovati pomirjujoče. Otroka ali mladostnika naj pomirijo in mu nudijo oporo.

Starši naj skupaj z otrokom ali mladostnikom spremljajo internet oziroma družbena omrežja, če bi se še pojavile morebitne objave. V pomoč je lahko Googlova storitev Google Alert, ki sledi novim objavam na določene ključne besede. Ni pa povsem zanesljiva, še posebej, če gre za fotografije ali posnetke, saj deluje na osnovi imena in priimka oziroma ključnih besed, ki so zapisane ob posnetku.

Če se starši žrtve ali storilca med seboj poznajo in so v dobrih odnosih, se lahko med seboj pogovorijo in tako rešijo zaplet. Takšna rešitev je mogoča le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje, s čimer se lahko konflikt razširi.

Primer

Maša (15) nekega dne opazi, da se ob vpisu svojega imena in priimka v brskalnik Google skupaj z nekaj zasebnimi fotografijami z zabave pri njej doma pojavi na tujih spletnih straneh z dvomljivo vsebino, kamor ni nikoli zahajala, niti ničesar objavljala. Fotografije niso povezane z intimo ali spolnostjo.

Priporočeno ukrepanje:

- Maši svetujemo, naj naredi posnetek zaslona spletne strani z njenimi fotografijami.
- Spodbudimo jo k razmišljanju, kdo bi lahko objavil fotografije. To je lahko nekdo, ki je bil istočasno na zabavi. Poskuša naj se spomniti, kdo je fotografiral. Če je fotografirala sama, naj premisli, komu vse je fotografije posredovala in če jih je objavila v kateri od zaprtih skupin na družbenih omrežjih ali v aplikacijah za sporočanje. Maša naj vpraša udeležence zabave, ali je fotografije objavil kdo od njih in ali so morebiti oni slike posredovali komu naprej.
- Če Maši uspe ugotoviti, kdo je slike objavil, naj storilca opozori, da gre za nedovoljeno objavo, in zahteva, da se fotografije odstranijo.
- Maši svetujemo, naj stopi v stik z upravljavcem spletnega mesta in zahteva umik oziroma izbris svojih fotografij.
- Po pomoč se Maša lahko obrne tudi na informacijskega pooblaščenca.
- Če Maši izbris ne uspe, lahko skupaj s starši poišče pravno pomoč, kjer ji bodo svetovali, kako ukrepati proti upravljavcu spletnega mesta oziroma proti tistemu, ki je fotografije objavil.

Zalezovanje na spletu

Kako prepoznati zalezovanje

O zalezovanju govorimo, kadar nekdo drugega ali njegovega bližnjega s ponavljajočim se opazovanjem, zasledovanjem ali vsiljivim prizadevanjem vzpostavitve neposrednega stika ali stika prek elektronskih komunikacijskih sredstev zalezuje in pri njem ali pri njegovem bližnjem s tem povzroči prestrašenost ali ogroženost. Pri spletnem zalezovanju gre za dolgotrajnejše nezaželeno vzpostavljanje stika in spremljanje žrtve prek spleta (družbenih omrežij, forumov, aplikacij za sporočanje ipd.), lahko tudi v kombinaciji s fizičnim zalezovanjem, telefonskimi klici z različnih števil ipd.

Primer zalezovanja: nekdo pokliče svojo nekdanjo prijateljico 20-krat na dan, jo bombardira s SMS sporočili in jo vedno čaka pred šolo.

Zalezovalci so običajno žrtvi poznane osebe.

Kaj svetovati otrokom in mladostnikom

Najprej svetujemo shranitev dokazov: vseh sporočil, tudi z drugih telefonskih števil ali profilov, SMS sporočil, seznama klicev, objav na različnih spletnih straneh in družbenih omrežjih. Žrtev naj shrani sporočila, naredi posnetke zaslona, natisne spletne strani ipd.

Žrtvi svetujemo, naj na pametnem telefonu izklopi funkcijo določanja lokacije (GPS). To naj stori tudi v fotoaparatu oziroma kameri, če imata to funkcijo, oziroma naj izklopi možnost zapisa lokacije v posnetek. Telefoni in fotoaparati lahko zapišejo lokacijske podatke v fotografijo. Če takšno fotografijo objavimo, lahko zalezovalec iz nje pridobi natančne lokacijske podatke nastanka fotografije. Žrtev naj prijatelje obvesti, da je žrtev zalezovanja, in jih prosi, da zalezovalcu ne posredujejo informacij o njej.

Žrtvi nudimo psihosocialno pomoč, po potrebi jo napotimo na nevladne organizacije.

Mladoletnemu zalezovalcu predstavimo posledice njegovih dejanj za žrtev ter pravne in družbene posledice njegovih dejanj ter ga seznanimo s kazensko odgovornostjo.

Zalezovalca, ki je žrtvi neznan in ni del njene skupine prijateljev na družbenem omrežju, naj žrtev blokira, mu preneha slediti (unfollow) ipd. Zalezovalca, ki ga žrtev osebno pozna in je del njene skupine prijateljev, pa ni priporočljivo blokirati, saj se bo žrtev počutila izločeno iz kroga prijateljev, ker bodo ti še vedno v stiku z zalezovalcem in bodo videli njegove objave. Blokiranje poznanega zalezovalca, ki se giblje v krogu žrtvinih prijateljev, le dodatno obremenjuje psihofizično stanje žrtve in krepi njen občutek osamljenosti, izločenosti ter prevare ali celo izdaje s strani prijateljev.

Prijava policiji

Kadar gre za ponavljajoče se dogodke, ki povzročijo prestrašenost, zadevo prijavimo, saj govorimo o kaznivem dejanju *zalezovanje* po členu 134 a KZ-1; ta določa, da se kaznuje:

- kdor koga drugega ali njegovega bližnjega s ponavljajočim se opazovanjem, zasledovanjem ali vsiljivim prizadevanjem vzpostavitve neposrednega stika ali stika prek elektronskih komunikacijskih sredstev zalezuje in pri njem ali pri njegovem bližnjem s tem povzroči prestrašenost ali ogroženost.

Pregon se začne na predlog.

Kaj svetovati staršem

Starši naj spremljajo vedenje svojega otroka. Če spremeni vedenje – kaže znake tesnobe, s strahom pogleduje na svoj pametni telefon, telefon umika, da na zaslon ne bi videli drugi ipd. – naj se z otrokom umirjeno pogovorijo na način, ki mu bo omogočil,

da jim bo brez strahu povedal, kaj se dogaja. Skupaj naj poiščejo pomoč. Obrnejo naj se na CSD ali na nevladne organizacije.

Pomembno je, da se starši ne odzovejo z obsojanjem, kaznijo ali prepovedjo uporabe, ker se je otroku zgodilo nekaj neprijetnega, saj to lahko povzroči, da se naslednjič otrok v stiski ne bo več zaupal staršem.

Če je zalezovalec kdo od vrstnikov, se lahko starši

pogovorijo s povzročiteljevimi starši, če se med seboj poznajo in rešijo zaplet. To priporočeno ukrepanje je izvedljivo le, če so oboji starši dovolj razumni in pripravljeni sodelovati ter večji in zmožni reševanja konfliktov, sicer se lahko sami zapletejo v medsebojno obračunavanje.

Če žrtev zalezovalca ne pozna in se nadlegovanje nadaljuje, žrtev pa je prestrašena, svetujemo prijavo policiji.

Primer

Ana (14) je v razmerju s Tinom (17). Tin je pozoren fant, zanima ga vse o Ani, sprašuje jo, kako je preživela dan (osebno in po Messengerju). Ani je bila do nedavnega pozornost všeč, sedaj pa je postala moteča, ker jo nadzoruje tudi, ko se družijo s prijateljicami. Ana se počuti nelagodno, ker ji Tin neprestano pošilja sporočila: »Kje si?«, »Kaj počneš?«, »Dovolj je, pridem te iskat!«. Med pogovorom pri razredničarki Ana mimogrede omeni Tinovo početje.

Priporočeno ukrepanje:

- Ani pojasnimo, da so Tinova dejanja oblika nasilja in da obstaja možnost, da se bo nasilje še stopnjevalo.
- Ani pojasnimo, da v zdravem partnerskem razmerju dekle ne potrebuje »dovoljenja«, da se družijo s prijateljicami, in je ni strah, da bo fant jezen nanjo, če bo prišla pozno domov, itd.
- Pogovorimo se o tem, kaj potrebuje Ana, da se bo lahko pogovorila s Tinom o tem, da ji njegov nadzor ni všeč in da to ni ljubezen.
- Ker je Ana mladoletna, moramo obvestiti starše. Pomembno pa je, da se z Ano o tem predhodno pogovorimo in jo pripravimo na soočenje s starši.
- V pogovoru skušamo ugotoviti, ali se Ana boji, da bi Tin postal nasilen, če bi se uprla nadzoru. Če se to izkaže za resnično, Ani priporočimo nevladno organizacijo, ki se ukvarja z nasiljem v družini in ji bo lahko pomagala.
- Če bo Ana prekinila razmerje s Tinom, naj ga ne blokira, ker tako ne bo imela informacij, kaj o njej objavlja Tin. Opozorimo jo na možnost zalezovanja s strani Tina ali maščevanja z objavo morebitnih njenih intimnih posnetkov, če jih ima. Predlagamo ji, naj prijatelje na družbenih omrežjih obvesti, da sta se s Tinom razšla in obstaja možnost, da ji bo Tin želel škodovati, zato jih prosi, da jo obvestijo o intimnih ali žaljivih objavah, naredijo posnetek zaslona in ga shranijo. Opozorimo jo na možnost zalezovanja s strani Tina ali maščevanja z objavo morebitnih njenih intimnih posnetkov, če jih ima. Pojasnimo ji, da če se bo kaj takega zgodilo, naj se takoj obrne po pomoč na nas ali policijo.

Uporabljeni viri

- Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Ambrož, M., Filipič, K. (2014). Kazensko pravo, splošni del. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS. (2011). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Ljubljana: Založba Zavod RS za šolstvo.
- Car, S., Zemljak, S. (2016). Nasilje mladoletnikov nad starši. Violence of juvenile towards their parents. V IV. mednarodna znanstvena konferenca Izzivi in težave sodobne družbe.
- CYBERSAFE MOOC Krepitev kompetenc učiteljev o spletnem nasilju nad dekleti. Učni načrt. (2022) Pridobljeno 23. 11. 2023 z cybermooc.splet.arnes.si/files/2022/12/IO2-Curriculum-CYBERSAFE-MOOC_SLO.pdf
- Čujovič, M. in drugi. (2019). Komentar Družinskega zakonika. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Hauptman, A. in sod. Spletno nasilje in spletne zlorabe otrok in mladostnikov : priročnik za strokovne delavke in delavce centrov za socialno delo in druge strokovnjake. (2020) Ljubljana. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Interno gradivo Inšpektorata RS za šolstvo. (2023). Vzgojno delovanje in ukrepanje, Neodvisen.TV.
- Filipič, K., Klemenčič, I. (2011). Obravnavanje nasilja v družini. Priročnik za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo. Pridobljeno 18. 10. 2023 z www.scsd.si/files/katalog%2022%20kon%C4%8Dni.pdf
- Košir, K. (2023). Medvrstniško nasilje CSD Pomurje. Strokovni posvet.
- Lešnik Mugnaioni, D., I. Klemenčič. (2012). Smernice za obravnavo vrstniškega nasilja v šoli. V: Vodenje v vzgoji in izobraževanju, 1/2014, str. 33–57. Kranj: Šola za ravnatelje.
- Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. (b. d.). Prepoznavanje in preprečevanje nasilja v šolah Pridobljeno 6. 9. 2023 z www.gov.si teme/prepoznavanje-in-preprecevanje-medvrstniskega-nasilja-v-solah/
- Muršič, M., Filipič, K., Klemenčič, I., Pušnik, M. Lešnik Mugnaioni, D. (2012). (O)krog nasilja v družini in šoli, M. Muršič (ur.). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Odklikni! ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti. Priročnik za strokovnjakinje in strokovnjake, ki delajo z mladimi. (2019). Ljubljana. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Pečjak, S. (2014). Medvrstniško nasilje v šoli. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

- Priročnik za moderatorje delavnic CYBERSAFE. Naslavljanje problematike spletnega nasilja nad dekleti v učilnicah. (2020). Pridobljeno 23. 11. 2023 z www.stoponlineviolence.eu/wp-content/uploads/2021/11/CYBERSAFE-Guide-for-Workshop-Facilitators_-_SLOVENIAN.pdf
- Pušnik, M. (2012). Nasilje v šoli v krogu nasilja. V: (O)krog nasilja v družini in šoli, M. Muršič (ur.), str. 107–143. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Selinšek, L. (2007). Kazensko pravo. Splošni del in osnove posebnega dela. Ljubljana: GV Založba.
- Slokan, S., Kečanovič, B., Logaj, V. (2020). Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Svetin Jakopič, S. (2005). Obravnava otrok in mladostnikov z vedenjskimi motnjami na centru za socialno delo: pomoč ali prisila. *Socialna pedagogika*, 9(4), 391–422.
- TRACeD Spletno nasilje zaradi spola. Priročnik za učitelje (b. d.). Pridobljeno 23. 11. 2023 z www.tracedplatform.si/guide-for-teachers/
- Valentič, U. in sod. (2023). Spolne zlorabe otrok in mladostnikov na spletu: priročnik, ki predstavi problematiko ter ponudi smernice za ukrepanje strokovnim delavkam in delavcem. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.

safe:si

Safesi!